

KÜRESEL DİPLOMASİ:

PREXONAS'TAN DİJİTAL DİPLOMASİYE

BETÜL ÇATAL

EĞİTİM
yayınevi

KÜRESEL DİPLOMASİ: PREXONAS' TAN DİJİTAL DİPLOMASİYE

Betül Çatal

Genel Yayın Yönetmeni: Yusuf Ziya Aydoğan (yza@egitimyayinevi.com)

Genel Yayın Koordinatörü: Yusuf Yavuz (yusufyavuz@egitimyayinevi.com)

Sayfa Tasarımı: Kübra Konca Nam

Kapak Tasarımı: Eğitim Yayınevi Grafik Birimi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Yayıncı Sertifika No: 76780

E-ISBN: 978-625-5997-70-8

1. Baskı, Aralık 2024

Kütüphane Kimlik Kartı

KÜRESEL DİPLOMASİ: PREXONAS' TAN DİJİTAL DİPLOMASİYE

Betül Çatal

VI+116 s., 135x215 mm

Kaynakça var, dizin yok.

E-ISBN: 978-625-5997-70-8

Copyright © Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Eğitim Yayınevi'ne aittir. Bütün hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre kitabı yayımlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik/mekanik yolla, fotokopi yoluyla ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

EĞİTİM

yayınevi

Yayınevi Türkiye Ofis: İstanbul: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Atakent mah. Yasemen sok. No: 4/B, Ümraniye, İstanbul, Türkiye

Konya: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
+90 332 351 92 85, +90 533 151 50 42, 0 332 502 50 42
bilgi@egitimyayinevi.com

Yayınevi Amerika Ofis: New York: Eğitim Publishing Group, Inc.
P.O. Box 768/Armonk, New York, 10504-0768, United States of America
americaoffice@egitimyayinevi.com

Lojistik ve Sevkiyat Merkezi: Kitapmatik Lojistik ve Sevkiyat Merkezi, Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
sevkiyat@egitimyayinevi.com

Kitabevi Şubesi: Eğitim Kitabevi, Şükran mah. Rampalı 121, Meram, Konya, Türkiye
+90 332 499 90 00
bilgi@egitimkitabevi.com

İnternet Satış: www.kitapmatik.com.tr
+90 537 512 43 00
bilgi@kitapmatik.com.tr

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	V
KISALTMALAR	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM: KÜRESELLEŞME ÖNCESİ DİPLOMASI

1.1. Eski Diplomasi (1918 Öncesi)	9
1.1.1. Eski Diplomasinin Kavram ve İlkeleri	9
1.1.2. Eski Diplomasi Yöntemleri	12
1.1.3. Eski Diplomasi Türleri	13
1.1.4. Eski Diplomasi Diplomatlarının Özellikleri	16
1.2. Yeni Diplomasi (1918 Sonrası)	20
1.2.1. Yeni Diplomasinin Kavram ve İlkeleri	20
1.2.2. Yeni Diplomasi Yöntemleri	21
1.2.3. Yeni Diplomasi Türleri	24
1.2.4. Yeni Diplomasi Diplomatlarının Özellikleri	29

2. BÖLÜM: KÜRESELLEŞMENİN DEVLETLERE VE DIŞ POLİTİKAYA ETKİSİ

2.1. Küreselleşme	32
2.1.1. Küreselleşmenin Siyasi Etkisi	34
2.1.2. Küreselleşmenin Teknolojik Etkileri	37
2.1.3. Küreselleşmenin Sosyal-Kültürel Etkisi	41
2.2. Küreselleşmenin Devlet Olgusuna Etkisi	44
2.3. Küreselleşmenin Dış Politika Karar Alma Mekanizmalarına Etkisi	52
2.3.1. Dış Politika Yapımında Artan Aktör Sayısı	54
2.3.2. Dış Politika Alanının Çeşitlenmesi ve Çok Boyutlu Hale Gelişi	57

3. BÖLÜM: KÜRESELLEŞMENİN DİPLOMASİYE ETKİSİ

3.1. Diplomatlara Etkisi.....	61
3.2. Diplomatik Yöntemlere Etkisi.....	68
3.3. Diplomatik Kurumlara Etkisi.....	71
3.4. Yeni Diplomasi Çeşitleri.....	72
3.4.1. Kültürel Diplomasi.....	72
3.4.2. Kamu Diplomasisi.....	76
3.4.3. Ekonomik & Ticari Diplomasi.....	81
3.4.4. İnsani Diplomasi.....	84
3.4.5. Dijital Diplomasi.....	86
SONUÇ.....	94
KAYNAKÇA.....	103

ÖNSÖZ

Dış politikanın yürütme aracı olan diplomasi, ilk çağlardan günümüze gelinceye kadar büyük bir değişime uğramıştır. Küreselleşmeyle birlikte iletişim alanında meydana gelen değişimler, diplomasi alanında önemli etkilere neden olmuştur. Bu çalışmada küreselleşmenin diplomasiye yansımalarıyla dış politikanın şekillenmesinde hayati öneme sahip karar alıcılar üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur. Küreselleşmeyle gelen değişimin; diplomatik kurumlara nasıl yansıdığı incelenmeye çalışılmıştır. Bu eser yazıldığı dönemde Türkçe kaynaklarda herhangi kapsamlı bir araştırmaya bulunmamaktadır. Bu çalışma ile Türkçe literatüre katkı sağlamak istenmiştir. Nihayetinde 2015 yılında 422438 nolu “*Yüksek Lisans Tezi*” olarak Ulusal Tez Merkezi’nde yayınlanmıştır.

Yüksek lisans eğitimim süresince birlikte çalışmaktan zevk aldığım, ilminden, engin bilgisinden yararlandığım, nazik desteğini esirgemeyen akademik danışmanım değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Arif Behiç ÖZCAN’ a, çalışmamda değerli görüşlerini benimle paylaşan ve yardımcı olan Doç. Dr. Erdem ÖZLÜK’ e, ayrıca yüksek lisans tezimi bütünüyle gözden geçirerek, değerli ve kapsamlı önerilerde bulan Doç. Dr. Yusuf SAYIN’a, tez çalışmamda beni cesaretlendiren ve sabırlarıyla yardımcı olan sevgili aileme teşekkür ederim.

Betül ÇATAL
Konya, Kasım 2024

KISALTMALAR

- AFAD:** Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı
AK: Avrupa Konseyi
ETA: Bask Vatanı ve Özgürlüğü
FDI: Yabancı Doğrudan Yatırım
GATT: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
IFRC: Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi
IRA: İrlanda Cumhuriyet Ordusu
İ.Ö: İsa'dan Önce
NGO: Hükümet Dışı Kuruluşlar
TİKA: Türkiye Koordinasyon İşbirliği Ajansı
UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
WTO: Dünya Ticaret Örgütü

GİRİŞ

Uluslararası ilişkilerde devletlerin dış politikalarının yürütülmesine yardımcı olan diplomasi aracının kullanımı, insanlık tarihi kadar eski olduğu kadar, yüzyıllar boyunca merak ve ilgi uyandırmıştır. İçinde yaşadığımız döneme gelinceye kadar da diplomatik faaliyetler ve diplomasi kurumu giderek önemini artırmıştır. Hızla küreselleşen dünyamızda uluslararası ilişkilerin yine hızlı bir şekilde yoğunlaşmasıyla, bundan sonra da diplomatik faaliyetlerin artarak devam edeceğini söylemek yerinde olacaktır.

Diplomasi, uluslararası ilişkiler ve politikalar ile eş anlamlı uygulanan evrensel kavramdır. Diplomasi, uluslararası bunalımların, anlaşmazlıkların ve uyuşmazlıkların ortadan kaldırılmasına ya da azaltılmasına yönelik olarak kullanılan önemli bir dış politika aracı olmuştur. Diplomasi, bu yararlı görevini sürekli görüşmeler ışığında sabırla, objektif ve yerinde gözlemler ile diplomatların bilgileri ve kültürel deneyimleri yoluyla gerçekleştirmiştir.

Diplomasi sözcüğün kökenine bakıldığında Eski Yunan'da "diploma" kelimesinden geldiğini görmektedir. Eski Yunan ve Roma İmparatorluğu'nda devlete ait tüm resmi belgelere "diploma" adı verilmektedir. Belgeleri koruyacak, düzenleyecek ve deşifre edecek profesyonel kâtiplere ihtiyaç duyulmaktadır. Diplomasi kavramı 18. yüzyıla gelinceye değin "belgeleri inceleme bilimi" olarak anılmıştır.¹ *Diplomasi* kelimesi, Oxford Advanced Learners

1 Hüner Tuncer, *Eski ve Yeni Diplomasi*, Ankara: Ümit Yayıncılık, 1995, s.13.

sözlüğünde; “iki farklı ülke arasındaki ilişkileri yönetme faaliyeti, bunu yapabilme yeteneği” olarak tanımlanmakta, ayrıca ikinci bir anlam olarak da; “insanlarla zor durumlarda, onları üzmeden veya gücendirmeden uzlaşabilme yeteneği” olarak da tanımlanmıştır.² Diploması sözlüğünde diplomasinin tanımı *diplomatik kurumlar veya diplomatlar aracılığıyla devletler arasında ilişkilerin yürütülmesi* olarak tanımlanmaktadır.³ Diploması kavramı TDK'nın Büyük Türkçe Sözlüğü'nde kelimenin Fransızca “*diplomatie*” kelimesinden alındığı belirtilerek; “1. Uluslararası ilişkileri düzenleyen antlaşmalar bütünü. 2. Yabancı bir ülkede ve uluslararası toplantılarda ülkesini temsil etme işi ve sanatı. 3. Bu işte çalışan kimsenin görevi, mesleği. 4. Bu görevlilerin oluşturduğu topluluk. 5. Güç bir görüşme sırasında gösterilen ustalık ve beceriklilik “olarak tanımlanmaktadır.”⁴ Diplomasıyla ilgili farklı tanımlamalar da mevcuttur. Örneğin, Albert de Brogli'ye göre diploması “ülkesi için yurtsever yalan söyleme sanatıdır”.⁵ Talleyrand için diploması, “yalan söylemek ve inkâr etmektir.”⁶ Ludwing Boerne'ye göre ise diploması; “Fransızca konuşup bir şey söylememek ve sahte laflar etmektir”.⁷ Yine bir Çin atasözüne göre diploması “en fena şeyleri en hoş şekilde söyleme sanatıdır.”⁸

Diploması kavramının uluslararası ilişkiler anlamında kullanılmaya başlanması yeni bir gelişmedir. Batı'da diploması kavramını ilk kez bu anlamıyla 1796 yılında bir İngiliz devlet adamı ve yazarı olan Edman Burke kullanmıştır. Burke, bu tarihte diploması sözcüğünü *devletlerarası ilişkiler ve görüşmelerin yürütülmesinde uygulanan beceri ve taktik anlamında kullanmış; aynı zamanda, “diplomatik kurul”*

2 <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/diplomacy?q=diplomacy>, (Erişim Tarihi: 30.06.2024).

3 Geoffrey Berridge, Alan James, *A Dictionary of Diplomacy*, New York: Palgrave, 2001, p.62.

4 http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.55927f615d6bb0.12841619 (Erişim Tarihi:30.06.2024).

5 Chas W.Freeman, *The Diplomat's Dictionary*, Washington D.C.:National Defence University Press,1993, p.98.

6 a.g.e.,s.99.

7 a.g.e.,s.100.

8 Temel İskit, *Diploması: Tarihi Teorisi Kurumları ve Uygulamaları*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014, s.3.

deyimini literatüre kazandırmıştır.⁹

İfade edilen bu diplomasi tanımları, ilk önceleri dış ilişkileri düzenleyen bilim dalı, görüşme ve tartışma sanatı, uluslararası ilişkilerde barışın ve güvenliğin sağlanmasına katkıda bulunan sistemin bütününe ifade etmektedir. Ancak 20. yüzyıl başlarında savaştaki gergin ilişkilerin, dış politikanın temel aracı olarak kullanıldığı yıllarda, dış politika ve diplomasi kavramlarının iç içe geçmesi ve karışması da doğal bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda diplomatik çalışmalar, dış politikanın özel konusu haline gelmiş ve sonuçta da merkezî bir konum kazanmıştır.

Halk arasında “diplomasi” kavramı genellikle “dışpolitika” ya da “uluslararası politika” ile eş anlamda kullanılmaktadır. Oysa diplomasi dış politika ya da uluslararası politikanın içeriğinden çok, bunların yürütülmesi biçimi ile ilgilidir. Başka bir deyişle, diplomasi, *bir hükümetin belli konulara kanı ve görüşlerini doğrudan doğruya öteki devletlerin karar vericilerine iletmesi sürecidir.*¹⁰

Diplomasinin tarih serüvenine baktığımızda ise; diplomasinin ilk örneklerini monark ‘kral’ ya da hükümdarların aralarındaki ilişkilerde görmektedir. Ancak günümüzdeki anlamı ile diplomasi ilk kez 17. ve 18. yüzyılda Kuzey İtalya’daki şehir devletleri arasındaki ilişkilerde gelişmiştir. Özellikle çeşitli ülkeler ile ticari ilişkiler içinde bulunan Venedik Cumhuriyeti, gönderdiği ticari misyonlar ile elçiliklerin temellini atmıştır. 17. yüzyıl İtalya’sında gelişen diplomatik ilişkiler, Rönesans’ın da etkisi ile Avrupa çapında yayılma imkânı bulabilmiştir. İtalya’nın güç olarak birbirine denk şehir devletlerinde başlayan diplomasi anlayışı, tam olarak 19. yüzyılda gelişmiş ve bu dönem “diplomasinin altın çağı” (*golden age of diplomacy*) olarak nitelendirilmiştir. Venedik öncülüğünde gelişen bu süreçte, hem Avrupa Hıristiyan dünyasıyla hem de Müslüman

9 Tuncer,a.g.e., s.13.

10 Mehmet Gönübol, *Uluslararası Politika: İlkeler, Kavramlar, Kuramlar*, Ankara: Atilla Kitabevi,1993, s.112.

ülkelerle resmi ilişkiler kurulmaya başlanmıştır. Daha bu sıralarda, örneğin elçilerin statüsü ile ilgili dokunulmazlık ve bağışıklık gibi daha sonra Westfalya ve Viyana Kongresi'yle uluslararası hukuka girecek birçok konuda, ikili ilişkilerle bir takım kurallar geliştirilmeye çalışılmıştır.

Yeni diplomasinin ortaya çıkışı konusunda farklı görüşler mevcuttur. Kimilerine göre 'Westfalya Anlaşması', kimilerine göre 'Viyana Kongresi', kimilerine göre ise soğuk savaş sonrası dünya düzeninde yeni diplomasiye geçildiği savunulmaktadır. Ancak bu çalışmada yeni diplomasinin 1918-1991 tarihleri arasındaki sürecin değerlendirilmesi uygun görülmektedir.

“Açık Diplomasi” kavramı I. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra ABD Başkanı W.Wilson tarafından ortaya atılmıştır. Böylece yeni diplomasi türü ile “yeni” veya “parlamentar” diplomasi genel kabul görmeye başlamıştır. Açık diplomasinin kabul görüşünün bir nedeni de I. Dünya Savaşı öncesinde uygulanmış ve yıkıcı özelliği ile olumsuz etki bırakmış olan “gizli diplomasi”nin toplumlarda bıraktığı kalıcı ve yıkıcı etkileridir. Woodrow Wilson tarafından 8 Ocak 1918 tarihinde açıklanan On Dört Prensip'ten ilki şöyleydi: “Açık yürütülen görüşmelerin sonucunda varılacak açık sözleşmeler” ve “diplomasi, bundan böyle kamuoyunun gözleri önüne yürütülecektir.” Bu düşünce Anna Tiedeman tarafından “19. yüzyıl parlamentolar, 20. yüzyıl kitleler yüzyılıydı. 21. yüzyıl ise kamuoyları yüzyılı olacaktır.” görüşüyle paylaşılmıştır. Böylece ülkeler yumuşak güçlerini (*soft power*) etkili kullanarak, kendi ülkelerini cazibe ve çekim ekseninde toplamak üzere; halkla ilişkiler ve “yeni diplomasi” metotları uygulayacaklardır. Yeni diplomasi, yabancı halklarla iletişimin sağlanabildiği bir diplomasi metodu olmakla birlikte, daha çok “önleyici diplomasi” şeklindedir.

Diplomasi alanına giren ‘yeni sorunlar’ın ve ‘yeni aktörler’in var olması sonucunda, geleneksel diplomasi,

örgütlerin yapısal değişikliklerinin gerçekleştirilmesini zorunlu hale getirmiştir. İletişim ve ulaştırma alanında yer alan hızlı değişiklikler sonucunda, devlet ve hükümet başkanlarıyla, bakanlar, giderek diplomatların görevlerini üstlenmeye başlamıştır. Bu gelişmelerin sonucunda, geleneksel ‘diplomat’ tipinin, yerini büyük ölçüde uzman bürokrata, teknisyene ve politikacıya bırakmak zorunda kaldığı görüşü ileri sürülmektedir.¹¹

“*Küresel Diplomasi: Prexenos’tan Dijital Diplomasiye*” adlı çalışmanın konusunun içeriğine bakıldığında öncelikle küreselleşme, uluslararası ilişkiler alanında ortaya çıkan yeni sorunlar çıkardığı tespit edilmiştir. Yeni ve hızla yayılan teknoloji, diplomasinin yer aldığı eski dünyanın siyasal ve sosyal çerçevesinin değişimine de neden olmuştur. Küresel diplomasi olarak adlandırabileceğimiz 21. yüzyıl diplomasisi, yalnızca devletler ya da hükümetler arası bir diplomasi yöntemi olmayıp, eski metottan farklı olarak büyük ölçüde hükümet-dışı kuruluşlar, bölgesel yapılanmalar ve çok uluslu şirketler tarafından uygulanan bir tür “sivil toplum diplomasisi” niteliğini almıştır. Aslında kamuoyu ile paylaşılan, açık, küresel; diğer bir ifade ile “yeni diplomasi”, kamuoyuna yönelik uygulamalarla kamuoyunun ağırlığını hissettirdiği bir diplomasi yöntemi halini almıştır. Örneğin, İnsan Hakları İzleme Örgütü, Uluslararası Kriz Grubu, Uluslararası Af Örgütü, Sınır Tanımayan Hekimler, Bill ve Melinda Gates Vakfı, Oxfam International, Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC) ve Greenpeace gibi kuruluşlar ve mevcut uluslararası yargılama sistemleri bu açık ve yeni diplomasinin kamuoyu ile bütünleşmiş ve kolektif yönetim tarzıdır.

Küresel diplomasi ile birlikte yeni iletişim alanına giren ‘yeni sorunlar’ın çözümü ve yeni aktörlerin varlığı, geleneksel diplomasi örgütlerinin yapısal değişikliklerinin gerçekleştirilmesini zorunlu hale gelmiştir. Günümüz

11 Hüner Tuncer, *Küresel Diplomasi*, Ankara: Ümit Yayıncılık, 2006, s.12.

koşulları göz önüne alındığında, uluslararası toplumun birimleri arasında, devletin dış ilişkiler organlarının devletin dış politikasının maksadı ve görevlerinin uluslararası hukuk normlarıyla onaylanan, barışçıl amaçla yürütülen resmi faaliyeti olarak tanımlanabilecek olan diplomasi, bu aşamaya gelene kadar birçok dönemden geçmiştir. Eski Yunan diplomasisinden karşılaşılan “Prexenos” denilen “konsolosluk” kurumundan küreselleşmenin getirdiği hızlı dönüşüm ve değişim ile küresel diplomasiye geçiş, araştırmamızın konusunu teşkil etmektedir.

Küreselleşme, son yirmi yıl içinde dünyada en çok tartışılan konuların başında gelmektedir. Küreselleşme, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda bazı ortak değerlerin yerel ve ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılmasıdır. İletişimin küreselleştiği dünyamızda geleneksel diplomasi yöntemleri, yerini yeni diplomasi yöntemlerine bırakmıştır. Bu bağlamda küreselleşmenin diplomasiyi nasıl etkilediği konusunu tartışmak araştırmamızın amacını oluşturmaktadır. Küresel diplomaside yüksek standardı yakalamak, ortalama bir demokrasi alışkanlığı ve geleneği ile mümkün olmamaktadır. Bu itibarla küresel diplomaside halklarla bütünleşerek, onları pozitif veriler ve sonuçlarla ikna etmenin önemi açıkça ortaya çıkmaktadır.

Çalışmanın bir diğer amacı ‘Küresel Diplomasi’ nin sebep ve sonuçlarını bilimsel verilerle ortaya koyarak; ölçme ve değerlendirme sonucunu bilim dünyası ile paylaşarak, küresel diplomasinin bugünden daha ileri bir noktaya taşınmasına katkıda bulunmaktır. Bu çalışma ayrıca bu alanda yapılacak olan çalışmalara da ışık tutmak amacını taşımaktadır.

Çalışmanın birinci ve ikinci bölümünde konuyu genel anlamda teorik çerçevede ele aldıktan sonra üçüncü bölümde konuyla ilgili somut örnekler verilecektir. Belirli bir coğrafi sınır olmamakla birlikte bu çalışmanın sınırını bu konuyla ilgi daha önce yapılan çalışmalar oluşturacaktır.

Çalışmanın yönteminde birincil ve ikincil kaynaklar

kullanılacaktır. Dipnot gösterim yöntemiyle kaynak taraması şeklinde yapılacaktır. Özellikle üçüncü bölümle ilgili diplomatlık mesleğini icra etmiş ve kendisine ulaşılan kişilerle, yukarıda belirtilen başlıklar kapsamında röportaj yapılması planlanmıştır. “The Oxford Handbook of Diplomacy”, “Soğuk Savaş Sonrası Yeni Diplomasi Anlayışı” ve “Futures for Diplomacy” isimli kaynaklar son dönemde yapılmış konuyla ilgili kabul görmüş önemli çalışmalardır. Bu çalışmalarla ilgili okumalar neticesinde küreselleşmenin diplomasi üzerindeki etkileri bütüncül bir değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

Diplomasi konusunda derin ve kapsamlı araştırmalara ihtiyaç olduğu görülmektedir. Diğer yandan araştırmacının kaynak temini ve okumalar boyutunda küresel diplomasi ve özellikle dijital diplomasi ile ilgili yeteri kadar araştırma yapılmadığı sonucuna varılmıştır. Diplomasi araştırmalarına bir katkısı olması beklenen bu çalışmanın, bundan sonraki çalışmalara bir kaynaklık teşkil etmesi umulmaktadır. Küresel diplomasi konusunda yeteri kadar yayın bulunmadığı gerçeği bağlamında, bu çalışma ile Türkçe literatüre katkı sağlamak ve diplomasi araştırmaları yapanlara yardımcı olmak anlamlı bir hedef oluşturacaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde küreselleşme öncesi diplomasi kavramı başlığı altında eski diplomasi ve yeni diplomasi kavramı anlatılacaktır. Yeni diplomasi ve eski diplomasi çeşitli kaynaklarda farkı ayrımlar yapılmış olmakla birlikte bu çalışmada eski diplomasi I. Dünya Savaşı yani 1918 öncesi dönem bazında ve yeni diplomasi 1918-1991 arası dönemi kapsayacak şekilde ele alınacaktır. Eski diplomasi anlatılırken eski diplomasinin kavram ve ilkeleri, eski diplomasi yöntemleri, eski diplomasi türleri ve eski diplomasi diplomatlarının özellikleri dört başlık altında kategorize edilip, araştırmacının sonucu ortaya konulacaktır. Aynı şekilde I. Dünya Savaşı sonrası dönem de dört başlık altında ele alınacaktır.

İkinci bölümde küreselleşmenin devletlere ve dış politikaya yönelik etkisi bağlamında siyasi, ekonomik, teknolojik ve sosyal küreselleşme kavramlarına değindikten sonra küreselleşmenin “Devlet” olgusuna dış politika karar alma mekanizmalarına etkisi detaylı bir analize tabi tutulacaktır.

Çalışmanın son bölümü olan üçüncü bölümde ise “Küreselleşmenin Diplomasiye Etkisi” başlığı adı altında; küreselleşmenin diplomatlara etkisi, diplomatik yöntemlere etkisi ve diplomatik ilişkilere etkisi anlatıldıktan sonra, diplomasi çeşitlerinden olan ve konuyla ilgili nev-i şahsına münhasır olan diplomasi çeşitlerinden kültürel diplomasi, ekonomik diplomasi, insani diplomasi, kamu diplomasisi ve dijital diplomasi konuları ele alınacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM: KÜRESELLEŞME ÖNCESİ DİPLOMASİ

1.1. Eski Diploması (1918 Öncesi)

Diploması ilk çağlarda kullanılmaya başlayıp günümüze kadar gelmiş bir kavramdır. Bu bölümünde küreselleşme öncesi diploması kavramı başlığı altında eski diploması ve yeni diploması kavramı anlatılacaktır. Yeni diploması ve eski diploması çeşitli kaynaklarda farkı ayrımlar yapılmış olmakla birlikte bu çalışmada eski diploması I. Dünya Savaşı yani 1918 öncesi dönem bazında ve yeni diploması 1918-1991 arası dönemi kapsayacak şekilde ele alınacaktır. Eski diploması anlatılırken eski diplomasının kavram ve ilkeleri, eski diploması yöntemleri, eski diploması türleri ve eski diploması diplomatlarının özellikleri dört başlık altında kategorize edilip, araştırmanın sonucu ortaya konulacaktır. Aynı şekilde I. Dünya Savaşı sonrası dönem de dört başlık altında ele alınacaktır.

1.1.1. Eski Diplomasının Kavram ve İlkeleri

Hans Morgenthau diplomasıyı “ulusal çıkarların barışçıl yollarla korunması olarak” tanımlamıştır. Bir diğer tanıma göre de diploması “uluslararası ilişkilerin barışçıl yol ve araçlarla yürütülmesi sanattır.”¹² Tuncer’e göre diploması “devletler arasındaki ilişkilerin müzakereler aracılığıyla sürdürülmesidir.”¹³ Ernesy Satow’a göre de “diploması hükümetler arası ilişkilerde zekânın barışçıl araçlarla kullanılmasıdır.”¹⁴ Hedley Bull ise diplomasıyı “uluslararası

12 Hans J. Morgenthau, “Diplomacy,” *The Yale Law Journal*, Vol. 55, No. 5, 1946, p. 1068.

13 Tuncer, a.g.e., s.5.

14 Freeman, ibid, p.98.

ilişkilerin resmi görevlilerce barışçıl yollarla sürdürülmesi"¹⁵ olarak tanımlamıştır. Bu tanım günümüzde fazlasıyla yetersiz kalmaktadır; zira diplomasi yalnızca devlet görevlilerine ve diplomatlara bırakılamayacak kadar önemli ve yaygın bir hal almıştır.¹⁶

18. yüzyıl diplomasi yazarlarından François de Callieres, "Diplomasi Sanatı" isimli kitabında, "*Müzakere öyle bir öneme sahiptir ki, en büyük devlet yazgıları, genellikle müzakerelerin iyi ya da kötü biçimde yürütülmesine ve görüşmecilerin niteliklerine ve yeteneklerine bağlıdır. Görüşmeler yoluyla nelerin kazanılıp, nelerin yitirildiğine dair örneklerini tarihte bulabilirler*" demektedir.¹⁷

Diplomaside önemli bir yeri olan elçilerin ya da günümüz anlamıyla diplomatların itibarı konusu, diplomasinin kavram ve ilkelerinde değinilmesi gereken önemli bir konu olmuştur. İlk çağlarda insanlar, elçileri yemekten çok dinlemeye karar vermişlerdir. Daha sonra elçiler için meşru kuralların var olması gerektiğine dair kanaatleri oluşmuştur ve bu kuralların yaptırımının zorunlu olduğuna dair kanaatleri oluşmuştur. Bu nedenle diplomasi, bir uluslararası aktivite olarak gelişmiştir.¹⁸ Elçilere ilk çağlardan bu yana bazı ayrıcalıklar ve dokunulmazlık verilmiş, onların kutsal olduğu kabul edilmiştir. Fakat zamanla elçiler hakkında bu olumlu intiba değişmeye başlamış; diplomatlara ülkesinin çıkarları için "*yalan söyleyen onurlu bir casus*" gözüyle bakılmaya başlanmıştır. Tarihin ilk dönemlerinde diplomat saygın bir mesleğe sahip iken, zamanla toplum içinde yalan söyleyen ve inkârda bulunan insan algısı oluşmuştur.

Bir diplomatın görevlerini yerine getirebilmesinde diplomatik protokolün önemli bir yeri olmuştur. Dışarıdan bakılınca yüzyıllar öncesinde kalmış törenler olarak kabul edilen ve tuhaf karşılanan protokolün günümüzde de pek

¹⁵ Hedley Bull, *The Anarchial Society: A Study of Order in World Politics*, New York: Colombia University Press, 2012, p.156.

¹⁶ <http://politikaakademisi.org/diplomasinin-gercek-yuzu/> (Erişim Tarihi:25.06.2024).

¹⁷ François de Callieres, *The Art of Diplomacy*, Boston: University of America, 1983, p.73.

¹⁸ J. Kurbalija, "History and the Evolution of Diplomacy", <http://www.diplomacy.edu/resources/general/history-and-evolution-diplomacy>, (Erişim Tarihi: 16.02.2024).

çok işlevinin olduğu bilinmektedir. Diplomatik rütbelerin ve törenlerin geçmişte devletler arasında sürekli çatışmalara neden olan hatta devlet temsilcilerinin bir araya gelmesini engelleyen bir konu olduğu aşikârdır.¹⁹ Diplomatik protokol sorunlarına bir çözüm bulmak amacıyla 1961 yılında Viyana Konferansı'nda “*Diplomatik İlişki ve Bağışıklıklar Sözleşmesi*” kabul edilmiştir. Bu sözleşmeye göre diplomasi temsilcileri üç sınıfa ayrılmaktadır: i) Devlet başkanları katına atanan büyükelçiler ve *nunciolar* (Papanın büyükelçisi), ii) Devlet başkanları adına atanan ortaelçiler ve *internunciolar* (Papa'nın ortaelçisi), iii) Dışişleri bakanları katına atanan *işgüderler* (maslahatgözarlar). Her sınıf temsilcilerin kendi aralarındaki önden gelme sırası o başkentteki hizmet süresi ile belirlenmekte, kentteki en eski büyükelçi ise *duayen* olarak adlandırılmaktadır.²⁰

Diplomasinin tarihsel olarak çerçevesini en iyi Harold Nicolson'un çizdiği görülmektedir. Nicolson, eski diplomasi kültürünü çok önemli bir değer olarak görmüştür.²¹ İlk diplomatik faaliyetler hakkındaki en elle tutulur delillerin Doğu Akdeniz topluluklarında olduğu görülmektedir. Mezopotamya şehir devletleri arasında yapılan anlaşmaların kayıtları İÖ 2850 yılına dayanmaktadır. Daha sonra Babil'de konuşulan Akad dili Ortadoğu'nun diplomatik dili haline gelmiştir. Mısır sarayı ile Hitit kralı arasında Akadça düzenlenmiş ve yazılmış, İÖ. 14. yüzyıldan kalma çivi yazısı mektuplar bulunmuştur. Daha sonra İsa'nın da konuştuğu ileri sürülen Aramice'nin bölge toplumlarının diplomatik dili olarak Akadcanın yerini aldığını görülmektedir Tam metni bugüne kadar gelen, insanlığın ilk devletlerarası anlaşmaları II. Ramses ile Hitit kralı Muvattali arasında akdedilmiştir.²²

19 Gönlübol, a.g.e., s.115.

20 Sönmezoğlu, a.g.e., s.353.

21 Riccadda Fubini, "Diplomacy and Government in the Italian City-States of the Fifteenth Century, Daniela Frigo (ed.), *Politics and Diplomacy in Early Modern Italy*, Cambridge: Cambridge University Press, 2000, p.26.

22 Nazgul Zharmukhanbetova, *Dış Politika Aracı Olarak Diplomasi ve Kazakistan Cumhuriyeti Örneğinde Kurumsal Diplomasi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, 2010, s.9.

Tarihte görülen ilk yazılı antlaşma olan Kadeş Antlaşması²³ diplomasinin ilk örneklerinden birisi olarak görülmektedir.²⁴

1.1.2. Eski Diploması Yöntemleri

20. yüzyılın başlarına dek uygulanan diploması yönteminin belki de en önemli özelliği, bu diplomasinin gizli olmasıdır. Bu gizlilik yalnızca diplomatik görüşmelerin yürütülmesinde değil, aynı zamanda görüşmelerin sonuçlandırılmasını da içermekteydi. Bu dönemde ülkeleri yönetenler çok önemli dış politika kararlarını halklarına danışmaksızın, kendi kişisel çıkar ve amaçlarına göre almıştır.²⁵ Diplomasinin geniş halk kitlelerinden çok uzak bir biçimde doğrudan monarklar ya da bunları temsil eden diplomatlar tarafından oynanan bir oyun niteliği taşıdığı dönemde, gerek ikili gerekse çok taraflı görüşmelerde gizlilik esas olmuştur. Bu türden görüşmeler sonucunda ulaşılan anlaşmaların dünya kamuoyuna açıklanması durumunda da bazı önemli maddelerin gizli tutulması sıkça rastlanılan bir uygulama olmuştur.²⁶

Gizli diplomasinin istihbarat, gizli aktiviteler ve ajanlara dayandığı iddia edilmiştir. Gizli bilgi ve istihbarat raporları, dış politikada üst düzey karar alma mekanizması olmuştur. I. Dünya Savaşı öncesi dönemde gizli diploması uygulamasının uluslararası entrikalara, ikiyüzlülüğe, hile ve aldatmacaya dayandığı görülmüştür.²⁷

20. yüzyılın başlarına değin uygulanan “gizli diploması” yöntemi, bu döneme egemen siyasal felsefenin doğal bir sonucu olarak belirmiştir. Dış politikanın saptanması ve yürütülmesi görevlerinin, büyük ölçüde tek bir kişi ya da belli bir sınıfın çıkarlarının göz önüne alındığı siyasal bir ortamda kamuoyu unsuru ister istemez ikinci plana itilmiştir.²⁸

23 Kadeş Antlaşması için bkz. <http://www.corumkulturturizm.gov.tr/TR,58685/kades-savasi-ve-baris-antlasmasi.html>, (Erişim Tarihi: 15.03.2024).

24 Timuçin Kodaman, Ekrem Yaşar Akçay, “Kuruluşun Yıkılışa Kadar Osmanlı Diploması Tarihi ve Türkiye’de Bıraktığı Miras”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı.22, 2010, s.77.

25 Tuncer, a.g.e., s.38.

26 Sönmezöğlü, a.g.e., s.335.

27 Nick Parfait Momengoh, *Secret Diplomacy: The Practice of Back Channel Diplomacy by Liberal Democratic States*, New Jersey:Newark, 2013, p.13.

28 Tuncer, a.g.e., s.58.

Gizli diplomasi çok çeşitli şekillerde yürütülmüştür. Bunlardan biri ise diplomatik görüşmelerde çeşitli pazarlık teknikleri uygulanmasıdır. Genellikle, taraflar önce koşullarını ileri sürerler, amaçlarını tanımlarlar, karşılıklı iddialar ile birbirlerini inandırmaya ve veriler göstererek kendilerinin haklı olduklarını göstermeye çalışmaktadırlar. Bazı durumlarda ise tehditler savurarak veya ödünler vaat ederek görüşlerini karşı tarafa kabul ettirmeye uğraşmışlardır.²⁹

Uluslararası aktörlerin ancak karşılıklı anlaşma ile ulaşabilecekleri belirli amaçları gerçekleştirmek için karşılıklı etkileşimde bulunmaları anlamına gelen “müzakere”, mukim büyükelçilikler tarafından yürütülen klasik diplomaside dış misyonları en fazla meşgul eden faaliyet niteliğinde olmamıştır.³⁰

Eski diplomasi ile ilgili olarak söyleyebileceğimiz savaş, sürekli ve insanların olağan saydıkları küçük çapta bir etkinlik olmuştur. Küçük çaplılık, orduların küçüklüğünden askerlik süresinin kısalığından ve savaş alanında orduları birkaç haftadan fazla tutmanın fiziksel güçlüğünden ileri gelmiştir. Savaşlar genellikle kralların güvenliği ve zenginleştirilmesi amacıyla ya da derebeylerin ve hanedanların çıkarları yüzünden yapılmıştır.³¹

1.1.3.Eski Diplomasi Türleri

Eski diplomasi dediğimiz dönemde ilk diplomasi yöntemleri geçici nitelikte olan ad-hoc diplomasi yönteminin kullanılması ile başladığını ve Kuzey İtalya şehir devletlerinde sürekli diplomasiye geçişle birlikte yeni bir ivme kazandığını görülmektedir. Viyana Kongre'sinden sonra konferans diplomasi ve ardından doruk diplomasi yönteminin kullanılmaya başladığı ifade edilebilir.

Tarihte uygulanan ilk diplomasi yöntemi “ad-hoc” (Latince: Geçici) niteliği taşımaktaydı. “Ad-hoc diplomasi” tek yanlı ve geçici bir diplomasi yöntemidir. Yani diplomasi

29 Gönlübol, a.g.e., s.124.

30 İskit, a.g.e., s.301.

31 Tuncer, a.g.e., s.58.

temsilcileri, belirli bir amacı ya da görevi gerçekleştirmek için geçici bir süreyle yurt dışına gönderilmiş ve bu görevi yerine getirdikten sonra ülkelerine geri dönmüşlerdir.³² Ad-hoc diplomasi uygulamasının ilk örneklerine Eski Yunan Şehir devletlerinde rastlanmıştır.³³

Eski çağlarda görülen diplomasinin yanı sıra, 15.yüzyıl ile birlikte İtalyan şehir devletlerinde birbirleri nezdinde sürekli diplomatik kurullar bulundurmaya anlamına gelen “*sürekli diplomasi*”ye geçiş görülmeye başlanmıştır. Bölgede bulunan Alp Dağları’ nı Kuzey İtalya’yı koruması ve ulaşım, iletişim ve haberleşmenin sınırlı olması nedeniyle diğer devletlerden gelecek tehlikelere kapalılık, o dönemde Avrupa da Yüzyıl Savaşları’nın olması ve Avrupa’nın İtalya ile uğraşamaması ve bu şehir devletleri arasında güç dengesinin olması sürekli diplomasinin İtalya’da görülmesinin nedenleri arasında yer almaktadır.³⁴

16. yüzyılda Avrupa’nın büyük güçleri arasında sürekli diplomasi anlayışının benimsenmesiyle oluşan ileri bir diplomatik sistem olduğu görülmüştür. Bu ülkelerde diplomasi kurumsal ve üslup boyutlarında büyük gelişme göstermiştir. Bu diplomatik sistemin dışında kalan İskandinav ülkelerinde ve İskoçya, Portekiz, Polonya, Rusya gibi periferik ülkelerde ise sürekli diplomasi anlayışının henüz benimsenmediği görülmüştür³⁵

P.P.Borstan’a göre Viyana Konvansiyonundan bu yana yeni bir diplomatik metot kullanılmaya başlanmıştır. Bugün devletler ve diğer aktörler dış ilişkilerinde hedeflerine ulaşmak için iki taraflı ve çok taraflı bir biçimde yürütmektedir.³⁶Günümüzde devletler arasında ilişkilerin eskiye oranla daha karmaşık, yoğun ve çeşitli olmasından dolayı iki taraflı olan diplomasinin çok taraflı

32 Hüner Tuncer, “Tarihte Ad-Hoc Diplomasi Uygulamaları”, <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuhmhob/article/view/1019009290/1019008636> , (Erişim Tarihi: 17.02.2024)

33 Zharmukhanbetova , a.g.e., s.22.

34 Kodaman, a.g.e., s.79.

35 Erdem, a.g.e.,102.

36 <https://diplomacyoldandnew2012a.wordpress.com/2013/02/22/evolution-of-diplomacy/>,(Erişim Tarihi: 17.06.2024).

olmasını gerekmiştir. Daha 18. yüzyıla değin diplomasi iki yönlü kalıplar arasında sürüp giderken, 19. ve özellikle 20. yüzyıldan itibaren diplomatik ve teknik alanda gelişen uluslararası örgütler içinde çok yanlı iletişime dönüşmüştür.³⁷

Geleneksel olarak, devletlerarasında diplomatik ilişkiler ikili temaslar biçiminde yürütülmüştür. İkidenden fazla devlet temsilcisinin bir araya gelerek aralarındaki sorunları çözüme bağlama çabalarının tarihi çok eski değildir. “*Konferans diplomasisi*” diyebileceğimiz bu diplomasi türünün genellikle 1648 tarihli Westfalya Kongresi ile başlamış olduğu kabul edilmektedir.³⁸ Bununla beraber Avrupalı devletlerin aralarındaki sorunları toplantılar yoluyla çözmeleri anlamına gelen konferans diplomasisi, 1815 Viyana Kongresi ile önem kazanmıştır. I. Dünya Savaşı’na kadar devam eden dönemde, Avrupalı devletler sistemi içinde yer alan belli başlı ülkeler, aralarındaki çeşitli sorunları toplanan konferanslarda çözmede başarılı da olmuşlardır.³⁹

15. yüzyılda kullanılmaya başlanan ve daha sonra gittikçe önemli hale gelmeye başlayan bir başka diplomasi türü de “*doruk diplomasisi*”dir. Eski diplomasi içerisinde doruk diplomasisinin kullanılış biçimi iki ülke hükümdarının, tam orta yerinden tahta perdeyle ayrılmış bir köprüünün üzerinde buluşması ve görüşmelerini, aralarında bir tahta perde olmak suretiyle yürütülmesi şeklinde olmuştur. Bu yöntemin amacı ise bir taraf hükümdarının öteki hükümdar tarafından kaçırılabilme veya öldürebilme olasılığını ortadan kaldırmaktır.⁴⁰

Kuvvet kullanmaktan çok bir diplomatik yöntem olan “*zorlayıcı diplomasi*” ise; kuvvet kullanma tehdidinden faydalanarak rakibin gerçekleştirmiş olduğu bir eylemi durdurmaya ya da geri adım atmaya mecbur kılmaktır. Zorlayıcı diplomasi zaman zaman “şantaj”, “caydırma”,

37 Gönlübol, a.g.e., s.115.

38 Gönlübol, a.g.e., s.126.

39 Sönmezoğlu, a.g.e., s.329.

40 Tuncer, a.g.e., s.26.

“zorlama” kavramı içinde yer almıştır.⁴¹ Eski diplomasi geleneğinde bu gibi yöntemlerin çok kez kullanıldığı görülmektedir. Fakat bu konuyla ilgili herhangi bir detaylı kaynağa rastlanmamıştır.

1.1.4. Eski Diplomasi Diplomatlarının Özellikleri

Diplomasi sözlüğünde “diplomasi işini profesyonelce yürüten kişi”⁴² olarak tanımlanan diplomatlar, dış politikanın yürütülmesi ve ülkenin temsili konusunda önemli bir meslek grubunu oluşturur. Geçmişten günümüze diplomasi mesleğinde büyük bir farklılık olduğu hususu yapılan araştırmalar neticesinde somut olarak gözlemlenmiştir.

Diplomasi, yeni bir kavram olmayıp, ilköğretimde de görülen bir olgu olmuştur. İlköğretimde savaşların çok az olduğu görülse de bu dönemde topluluklar arasında haberciler aracılığıyla özel amaçlı temsilci değişimi yapılmıştır. Mesaj taşıyanlar kutsal ve dokunulmaz iken, haberciler genellikle bir mesaj değneği gibi tanıtıcı bir işaret taşımakta ve merasimle karşılanmışlardır.⁴³

Diplomasinin bilinen en eski örneği Avustralya Aborjinlerin de görülmüştür. İlk çağlarda diplomasinin ilk çalışmalarında, Avustralya’yı da içine alan Asya, Amerika, Afrika’daki kabileler arasında iletilen mesajlarda benzerlik görülmüştür.⁴⁴

İlkel kavimler, arasındaki savaş durumuna son vermenin yanı sıra, öteki bazı ortak konuları tartışmak ve çözebilmek amacıyla birbirine günümüzde “elçi” diye nitelendirebilecek özel yetkilere sahip kişiler göndermişlerdir. Ortak konularının başlıcaları kavimler arasında sınır sözleşmelerinin yapılması, karşılıklı av alanlarının sınırlarının saptanması, aile ve klan sorunlarının görüşülmesi ve kabileler arası evliliklerin düzenlenmesi olarak ifade edilebilir.⁴⁵

41 Fuat Aksu, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2008, s.23.

42 Geoffrey Berridge, Alan James, *A Dictionary of Diplomacy*, New York: Palgrave, 2001, p.64.

43 İskit, a.g.e., s.3.

44 Simon Szykman, “Diplomacy: An Historical Perspective”, <http://diplom.org/Zine/S1995R/Szykman/History.html>, (Erişim Tarihi:11.02.2024).

45 Tuncer, a.g.e., s.14.

Hititlere ve Mısırlılara baktığımızda ise elçilik kavramı, görev yapılan ülkede sürekli ikamet etmeyen, krala ait mesajları ve hediyeleri götüren kişi olarak ifade edilmektedir. Genellikle, yeni bir kral tahta çıktığı zaman krallar arasında cülus (tahta çıkma) tebrik mektupları elçiler aracılığıyla karşılıklı alınıp verilmiştir.⁴⁶

Eski Yunan'da siteler ve topluluklar arasında çatışma ve anlaşmazlıklar özel olarak görevlendirilen elçiler tarafından çözüme kavuşturulmuştur. Bu elçiler Homeros çağında *mesajcı* (keruk, Angelo) klasik çağda ise *eskiler* (presbis) olarak adlandırılmıştır. Bu dönemde itibar bakımından bütün elçiler eşit konumda olmuş, siteler, elçilerin görevleri bitinceye kadar elçilerin masraflarını karşılamak üzere, belirli bir miktarda ödenek vermiştir.⁴⁷

Yunanların, “*presbys*”, “*keyrx*” ve “*prexenos*” diye adlandırılan üç çeşit temsilcileri vardır. Bunlardan sırasıyla “mesaj taşıyıcı” ve “ihtiyar” yani “akil kişi” şeklinde tercüme edilirken, ilk ikisi kısa ve çok amaçlı misyonlar için görevlendirilmektedir. Fahri konsoloslukların bir çeşit selefi sayılabilecek “*prexenos*”lar ise yabancı şehirlerde sürekli ikamet eden, fakat gayri resmi sıfatla kendi şehirleri için aracılık yapan temsilcilerdir.⁴⁸

Kendilerine yarı dini yetkiler tanınan ilk Yunan diplomatlar, eski mitolojinin bir tanrısı olarak tanınan Hermes'in vesayeti altına konulmuştur. Günümüzde bazı araştırmacılar zaman zaman diplomasiye atfedilen kötü ünün kökeninde, nitelikleri başında hile ve kurnazlık gelen ve bu nedenle saygı duyulmayan bir kişiliğe sahip Tanrı Hermes olduğu savını ileri sürmektedirler.⁴⁹

Eski Yunan'da gördüğümüz diplomatik faaliyetlerde diplomatların kendi halklarını ya buldukları ülkelerdeki halklarını ya da buldukları ülkelerdeki kurumları kasıtlı

46 a.g.e., s.14.

47 Yusuf Çınar, “Diplomasinin Doğuşu ve Gelişimi”, A. Behiç Özcan, Yusuf Çınar (ed.), *Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları*, İstanbul: Hükümdar Yayınları, 2014, s.138.

48 İskit, a.g.e., s.60.

49 Tuncer, a.g.e., s.17.

olarak yanılmaları sık karşılaşılan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Askeri gücü ile tanınan Romalılarda elçilere “*nuntii*” ya da “*oratores*” adı verilir. En soylu şövalyeler veya senatörler arasından Roma Senatosu tarafından atanan bu elçilere tam yetki tanınmaz ve kendilerine tanınan yetki aşıldığında ise vatana ihanet suçundan yargılanırdı. Görev süresi oldukça kısa olan bu elçiler ülkelerine döndüklerinde yaptıkları faaliyetlerle ilgili rapor sunarlardı.⁵⁰

Romalıların diplomasiye getirdiği bir yenilik; görüşmelerde zaman kısıtlaması konulmuş olmasıdır. Örneğin, M.Ö.197 yılında Roma'ya gelen Makedonyalı elçilere iki ülke arasındaki görüşmelerin altmış gün içinde anlaşmayla sonuçlanmaması durumunda, diplomatik dokunulmazlık kaldırılarak casus ilan edilecekleri haber verilmiştir.⁵¹

Bizans imparatorları, tarihte ilk defa uzmanlık alanı dış ilişkiler olan bir kamu birimi kurmuşlardır. Bu birim yabancı ülkelere gönderilecek elçilerin profesyonel birer görüşmeci olarak eğitilmelerini sağlamıştır. Bu eğitim çerçevesinde, elçilere görevlerini yaparken dikkat etmeleri gereken protokol, görüşme metodu gibi hususlar öğretilmiştir. Ayrıca elçilere göreve başlamadan önce verilen yazılı yönergede dikkat edilmesi gereken genel ve özel hususlar da vurgulanmıştır. “*Skrinion Barbaron*” adı verilen bu birim, yabancı elçilerin karşılanması, ağırlanması, huzura kabulleri ve kontrol edilmeleri gibi işlerden de sorumlu olmuştur.⁵²

Bizans'ta görülen bir başka yenilik ise Eski Yunan'da, başlıca niteliği gür bir sese sahip olma ve iyi konuşabilme yeteneğine sahip “hatip diplomat” yerini, iyi bir eğitimden geçmiş “gözlemci diplomat” tipine bırakmasıdır. Bizans imparatorlarının yabancı ülkelere gönderdiği elçilerin başlıca görevleri, bu ülkelerin içişlerine ve öteki devletlerle

50 Tuncer, a.g.e., s.20.

51 a.g.e., s.20.

52 Gökhan Erdem, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sürekli Diplomasiye Geçiş*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2008, s.23-24.

olan ilişkilerine ilişkin bilgi toplamak ve konularda ayrıntılı raporlar hazırlamak olmuştur.⁵³

Ortaçağ'a baktığımızda papalar için önemli meseleler için "legate"ler, daha az önemli meseleler için ise "nuncius"lar görevlendirilmiştir. Aslında bütün hükümdarlar ve prensler arasındaki ilişkilerde çok yaygın olarak kullanılan *nunciular*, "canlı mektup" diye nitelendirilmiş kısıtlı yetkilere sahip olarak sadece hükümdarların merasimlerde bir mesajı mümkün olduğu kadar sadakatle iletmeye yaramışlardır.⁵⁴

Modern diplomasiinin temellerinin atıldığı 15. yüzyılda Kuzey İtalya'da kendi aralarında ve Papa ile Kutsal Roma İmparatoru nezdinde sürekli büyükelçi bulduran Venedik, Milano ve Matua şehir devletleri tarafından başlatılmış olan mukim büyükelçi değişimi uygulaması 15.yüzyılda İtalya'nın diğer bölgelerinde kural haline gelmiş; 16. yüzyılda da Kuzey ve Batı Avrupa'ya yayılmıştır.⁵⁵

Avrupa'da diplomatik olarak uluslararası örgütlerinin oluşumunda profesyonel diplomatlar yer almış, bu durum ise Avrupa'nın yeniden uyanışı anlamına gelmiştir. Diplomatiik daha önceden bir çeşit masonluk olarak görülürken, yetenekli ve becerikli diplomatlar ülkelerinde bakan olmaya kadar ilerlemişlerdir. Louis, ölmeden bir süre önce diplomatların eğitimi için "Academie Politiqu" denilen bir kurum oluşturmuştur.⁵⁶

15. yüzyılda elçiler genellikle iki yıllık bir süre için atanmıştır. Elçiler gittikleri ülkelerde herhangi bir mülkiyet edinemez ve yabancılardan armağan kabul edemezlerdi. Güvenlik gerekçesiyle eşini götüremezler, ancak yabancı aşçılar tarafından zehirlenme olasılığı olması dolayısıyla aşçısı kendisine eşlik ederdi.⁵⁷ Yine bu yüzyılda dikkat çeken bir başka bir özellik de diplomatların sadece temsil ettikleri

53 Tuncer, a.g.e., s.21.

54 İskit, a.g.e., s.72.

55 a.g.e.,s.74.

56 James A. Nathan, "Force, Order, and Diplomacy In the Age of Louis XIV", <http://www.vqronline.org/essay/force-order-and-diplomacy-age-louis-xiv> ,(Erişim Tarihi:27.02.2024).

57 Tuncer, a.g.e., s.27.

devlete hizmet etmekle sorumlu olmamaları, aynı anda birden fazla devlete hizmet etmeleridir.

Özetle, eski diplomaside diplomatların Latince başta olmak üzere çok sayıda dili iyi derecede bilmeleri, iyi bir aşçıya sahip olmaları, ülkelerinin çıkarları doğrultusunda çok iyi yalan söyleyebilmeleri, iyi bir hatip olmaları, gerçekleri rahatlıkla değiştirebilmeleri, ikiyüzlü karaktere sahip olmaları gibi özellikleri bulunmaktaydı. Bu dönemde diplomatların buldukları ülkelerin iç işlerine karışmaları olağan sayılan durumlardandı. Eski diplomaside diplomatların özelliklerinin modern diplomasideki diplomatların özelliklerinden farklılık arz ettiği görülmektedir.

1.2. Yeni Diploması (1918 Sonrası)

1.2.1. Yeni Diplomasinin Kavram ve İlkeleri

I. Dünya Savaşı, genellikle, “eski” ve “yeni” diploması dönemlerini ayıran bir çizgi olarak kabul edilir. Bu savaşın bitimini izleyen yıllarda, ”eski diploması” yöntemi, saygınlığını büyük ölçüde yitirmiş ve bu yöntem geçmişte kalan “kokuşmuş” bir yöntemin simgesi gözüyle bakılmaya başlamıştır. Bu nedenle I. Dünya Savaşı’nın hemen ertesinde, bu yöntemi köklü bir biçimde değiştirme çabalarına girişilmiş ve bu girişimlerde Amerika Birleşik Devletleri başı çekmiştir.⁵⁸

I. Dünya Savaşı sonunda, ABD Başkanı Woodrow Wilson yeni bir diploması anlayışını ortaya koymuştur. 8 Ocak 1918 tarihinde Başkan Wilson tarafından açıklanan “14 Nokta”⁵⁹ nın birincisi olarak; “Açık yürütülen görüşmelerin sonucunda varılacak olan açık sözleşmeler.” Diploması, bundan böyle daima kamuoyunun gözleri önünde yürütülecektir. Milletler Cemiyet’inin “kurucu babalarından” sayılan Wilson’un bu görüşü, yansımaları bu örgütün anayasası niteliğinde olan

⁵⁸ Tuncer, a.g.e., s.59.

⁵⁹ Wilson İlkeleri, Wilson Prensipleri, On Dört Madde ya da On Dört Nokta olarak da bilinir. Amerika Birleşik Devletleri başkanı Woodrow Wilson’ın 8 Ocak 1918 tarihinde ABD Kongresi’nde yaptığı konuşmada bahsettiği ilkelere verilen addır. Amerika Birleşik Devletleri’nin (ABD) I. Dünya Savaşı’ndan sonra kurulmasını istediği dünya düzenine ilişkin görüşlerini ifade eder.

Misak' ta bulmuştur. Gerçekten devletle arasında yapılan anlaşmaların “açıklığını” sağlamak için Misak'ın 18. maddesine, Cemiyet üyesi devletler tarafından yapılacak her anlaşmanın derhal örgütün sekreterliğinde tescil ettirilmesini ve sekreterlik tarafından mümkün olan en kısa süre içinde yayınlanmasını öngören bir hüküm konulmuştur. Böylece, anlaşmaların tescil ettirmeleri kuralı, uluslararası hukuka Milletler Cemiyeti Misakı ile girmiştir.⁶⁰

Yeni diplomasi görüşünü savunanlar, yalnızca diplomasinin vardığı sonuçlar değil aynı zamanda görüşme sürecinin kendisinin de halka açık olmasında diretmişlerdir. Bu görüşe göre diplomasi işi, diplomatlara bırakılmayacak kadar önemlidir. Demokratik yöntemin ilkeleri, ulusun yaşamsal çıkarının söz konusu olduğu kamuoyunun kesinlikle haberli kılınmasını ve kamuoyuna, karar verme mekanizmasının her aşamasında görüş ve düşüncelerini oluşturabilme ve anlatabilme olanağının tanınması gerektirir.⁶¹

Wilson'un açık diplomasi görüşünü ortaya koymasına rağmen kendisinin bu ilkeyi çok az kullanıldığı görülmüştür. Wilson'un bu ilkeden kastettiği, görüşmelerin gizli yapılmasını ve görüşme sonucunun açık olması gerektiğidir.

1.2.2. Yeni Diplomasi Yöntemleri

“Yeni Diplomasi” olarak nitelendiren “açık diplomasi” anlayışı, I. Dünya Savaşı'ndan önceki dönemdeki uygulanan gizli diplomasiye bir tepki niteliğinde doğmuştur. Aslında “*yeni diplomasi*”nin ismine rağmen bahsedildiği gibi “*yeni*” olmadığı, tarih sayfalarına baktığımızda yukarıda da bahsedildiği gibi Yunan Diplomasisinin günümüz şartlarına göre tasarlanmış bir çeşidi olduğu görülmektedir.⁶²

Açık diplomasi, modern demokrasinin gerçekleşmesiyle irtibatlı düşünülmüştür. Ünlü diplomasi yazarı Harold Nicolson'a göre yeni diplomasi; iç politikada liberal

60 Gönlübol, a.g.e., s.134.

61 Tuncer, a.g.e., s.60.

62 Zharmukhanbetova, a.g.e., s.24.

demokrasinin temelleri olarak sayılan düşüncelerin, dış ilişkiler alanında da uygulanmasından başka bir şey değildir.⁶³

Wilson'un üzerinde durduğu açık diplomasi anlayışı uygulamada çeşitli güçlüklerle karşılaşmış, çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Nitekim Versay Barış Antlaşması ile kendisi de bizzat bu durumu yaşamıştır. Versay Barış Antlaşması'nın görüşmelerinin sonuçlarının açıklanması, Wilson'ın arzularına uygun bir örnek oluşturabilir. Buna karşılık görüşmelerin gerçekleştirilme biçimi açısından aynı şeyi söylemek mümkün değildir.⁶⁴

Versay Barış Görüşmelerini büyük bir gizlilik içinde yürüten Wilson, bu görüşmelerin sonunda Amerikan halkını "oldu-bitti" ile karşı karşıya bırakmıştır. Amerikan Senatosu'nun, Milletler Cemiyeti'nin de kurulmasını içeren antlaşmayı onaylanmamasının başlıca nedenlerinden biri, Başkan'ın ülkenin politikalarını oluştururken, senatörlere danışmaması ve onların görüşlerini almamış olmasıdır. Wilson, Senato'nun ve kamuoyunun önerilerini ve görüşlerini sadece onaylamasını istemekteydi.⁶⁵

Yeni diplomasi, bir nevi üye devletlerden oluşacak sistemle, özelde devleti tek başına karar verici olmaktan çıkarmıştır. Başka bir deyişle, kâğıt üzerinde devletler yanlış yaptıkları zaman uluslararası hukuk tarafından cezalandırıcı yaptırımlar ile baş başa kalacağı bir denetleyici kurum oluşturulmuştur.⁶⁶ Milletler Cemiyeti adı verilen ve kısa ömürlü olan Kuruluş günümüz çok taraflı diplomasisinin temellerini atmıştır. İlk defa bir uluslararası sekreteryaya sahip olan Milletler Cemiyeti umutlara cevap verememiş, üyeleri arasındaki geleneksel güç politikası yaklaşımlarının kurbanı olmuştur.⁶⁷

Milletler Cemiyeti'ndeki yeni diplomasiinin öncülerinden biri olan Woodrow Wilson, etkili konuşan, tarafları ikna

63 Nicolson, a.g.e., p.73.

64 Sönmezoğlu, a.g.e., 336.

65 Tuncer, a.g.e., s.61.

66 Çınar, a.g.e., s.152.

67 Enes İpek, "Diplomasinin Tarihsel Gelişimi", http://www.dho.edu.tr/sayfalar/00_Anasayfa/11_Pusula/75/diplomasi.html ,(Erişim Tarihi:05.03.2024).

edebilen birisiydi. Wilson karşı tarafla herhangi bir diplomatik faaliyetle anlaşamadığı halde el sıkıştığı ve sıcak ilişkiyi koruduğu bilinmektedir. Wilson gerçekçidir ve Hitchcock senatörüne yazdığı mektupta “Konseydeki diplomatların dünyayı kurtaracağı gibi bir düşünceye bel bağlanmanın yanlış olacağını” söylemiştir. Wilson, diplomatik ilişki durumunu herkesten daha açık ve net görmüştür.⁶⁸

Milletler Cemiyeti'nin diplomasi alanına getirdiği en önemli yeniliklerden biri de, memurların üye ülkeler uyruklu olanlar arasından atanan uluslararası sekretaryaya sahip olmasıdır.⁶⁹

I. Dünya Savaşı ile beraber değişen diğer bir alan, daha önce de değinildiği gibi, yeni diplomasi içerisinde savaş kavramının kazandığı yeni anlam ve niteliktir. I. Dünya Savaşı'nın ardından biyolojik ve kimyasal silahların icadı ve kullanılması ile savaş kavramının hem kendisi hem de içeriği/niteliği ciddi dönüşüme uğramıştır. Öyle ki, I. Dünya Savaşı'na kadarki sınırlı savaşlar büyük oranda kitlesel ve topyekûn bir niteliğe evrilmiştir.⁷⁰

Günümüz diplomasisinin en önemli faaliyet çerçevesi olan çok taraflı uluslararası düzenin temelleri, II. Dünya Savaşı sona ermeden atılmıştır. Savaşın galipleri olan ABD, Sovyetler Birliği, İngiltere ve Çin'in yöneteceği “Birleşmiş Milletler” fikri doğmuştur. Savaşın bitiminde 1945'te Birleşmiş Milletler Şartı elli ülke tarafından imzalanmıştır. BM daha sonra çeşitli ihtisas kuruluşlarının eklenmesiyle geniş bir sisteme dönüşmüştür. Buna paralel olarak uluslararası ve özellikle bölgesel ekonomik kuruluşlar hızla çoğalmıştır. Bunun başlıca nedeni yeni bağımsızlıklarını kazanan ülkelerin sayısının artmasıdır. Bu ülkeler Avrupa diplomasi modelini *–ilk başta belirli güçlükler çekerek de olsa–* benimsemişlerdir.⁷¹

68 Hans J.Morgenthau, “Diplomacy”, *The Yale Law Journal*, Vol. 55, No. 5, 1946, p.1069.

69 İskit, a.g.e., s.153.

70 Tören, a.g.e.

71 İpek, a.g.e.

Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın kurulmasının ardından oluşan yeni “örgütlü sistem” çerçevesinde, milletlerarası sorunların bazı uluslararası kuruluşlar vasıtasıyla görüşülmesi “Parlamber Diploması” olarak adlandırılmıştır. Özellikle de II. Dünya Savaşının ardından ortaya çıkan BM'ye bağlı kuruluşlar ile Avrupa Birliği gibi teşkilatları, bu diplomaside etkin bir konuma yükselmiştir.⁷²

Parlamber Diplomasinin başlıca özelliği uluslararası örgütlerde yer alan diplomatik görüşmelerde, tarafların yalnızca belli bir uyumsuzlığa taraf olan devletlerin değil, o örgütte temsil edilen tüm devletlerin oluşudur. Böylelikle görüşmeler yalnızca belli sorunun çözülmesinde çıkarı olan devletler de katılabilmekte ve görüşmeler, yön veren başlıca öge devletlerin uluslararası saygınlıkların ya da ulusal çıkarının korunması yerine barışın sağlanması ya da sürdürülebilir olmasıdır.⁷³

Birleşmiş Milletler ve Milletler Cemiyeti savaşların önüne geçmek için diplomasiyi önemli bir araç olarak görmüştür. Buradan da anlaşılacağı üzere 20. yüzyıl diplomasisi sadece devlet düzeyinde temsil olarak algılanmamış, bu dönemde örgütler yoluyla ulusüstü yapılanmaların önünü açıcı bir araç olarak diplomaside etkin olarak kullanılmıştır.⁷⁴

1.2.3. Yeni Diploması Türleri

20. yüzyılda büyük totaliter devletler, diplomasi alanına kendine özgü bazı yeni yöntemler getirmişlerdir. Bu yeni diplomasi yöntemleri, uluslararası ilişkilerde propaganda ögesine ağırlık vermekte ve özellikle çağımızda zihinlerin kazanılması için yapılan bir mücadelede kullanılmaktadır.⁷⁵

Milletler Cemiyeti ile başlayıp, Birleşmiş Milletler ve uluslararası uzmanlık ile devam eden çok yanlı diplomasi

72 Necmettin Alkan, “Diploması Tarihi ve Geçirdiği Dönemler”, https://www.academia.edu/9965451/Diploması_Tarihi_ve_Ge%C3%A7irdi%C4%9Fi_D%C3%B6nemler, (Erişim Tarihi: 07.03.2024).

73 Tuncer, a.g.e., s.72.

74 Çınar, a.g.e., s.153.

75 Tuncer, a.g.e., s.68.

türü olan “*parlamentar diplomasi*”,⁷⁶ günümüzde, ikili diplomasinin yanı sıra çok-yanlı bir nitelik gösteren ayrıca uygulamada sıklık kazanmaktadır. Fakat bu diplomasi yöntemi daha çok devletlerin ulusal çıkarlarını doğrudan ilgilendirmeyen ortak sorunların çözümlerinde uluslararası kongreler ve küresel forumlarda kullanılmaktadır. Bu açıdan kamuoyuna açık olarak yürütülen bu diplomasi türünde daha çok söz konusu devletlerin politikalarının propagandası yapılmaktadır.⁷⁷

Diplomasi formlarından biri olan “*sessiz diplomasi*” ise spekülasyonları ve çekişmeleri önlemek amacıyla, özellikle Birleşmiş Milletler’de kullanılan bir diplomasi türüdür.⁷⁸ “Sessiz Diplomasi” kavramını ilk defa ortaya atan Dag Hammarskjold, “*görüşmelerde beklenen en iyi sonuçlar, bunların tümüyle kamuoyuna açık bir biçimde yürütülmesi durumunda elde edilemez*”⁷⁹ demektedir. Bu önemli diplomatın uluslararası sorunu bulunan devletlerin başkentlerini ziyaret ederek bu sorunları halletmek için başlattığı “sessiz” diplomasi kendisinden sonra gelen genel sekreterler de sürdürmüş ve böylece dünya sorunları ile sessizce ilgilenen ve onların “nesnel” (objektif) bir biçimde halledilmesine çalışan yeni bir organ ortaya çıkmıştır.⁸⁰ Çeşitli uluslararası krizlerde barışı koruma ve çatışmaları durdurma amacına yönelik olarak oluşturulan barış gücü kuvvetlerinin faaliyetlerini de kapsayan bu çabalara, çatışmaları önleyici (*preventive diplomacy*) de denilmektedir.⁸¹

Birleşmiş Milletler kurumları içinde delegelerin birçoğu, “*koridor diplomasisi*” diye isimlendirilen bir görüşme sanatı geliştirmiştir. Bu örgütte delegelerin yalnızca birbirlerini daha iyi tanımlayabilmesi için Birleşmiş Milletler binasının oturma salonlarında ve barlarında saatlerce söyleşilerde

76 Gönlübol, a.g.e., s.126.

77 Tören, a.g.e.

78 Craig Collins, John Packer, “Options and Techniques for Quiet Diplomacy” <http://www.corteidh.or.cr/tablas/29575.pdf>, (Erişim Tarihi:28.04.2024).

79 Tuncer, a.g.e., s.82.

80 Gönlübol, a.g.e., s.122.

81 Sönmezoğlu, a.g.e., s.332.

buldukları görülmektedir. Birleşmiş Milletler' deki barlar, delegelerin bir araya geldikleri, rahat bir ortam içinde söyleşide buldukları önemli buluşma ve görüşme yerleri olmuştur. Daha ilerideki temaslar için zemin yoklamaları burada yapılmıştır.⁸²

Devletler arasındaki ilişkilerin elçilerin yanı sıra, duruma göre bunların doğrudan ilgili devletlerdeki “en üst seviyedeki karar alıcıları” olan hükümdarlar veya devlet başkanları tarafından yürütülmesine “*zirve diplomasisi*” denmektedir. Özellikle de 19. ve 20. yüzyılda sıkça müracaat edilen bu tarz diplomaside ilgili yöneticiler, asıl amaçlarını gizleyerek daha ziyade turistik gezi kapsamında yabancı devletleri ziyaret etmektedirler. Ziyaret sırasında gerek ilgili devletin hükümdarıyla ve gerekse geziye katılan başbakan veya dışişleri bakanları vasıtasıyla diplomatik temaslar yapmaktadırlar. Bunlarda duruma göre hem siyasi hem de ticari hususlar görüşülmektedir. Küreselleşmenin hızla yayılmasıyla, toplum bilgi temelli bir topluma dönüşmüştür. Bu yüzden yeni ortaya çıkan ikili, bölgesel ve küresel konularda geniş bir yelpazede sorunlarla başa çıkabilmek için zirve diplomasisinin önemi giderek artmaktadır.⁸³

Yeni diplomasi türlerinden biri de *mekik diplomasisi*dir. Genellikle kriz zamanlarında ve konularında kendisine uygulama alanı bulan, taraflar ve konuyla dolaylı ilgisi olan aktörlerle kısa süre içerisinde yoğun ve seri diplomatik görüşmeler gerçekleştirerek sonuca ulaşmayı amaçlayan bir diplomasi türüdür.⁸⁴

Yeni bir diplomasi türü olarak ABD ve SSBC tarafından kullanılan *nükleer diplomasi* nükleer silahların kontrolü, silahsızlanma, nükleer enerjinin barışçıl kullanımı ve huzura odaklanmaktadır.⁸⁵

82 Tuncer, a.g.e., s.82.

83 _____Diplomatic White Paper, Minister of Foreign Affairs Republic of Korea, Korea, 2007, p.88.

84 Murat Yeşiltaş, Ali Balcı, “AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası Sözlüğü: Kavramsal Bir Haritası”, *Bilgi Dergisi*, 2011, s.19.

85 Jo-Ansievean Wyk, “Nuclear Diplomacy as Niche Diplomacy: South Africa’s Post-Apartheid relations with the International Atomic Energy Agency”, *South African Journal of International Affairs*, Vol. 19, No. 2, 2012, p.180.

Askeri, ekonomik ve bozucu fonksiyonlar ile birleştirilen diplomasi “*karma (mixed) diplomasi*” olarak adlandırılmıştır. Karma diplomasi diğer taraflar üzerinde zorlayıcı vasıtaları kullanmak veya kullanma tehdidinden bulunmak için bir iletişim kanalıdır. “*Zorlayıcı diplomasi*” ile karşı tarafın ikna edilmesi veya algılamasının değiştirilmesi çeşitli örtülü baskı yöntemlerini ve propaganda tekniklerini kapsayan istihbarat fonksiyonlarını gerektirmektedir. Rakip aktörün gerçek gücünü ve muhtemel tutumunu tespit etmek için haber alma yöntemleri kullanılırken, karar alıcıları etkilemek için de haber alma sistemleri yanında özel ve örtülü teknikler kullanılmaktadır.⁸⁶ Zorlayıcı diplomasi askeri olmaktan çok diplomatik bir stratejidir. Bu boyutuyla sadece algı düzeyinde kuvvet kullanımı durumunda rakibin uğrayacağı zararın büyüklüğü gösterilmeye çalışılarak rakibin söz konusu istemi yerine getirmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Zorlayıcı diplomasinin genel özelliği algı düzeyinde ikna kapasitesinin bulunmasıdır.⁸⁷

20. yüzyılda büyük totaliter devletler diplomasi alanında kendine özgü bazı yeni yöntemler geliştirmişlerdir. Bunlar geleneksel görüşü değiştirerek diplomasinin sadece bir iletişim ve pazarlık yöntemi olmadığını aynı zamanda bir “*propaganda aracı, bir tahrik ve yıldırma yöntemi*” olarak kullanabileceğini düşünmüşler ve bu görüşlerini başarıyla uygulamaya aktarmışlardır.⁸⁸

Oxford Sözlüğünde, propaganda kelimesi, “*bir fikre veya harekete taraftar kazandırmak amacı ile düzenlenen programların bütünü*” olarak tarif edilmektedir.⁸⁹ Propaganda üç yönden diplomasiden ayrılmaktadır. Birincisi, diplomaside muhatap doğrudan doğruya diğer hükümetler ve onların resmi temsilcileridir. Oysa propaganda da adres

86 Sait Yılmaz, “Değişen Diplomasi Anlayışı ve Türkiye”, <http://www.beykent.edu.tr/WebProjects/Uploads/yilmaz-eylul-09.pdf>, (Erişim Tarihi:29.04.2024).

87 Fuat Aksu, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2008, s.27-29.

88 Gönlübol, a.g.e., s.130.

89 İbrahim Hasanoğlu, “Propaganda, Lobcilik ve Kamu Diplomasisi”, <http://akademikperspektif.com/2014/04/27/propaganda-lobcilik-ve-kamu-diplomasisi/>, (Erişim Tarihi:29.04.2024).

diğer ülkelerin halklarıdır. İkincisi ise propagandanın ulusal çıkarları gerçekleştirme bakımından çok daha bencil bir içeriğe sahip olmasıdır. Yani diplomaside karşılıklı çatışan çıkarların uzlaştırılmasına çalışma söz konusu iken, propaganda da diğer bir hükümetle böyle bir uzlaşma aracından söz etmek mümkün olmadığı gibi, sadece olaya kendi tarafından bakmaktadır.⁹⁰

İlk sistematik propaganda örneği, I. Dünya Savaşı sırasında İngiltere tarafından kullanılmıştır.⁹¹ Propaganda idealistlerin fikir babalarından Woodrow Wilson'un ilkelerinden olan "Açık Diplomasi" ilkesi de propagandayı tetikleyen unsurlardan biri olmuştur. Tümüyle kamuoyuna açık yürütülen diplomatik görüşmeler, büyük ölçüde, görüşmelere taraf olanların birbirleriyle pazarlık yapmalarını ve karşılıklı ödünlerde bulunmalarını önlemiştir. Bu tür görüşmelerde, taraflar uluslarının saygınlığını ön plana alarak kendi kamuoylarınınca bir korkaklık ya da geri çekilme olarak yorumlanabilecek davranışlarda bulunmaktan kaçınmışlardır. Bunun sonucu tarafların tutumları katılaştı, uzlaşma bir kural olmaktan çıkarak, kuraldışı duruma gelmiş ve görüşmeciler birbirleri yerine, kamuoylarını karşılıklarına almayı yeğlemiştir. Böylelikle diplomasi propaganda ögesi durumuna dönüşmüştür.⁹² İki savaş arası dönemde önceleri Sovyetler Birliği'nin sonradan da Nazi Almanya'sının propagandayı dış politikaların önemli bir siyasal etki aracı haline dönüştürdükleri izlenmiştir.⁹³ II. Dünya Savaşı sonrası dönemde ise propaganda, neredeyse diplomasinin yerini alarak soğuk savaşın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir.⁹⁴

Bir başka yeni diplomasi türü de Avrupa, Ortadoğu ve Afrika ülkelerinde iç çatışmayla zayıflayan ve çöken devletler sorunsalı, "geçiş diplomasisi" veya itilaf sonrası

90 An, a.g.e., s.380.

91 Sönmezoğlu, a.g.e., s.344.

92 İbrahim Uğur Erkiş, Erhan Summak, "Propaganda ve Dış Politika" dergipark.ulakbim.gov.tr/selcuksbmyd/article/download/.../5000078654 ,(Erişim Tarihi:29.04.2024).

93 Sönmezoğlu, a.g.e., s.344.

94 An, a.g.e., s.381.

“yeniden inşa diplomasisi” denilen bir türün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu diplomasi yönteminin esas unsurlarını, güvenlik operasyonları düzenlemek, yönetimi oluşturmak, seçim reformu yapmak ve savaş suçlularını yargılama mekanizmasını kurmak oluşturmaktadır.⁹⁵

1.2.4. Yeni Diplomasi Diplomatlarının Özellikleri

Diplomasi günümüzde gelenekler ile modernleşme, “eski” ile “yeni” arasında yerini almıştır. Diplomatların görevlerinin geleneksel tanımı, onların bugünkü görevlerinin tümünü kapsamamakla birlikte, günümüzde de geçerliliğini korumaktadır.⁹⁶

İletişim çağının baş döndürücü gelişmeleri neticesinde diplomatların başlıca görevlerinden biri olan bilgi toplama ve rapor verme gibi görevlerinde bir takım değişiklikler meydana gelmiştir. Zamanımızda büyükelçiliklerin rapor verme konusundaki asıl ve bugün de önemini koruyan işlevine ilave olarak, büyükelçiler tahlil, değerlendirme tavsiyelerini içeren “gizli raporlar” yollamaktadır. Dışişleri Bakanlıkları siyasi karar ve alıcılara sunacakları dış politika değerlendirmelerini büyük ölçüde yabancı büyükelçilerden gelen yorum ve değerlendirmeye dayandırmaktadır. Genel kural olarak, bir yabancı ülke ile ilişkilere dönük bir tutum o ülkedeki büyükelçinin görüşü alınmadan oluşturulamamaktadır.⁹⁷

Eski diplomaside diplomatlarda aranan başlıca özellikler arasında yalan söylemek, inkar etmek, gerçekleri değiştirmek yer almaktaydı. Günümüz diplomasisinin de bir diplomatın başlıca görevinin tarafsız ve dürüst olması, gerçekleri yansıtmayan açıklamalardan kesinlikle kaçınması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Eskiden diplomatlarda çok iyi hatip olması veya soyluluk gibi özellikler günümüz diplomasisinde diplomatın çok iyi bir eğitim almış olması, mesleki alanda tecrübesinin yanı sıra hukuk ve ekonomi gibi alanlarda eğitim görmesi beklenmektedir.

95 İskit, a.g.e., s.352.

96 Tuncer, a.g.e., s.95.

97 İskit, a.g.e., s.204-205.

Günümüz diplomatında temsilci, görüşmeci, bilgileri toplayıcı ve yorumlayıcı olmasının yanı sıra bir önemli nitelik daha aranmaktadır; diplomat yönetici olmalıdır. Bir elçiliğin iyi bir şekilde yönetilmesi, emri altında çalışan insanların onun varlığından haberdar olması ve onu desteklenmesi gerekmektedir.⁹⁸

2. BÖLÜM: KÜRESELLEŞMENİN DEVLETLERE VE DIŞ POLİTİKAYA ETKİSİ

İletişim ve ulaşımın küresel anlamda hız kazanması; devletlerin, hükümetlerin, STK, halkların ve hatta bireylerin dünya genelinde etkin konumda yer almayı ve aksiyoner olmayı istemelerine neden olmuştur. Küreselleşmenin sınır tanımaz etkisi ile demokratikleşme, devletlerin üniter yapısındaki değişim, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda ortak değerlerin yerel ve ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılması ve teknolojik gelişmişlik, devlet sistemini esastan etkilemiştir. Devletlerin yönetim tarzlarını geliştirmelerine ve dış politikalarının temeline kamu diplomasisini oturtmalarına vesile olmuştur.

Önceki bölümde detaylı açıklaması yapıldığı üzere; eski diplomasi türleri ve yöntemleri, açık yürütülen görüşmeler ve kamuoyu ile paylaşılması vaat edilen sözleşmeleri tanımlayan 1918 tarihli Wilson'un 14 Noktası'nın üzerinden yaklaşık yüz yıl geçmiştir. Kralların, sultanların, bakanların ve diplomatların kesin hâkim olduğu diplomasiye, küreselleşmenin damga vurduğu diplomasiye ve dış politika sürecine geçiş yapıldığı görülmektedir. Geçmişte uygulanan zorlayıcı diplomasi yerine, kitlelerin devletleri ve diplomatları zorladığı bir süreç yaşanmaktadır. Araştırmamızın bu bölümünde küreselleşmenin devlet yönetim yapısına ve dış politikaya etkisi ele alınmıştır.

2.1. Küreselleşme

Ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda bazı ortak değerlerin yerel ve ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılması sağlayan *küreselleşme*⁹⁹ kavramı yaşadığımız dünyanın en önemli olgularından biridir. Kimilerine göre küreselleşme çok daha öncelerden gelen bir söylemdir, kimilerine göre ise 20. yüzyılda iletişim araç ve gereçlerinde yaşanan değişim sonucunda meydana gelmiştir.

'Küreselleşme' kavramı ilk kez İngiliz İktisatçı W.Foter'in 1833'de yazdığı dünya üzerindeki kaynakların dağılımı ve kullanımı konulu bir makalede kullanılmış olup, 4 Nisan 1959 tarihinde "*The Economist*" dergisinde de yer almıştır. Küreselleşmenin günümüzde sahip olduğu etkin konum, Garrett Hardin'in 1968 yılında yazmış olduğu kaynakların paylaşımı ve kullanımı konulu çalışmasına dayanmaktadır. 1980'lerle birlikte küreselleşme, sınır aşan faaliyetleri ve liberalleşmeyi ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır. 1990'larla birlikte ise bir tsunami gibi her alanda ve her şeyi anlatmak için kullanılmaya başlanmıştır.¹⁰⁰

Küreselleşme, "*ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda bazı ortak değerlerin yerel ve ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılması* olarak tanımlanmaktadır. Robertson, küreselleşmeyi *hem dünyanın küçülmesini simgeleyen, hem de bir bütün olarak dünya bilincinin güçlenmesine gönderme yapan bir kavram*" olarak görmektedir. Küreselleşmenin modernliğin doğrudan bir sonucu olarak görülemeyeceğine dikkat çeken Robertson, "*küreselleşme ile modernleşmeyi bir tutmanın yanlış olacağını*" ifade etmektedir.¹⁰¹

Habermas, yetmişli yılların sonlarından itibaren ulus devleti kısıkaçı altına almaya başlayan "küreselleşme" olgusunu; bitmiş, sona ulaşmış nihai bir hâl olarak değil; devam etmekte olan bir süreç olarak tarif etmektedir. Ona

99 <http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/2360/kuresellesme>, (Erişim Tarihi:12.04.2024).

100 Fazlı Doğan, *Uluslararası İlişkilerde Devlet: Küreselleşme ve İkinci Devlet Tartışması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, 2010, s.28.

101 Roland Robertson, *Globalization: Social Theory And Global Culture*, çev: Ümit Hüsrev Yolsal, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999, s. 21.

göre, küreselleşme kavramı, “*ulaşım, iletişim ve mübadele ilişkilerin milli sınırlardan taşacak şekilde yoğunlaşması ve çapının büyümesi*” ni ifade etmektedir.¹⁰² Antony Giddens’e göre ise küreselleşme; “*zaman ve mekânsal olarak birbirinden oldukça uzakta gelişen olayların yerel oluşumlar üzerinde etkide bulunması ve bu yolla birbiriyle ilişkide olan dünya ölçeğinde toplumsal ilişkilerin yoğunlaşmasıdır*”. Giddens özetle, küreselleşmeyi *dünya çapında sosyal ilişkilerin yoğunlaşması* olarak tanımlamaktadır.¹⁰³

Küreselleşme ekonomik ve politik bir yapı oluşturduğu için özellikle malların ve hizmetlerin giderek değişmesine neden olmuştur.¹⁰⁴ Adıgüzel’e göre de küreselleşme “*temel dinamikleri teknolojik itme ve neo-liberal ideolojik çekme olan dünya bazındaki bütünleşme sürecinde, mesafenin, mekânın, zamanın daralması ile birlikte ekonomide, teknolojide, siyasette, kültür ve sosyal olaylarda dünya çapında asimetrik karşılıklı bağımlılığın ve organik bütünleşmenin artmasıdır*”.¹⁰⁵

Friedman’a göre küreselleşme; “*piyasalar, ulus devletler ve teknolojilerin, daha önceleri tanık olunmamış derecede birey, şirket ve ulus devletlere dünya çapında daha yakın, daha hızlı, daha derin ve eskisinden daha ucuz şekilde birbirine ulaşma olanağı verecek biçimdeki önlenemez bütünleşmesidir*”.¹⁰⁶ Stiglitz ise küreselleşmenin tanımını, “*ticaretin önündeki engellerin kaldırılarak serbestleştirilmesi ve ulusal ekonomilerin daha fazla bütünleşmesi içinde dünyadaki herkesi, özellikle de yoksulları zenginleştirecek bir güç*” olarak tanımlamaktadır.¹⁰⁷

102 Jürgen Habermas, *Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti*, çev. Medeni Beyaztaş, İstanbul: Bakış Yayınları, 2002, s.81.

103 Antony Giddens, *Modernity and Self Identity*, Stanford: Stanford University Press, 1993, p.21.

104 Simon Reich, “What is Globalization?”, <https://kellogg.nd.edu/publications/workingpapers/WPS/261.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.03.2024).

105 Muhittin Adıgüzel, “Ekonomik Küreselleşmenin Türkiye Ekonomisine Etkileri”, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı.35, 2013, s.2.

106 Thomas Friedman, *The Lexus and the Olive Tree*, New York: Farrar, Straus and Giroux, 1999, p. 7-8.

107 Joseph E. Stiglitz, *Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı* çev. Arzu Taşçıoğlu, Deniz Vural, İstanbul: Plan B Yayıncılık, 2004, s.9.

Yukarıdaki tanımlar ışığında küreselleşmenin çok boyutlu bir kavram olduğunu görülmektedir. Nüfuz alanı insan ve insan toplulukları arasındaki ilişkiler olan küreselleşme, bu itibarla ekonomik, siyasi/güvenlik, teknolojik/iletişimsel, çevresel/demografik ve kültürel boyutlara sahiptir.¹⁰⁸ Çalışmamızda küreselleşmenin siyasi, teknolojik ve sosyal etkisine değinilmekle yetinilecektir.

2.1.1. Küreselleşmenin Siyasi Etkisi

Siyasal küreselleşme; *“siyasal mekânın devletler üstü bir tarzda yeniden eklenmesi ve devletlerarası ilişkilerin (artık) evrensel ya da bölgesel uluslararası örgütlerin çatısı altında yeniden düzenlenmesi”* şeklinde tanımlanmaktadır.¹⁰⁹ Siyasi küreselleşme, dünya üzerinde siyasi ilişkilerin yoğunlaşmasını ve genişlemesini ifade etmektedir. Küreselleşme döneminde geçişin siyasi aşamaları olarak da SSCB'nin dağılması, Almanya'nın birleşmesi, Çekoslovakya'nın ikiye ayrılması, Yugoslavya'nın beş bölgeye ayrılması ve Avrasya bölgesinde yirminin üzerinde yeni devletin kurulması gösterilmektedir.¹¹⁰

Siyasi küreselleşme, esas itibarıyla, günümüz dünyasında siyasi güç, otorite ve yönetim biçimlerindeki yapısal dönüşüme işaret etmektedir. Günümüzde, nüfuz alanını tüm dünya olarak kabul eden “küresel siyaset” anlayışının giderek güçlendiği görülmektedir. Bu durum, geleneksel siyaset anlayışından farklı bir yapıyı yansıtmakta, küreselleşmenin yukarıda değinilen çok aktörlü yapısına işaret etmektedir. Bir başka deyişle, “küresel siyaset”, söz konusu yapının dört temel aktörü olan ulus devlet, devletler-üstü kurumlar, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının karşılıklı etkileşimi sonucunda şekillenmektedir.¹¹¹

108 Fırat Bayar, “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye”, <http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi32/firatbayar.pdf> (Erişim Tarihi: 11.03.2024).

109 Özkan, a.g.e., s.6.

110 Hüner Tuncer, *Küresel Diplomasi*, Ankara: Ümit Yayıncılık, 2006, s.35.

111 Bayar, a.g.e.

Küreselleşmeyle, ulus devletlerin otoritelerini kaybettikleri ve yetkilerini ulusüstü kuruluşlara devretmeye başladıkları görülmektedir. Bu durum, küreselleşmenin modernleşmenin bir sonucu olan ulus devleti parçalayarak post modernleştirilmesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun önemli bir sonucu da ulus devletin homojenleştirici ve standartlaştırıcı özelliğini yitirmesidir.¹¹²

Günümüzde bir yandan “devlet üstü” yetkilerle donatılmış yeni küresel ya da bölgesel örgütlenmelerle klasik “devlet” yapısı sarsılmaya başlarken, öte yandan “ulus” kavramı giderek yerini (etnik, kültürel ya da çıkar birliğine dayalı) “alt topluluk” kavramına bırakmaktadır. Uluslararası sistemdeki değişim, devletlerin kamu yönetimleri üzerinde kurumsal düzeyde etkilerini göstermeye başlamıştır. Bu bağlamda ulus devletler arasındaki ilişkilerin özeti olan “diplomasi”nin önemi ve işlevselliği giderek azalmıştır.¹¹³

Küresel gelişmelere bağlı olarak, son dönemde ulus devlet bir “aşındırılma ve aşılma” sürecine sokulmuştur. Bu sürecin başlangıcı ise, ABD hazinesi, Çok Uluslu Şirketler ve Wall Street üçlüsünün temsil ettiği ve “Washington Consensus” diye bilinen ABD kaynaklı “finans kapital”e dayanmaktadır. Ulus devlet konusundaki tartışmaların büyük bir bölümü kaynağını, temelinde bilgi işlem ve iletişim gibi alanlardaki teknolojik gelişmeler ve üretimin örgütlenmesindeki çok önemli değişimler bulursa da, daha çok ulus devletin aşılması sürecine işaret eden *küreselleşme* olgusundan almaktadır.¹¹⁴

Küreselleşme, demokrasi ile yönetilen ülkeleri yeniden biçimlendirmekte ve değişime yöneltmektedir. Daha önce belirtilen ulus devletlerin küreselleşme sonucu ulusötesi birleşmelerle değişim göstermesi, demokrasiyi de etkilemektedir. Ulus devletlerin geleneksel politika

112 Ali Göksu, *Küreselleşmenin Yoksulluk Boyutu: Türkiye Örneği (1980-2006)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde: Niğde Üniversitesi, 2006, s.20.

113 H. Ömer Köse, “Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı.49, 2003, s.9.

114 Beyzade Nadir Çetin, *Küreselleşme Olgusunun Farklı Boyutlarıyla Toplumsal Yansımaları: Küreselleşme Karşıtı Hareketler (Türkiye Örneği)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi, 2008, s.148.

araçları küreselleşme ile güç kaybetmekte, siyasal ve sosyal reformlar, yönetimin demokratikleşmesi gibi stratejiler devletlerin temel politikaları haline gelmektedir.¹¹⁵

Küreselleşmenin bir başka önemli etkisi; hükümet dışı organizasyonların ulusal siyasete benzer insani yardım ve kalkınma çabaların giderek artan etkisidir. Bu organizasyonlar milyonlarca dolarlık devasa fonlarıyla dünyanın gelişmemiş toplumlarını canlandıran misyonu ile öne çıkmıştır.¹¹⁶ NGO'ların bir çoğunun BM şemsiyesi altında bulunmaları nedeniyle dünya kamuoyunun ve özellikle devlet temsilcilerinin dikkatlerini çekebilme avantajına sahip oldukları ve bu yönleriyle uluslararası alanda karar alma mekanizması içerisinde yönlendirici bir nitelikleri oldukları söylenebilir.¹¹⁷

Küreselleşmenin diğer bir siyasal sonucu ise küresel terördür.¹¹⁸ Gelişen teknoloji ve devletlerarası ilişkiler terörizmin boyutunu değiştirmiş, terörizm yerel ve bölgesel kimliğinden sıyrılarak uluslararası bir kimlik kazanmıştır. Küresel terör¹¹⁹ amacı, yöntemleri ve aktörleri bağlamında 20. yüzyıl ve öncesi terör algılamasından ayrılmakta ve bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelere paralel olarak tüm dünyanın ilgi alanına hızla girmektedir.¹²⁰

Küreselleşme süreci siyaset tarzı ve üslubunu da değiştirmektedir. Modern demokrasi ulus temelli yapılanırken

115 Nur Beşikkaya, *Küreselleşme Sürecinin Ücretler Üzerinde Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2012, s.39.

116 Fathima Mehlika, "Globalization and its Economic Social Political and Cultural Impact", https://www.academia.edu/4668865/GLOBALIZATION_AND_ITS_SOCIAL-CULTURAL-POLITICAL_AND_ECONOMIC_IMPACTS, (Erişim Tarihi: 13.03.2024).

117 Hikmet Oruç, "Küreselleşmenin Siyasi Boyutu Bağlamında İnsan Haklarının Korunması Sorunu", <http://www.uiportal.net/kuresellesmenin-siyasi-boyutu-baglaminda-insan-haklarinin-korunmasi-sorunu.html>, (Erişim Tarihi: 14.03.2024).

118 http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/211/kuresellesmenin_boyutlari_ve_etkileri, (Erişim Tarihi: 13.03.2024).

119 Küresel terör 11 Eylül saldırılarından sonra gündeme gelmiş bir kavramdır. Bush yönetiminin "ya bizdensiniz ya da teröristlerden" anlayışı, "Yeni Dünya Düzeni"nin kurulmaya başlandığının kanıtını oluşturmuştur. Çift kutuplu düzenin sona ermesiyle dünya, ABD liderliğinde kendisine bir düşman seçmiş bunun ismini de "uluslararası terörizm" koymuştur. Daha ayrıntılı bilgi için bkz: <http://akademikperspektif.com/2014/01/16/kuresel-teror-ve-el-kaide/>

120 Mehmet Aktel, Muharrem Gürkaynak, "Küreselleşen Terörizm :Bir Etkileşim Çalışması", <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/AKTEL-Mehmet-G%C3%9CRKAYNAK-Muharrem-K%C3%9CRESELLE%C5%9EEN-TER%C3%96R%C4%B0ZM-B%C4%B0R-ETK%C4%B0LE%C5%9E%C4%B0M-%C3%87AL%C5%9EMASI.pdf>, (Erişim Tarihi: 13.05.2024).

bugün ekonomik, toplumsal ve kültürel açıdan büyük güçler bugün ulus devleti oluşturan bağları zayıflatmaktadır. Siyasette vatandaşın etkinliğinin azalması, geleneksel kurumsal siyaset biçiminin önemini yitirmesiyle yeni siyaset biçimlerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Nitekim küreselleşme ile siyasal alandaki dönüşümlerden biri, ulusların sahip oldukları egemenliği, siyasetçilerin de olayları etkileme yeteneklerini büyük ölçüde kaybetmeleridir.¹²¹

Küreselleşme alt konu alanı olarak siyasal küreselleşme uluslar ötesi bir sürece işaret etmektedir. Bu “transnasyonalizmin” temel nitelikleri dört başlık altında toplanabilir.¹²²

- ✓ Ulus devletlerin uluslararası politikadaki rollerinin değişmesi ve çok uluslu şirketler ve uluslararası örgütler gibi oluşumların ortaya çıkması;
- ✓ Çevre kirliliği, nüfus artışı, uzayın kullanımı ve az gelişmiş ülkelerin bağımlılığı gibi askeri ve güvenlik konuları dışında yeni konuların önem kazanması;
- ✓ Ticaret, yatırımlar, güçler, eğitim vb. gibi konularda karşılıklı bağımlılığın artması;
- ✓ Savaş, dış politikada temel opsiyon olmaktan çıkmasıdır.

2.1.2. Küreselleşmenin Teknolojik Etkileri

1980’li yıllardan itibaren bilgi ve iletişim teknolojilerindeki yenilenme ve bu yeniliklerin her alanda kullanımının yaygınlık kazanması, dünyada mekân ve mesafe kavramının eski anlamını ortadan kaldırmıştır. Bu durum küreselleşme bağlamında belki de ilk etkisini finans piyasalarında hissettirmekle birlikte bu etki günümüzde siyasetten kültüre, ticaretten çevreye çok daha geniş bir alana yayılmıştır. Teknoloji, küreselleşme sürecinde, yeterli koşul olmaktan öte zorunlu, “olmazsa olmaz koşul”dur.

121 Levent Demir, *Küreselleşme ve Terör*; Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2009, s.29.

122 Muhiittin Adıgüzel, *Bilgi Toplumu ve Küreselleşme Bağlamında Küresel Rekabet Ortamı*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2011, s.110.

Günümüzde olağanüstü bir şekilde yaygınlık kazanan bilişim teknolojileri, uluslararasıdaki değişim/etkileşim sürecinin de etkisiyle küresel dönüşümü hızlandırmaktadır.¹²³

Küreselleşme ve teknolojik gelişim sıkı bir şekilde birbirleriyle ilişkilidir.¹²⁴ Küreselleşmenin bilgisayarlaşma, minyatürleşme, dijitalleşme, uydu iletişimi, fiberoptik teknolojisi ve internet olarak belirlenen kendine özgü bazı tanımlayıcı teknolojileri de bulunmaktadır. Bunlar aracılığı ile küreselleşmenin tanımlayıcı perspektifini bütünleşme olarak ifade etmek mümkündür.¹²⁵

Son birkaç yıldır “*teknolojinin küreselleşmesi*” kavramı birçok benzer olaylarla anılmaya başlanmış ve bu durum kavramın önemini yitirmesine neden olmuştur. Bu nedenle kavramı üç temel başlık altında açıklanabilir:

- 1-Uluslararası sömürünün ulusal üretim teknolojisi,
- 2-Yeni küresel nesil,
- 3-Küresel teknolojik işbirlikleri.

Teknolojinin küreselleşmenin temel nedenleri olarak, Ar-Ge maliyetlerinde artış, radikal teknolojik değişim riski, artan ekonomik küreselleşme içinde rekabet baskısının büyümesi, sinerji etkisinin önemi, bilimsel ve teknolojik alanların birbirini tamamlaması ve iç etkileşimi, farklı yerlerdeki teknolojik kapasite ve yeteneklerden faydalanılması sayılabilir.¹²⁶

Teknolojinin küresel çapta yayılmasının bir nedeni de ekonomik küreselleşmedir. Piyasaların serbestleşmesi ve malların serbest dağıtımını önündeki engellerin kalkması sonucu birçok teknolojik yenilik, özellikle merkez ülkelerden çevre ülkelere doğru bir yayılım göstermiştir. Bu teknolojik yeniliklerden uydu alıcıları ve bilgisayarlar insanlara,

123 Mehmet Yunus Çelik, “Boyutlarıyla ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme”, http://birimler.dpu.edu.tr/app/views/panel/ckfinder/userfiles/17/files/DERG_/32/2.cilt/57-74.pdf, (Erişim Tarihi:17.03.2024).

124 Daniele Archibugi , Simona Iammarino,“The Globalization of Technological Innovation: Definition and Evidence”,*Review of International Political Economy*, 9:1 ,March 2002, p.99.

125 H.Naci Bayraç, “Yeni Ekonomi'nin Toplumsal, Ekonomik ve Teknolojik Boyutları”, *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.4, Sayı.1, 2003, s.47.

126 Adıgüzel, a.g.e., s.236.

dünyanın her yeriyle anında bağlantı sağlayabilme, olayları gözlemleyebilme ve kendi seslerini duyurabilme fırsatları sunmuştur.¹²⁷ Küreselleşmenin önemli fırsatlarından biri de gelişmekte olan ülkelere ve ulusal ekonomilerin entegrasyonu için fırsat sunmasıdır. Bu durum teknoloji açığını azaltmak ve gelişmekte olan ülkelerde kişi başına düşen gelir düzeyini yükseltmek için yardımcı olacaktır.¹²⁸

Hızlı teknolojik gelişmeler; önce fizikî insan gücü yerine makineleri, ardından da beyin gücünün yerine bilgisayarları geçirmiştir. Teknolojik gelişmeler, örgüt içi ilişkileri ve üretim tekniklerini değiştirerek teknolojik ağlar üzerinde küresel bir dünya oluşturmuştur. Teknolojik gelişmeler sayesinde dünya küçük bir köy haline gelmiş, mesafeler kısalmış, zaman ve mekân kavramları önemini yitirmiş, maliyetler azalmış, iletişim ve ulaşım hızlanmış ve yepyeni iletişim araçları ortaya çıkmıştır.¹²⁹

Sanayi Devrimi'nin ardından kurumsallaşan üretim sistemi, kullanılan teknolojiye uygun bir toplumsal yapının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bilgi iletişim teknolojileri ile yönlenen küreselleşme süreci öncesinde “fordist”¹³⁰ ve “postfordist” süreçler, toplumsal yapının temel belirleyicileri olmuştur. Bu üretim teknolojileri, hem piyasa sisteminin kendini nasıl geliştirdiğini hem de toplumu nasıl yönlendirdiğini göstermesi açısından önem arz etmektedir.¹³¹

127 Can Ekiz, *Küreselleşme ve Ulusal Egemenlik Üzerine Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2010, s.80.

128 Jorg Mayer, “Globozation, Tegnology Transfer and Skill Accumulation in Low-Income Countries”, http://unctad.org/en/Docs/dp_150.en.pdf, (Erişim Tarihi: 17.03.2024).

129 Şuayip Turan, *Küreselleşme Sürecinde Örgütsel Değişimi Etkileyen Bir Unsur Olarak Örgütsel Siziniz ve Karaman İli Kamu Kurumlarında Bir Çalışma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman: Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, 2011, s.22.

130 Fordizm, Henry Ford'un öncülüğünü yaptığı, üretim bandının uygulamaya konmasını içeren üretim sistemidir.

Geçen yüzyıl boyunca en baskın olarak kullanılan üretim yöntemidir. 1920'li yılların başında uygulamaya konan yöntem, vasıfsız işçilerin bir üretim bandı oluşturduğu, kitle üretimi ve kitle tüketimi üzerine kurulu bir sistemdir. Her bir işçi üretim bandında çok küçük ve vasıfsız bir işle görevlendirilmiş olup, bütünü (yani üretilen ürünün) ne olduğu konusunda bilgisizdirler. Önceleri Gramsci tarafından Amerikan endüstriyel yaşam biçimini belirtmek için kullanılmış, daha sonra literatürde Fordizm kavramı, kavramsal olarak kapitalist endüstrileşmenin daha çok II.Dünya Savaşı sonrası gelişimiyle ilgili olarak kullanılmıştır.

131 Sadık Yılmaz, *Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Kuruluşların Ulus Devletlerin Ekonomik ve Siyasal Yapılarına Etkileri: Türkiye Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla: Muğla Üniversitesi, 2011, s.26.

Küreselleşmenin dünya ekonomisi üzerindeki en önemli etkisi, rekabetin küresel düzeye taşınmasıdır. İşletmeler artık sadece ülkelerindeki rakipleriyle değil, aynı zamanda başka ülkelerdeki işletmelerle de rekabet etmek zorunda kalmaktadır. Bu durum işletmelere, maliyetlerini küresel rakiplerinin altına düşürme ve stratejilerini küresel düzeyde planlama zorunluluğu getirmektedir. Günümüzde dünyanın çeşitli bölgelerinde veya hemen hemen her ülkesinde faaliyet gösteren işletmelerde büyük artış olmasında küreselleşmenin doğrudan etkisi vardır.¹³²

Teknolojik küreselleşmenin bir başka önemli sonuçlarından biri küresel şirketlerin Ar-Ge çalışmalarını dünya genelinde yayma eğiliminde var olmasıdır. Dünya piyasalarında rekabet eden çok uluslu şirketler, uzun dönemde stratejik rekabetçiliklerini muhafaza etmek veya artırabilmek için ihtiyaç duydukları bilimsel bilginin temel çekirdeğini geliştirmek ve bu sayede yeni radikal ürünler çıkarabilmek amacıyla dünyadaki bilimsel ve teknolojik yenilikleri takip etmek ve bunlardan faydalanmak zorundadır.¹³³

Küreselleşme ile birlikte teknolojinin sağladığı avantajlar, uluslararası sınırları aşmaktadır. Uluslararası ticareti sınırlandıran kökten değişimin kaynağında haberleşme ve ulaştırma maliyetleri yer almaktadır. Örneğin, 1945 yılından sonra, taşımacılık ve iletişim masraflarında ciddi bir gerileme yaşanmıştır.¹³⁴ 1945 yılında, okyanus ötesi nakliye bedelleri %50, hava taşımacılığı maliyetleri % 80 ve transatlantik telefon bedelleri de % 99 oranında azalmıştır.¹³⁵ Ulaşım sektöründe yaşanan teknolojik gelişmeler, dünya ticaret hacminin artmasına katkıda bulunmuştur.¹³⁶

132 Muammer Zerenler, Necdet Türker, "Küresel Teknoloji, Araştırma-Geliştirme (AR-GE) ve Yenilik İnşası", <http://my.beykoz.edu.tr/serkang/files/2011/02/K%C3%9CRESSEL-TEKNOLOJ%C4%B0-ARA%C5%9ETIRMA-GEL%C4%B0%C5%9ET%C4%B0RME-AR-GE.pdf>, (Erişim Tarihi:17.03.2024).

133 Adıgüzel, a.g.e., s.236.

134 İbrahim Güran Yumuşak vd., *Küreselleşme Sürecinde Yeni Ekonomi ve İktisat Politikaları*, İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım, 2010, s.68.

135 Nurcan Kutay, *Küreselleşme Sürecinde Çok Uluslu Şirketler ve Yoksulluk Olgusu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi, 2014, s.14.

136 Yumuşak, a.g.e., s.68.

Öte yandan gelişen teknolojik olanaklar, işletmelere buldukları ülkelerin dışında pek çok pazara zahmetsizce erişmesine de imkân vermiştir. Özellikle e-ticaret ve telealışveriş sistemini kullanmakta olan işletmeler satış ve pazarlama faaliyetlerinin tamamını telefon ve internet aracılığıyla geliştirmekte olduğundan, düşük maliyetler ile yüksek kârlılığa erişme imkânı bulmuştur.¹³⁷

2.1.3. Küreselleşmenin Sosyal-Kültürel Etkisi

Teknolojik gelişmeye, özellikle iletişim teknolojisindeki hızlı ilerlemelere bağlı olarak toplumların sosyal ve kültürel yapılarının da olumlu ya da olumsuz bir biçimde dönüşüme uğradıkları görülmektedir. Batı kültürü ile yerel kültürlerin etkileşimini sağlayan bir sürecin sonucunda hangi kültürlerin kazançlı çıkacağı şimdiden kestirilemezse de başlangıç için iletişim olanaklarından sonuna kadar yararlanabilen Batı kültürünün diğer kültürler karşısındaki başat konumunu güçlendirdiği söylenebilir.¹³⁸ Robertson'a göre, küreselleşmeyi aynılaştırma ya da Batı hegemonyası ile bu hegemonyaya karşı olma bağlamında yorumlamanın en önemli sebebi kültürün göz ardı edilmesi, küresel karşılıklı bağımlılık denen şeyin küresel toplum kuramından ziyade küresel ekonomi ile açıklanmaya çalışılmasıdır.¹³⁹

Günümüzde içinde yaşadığımız küreselleştirme sürecinde temel sorun, sürecin ekonomik boyutu ön plana çıkarırken sosyal boyutunu da beraberinde taşımasıdır. Bir başka ifadeyle, uluslararası sermayenin ve küresel şirketlerin kurallarını belirlediği ve piyasaları biçimlendirdiği küresel ekonomide sosyal politikaların ve maliyetlerini üstlenen çıkmamaktadır. Her ne pahasına olursa olsun ekonomik gelişmeler hedeflenirken, sosyal gelişmenin ve adaletin göz ardı edilmesi; eşitsizlik, yoksulluk ve dışlanma sorunlarının

137 İlkan Elyay, *Küreselleştirme Olgusu Çerçevesinde Ülkelerin Marka Değeri ve Gelişmekte Olan Ülkeler Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi, 2014, s.17.

138 Köse, a.g.e.

139 Ali Balcı, "Roland Robetson Küreselleştirme ve Kültür," *Bilgi Dergisi*, Cilt.12, Sayı.1, 2006, s.30.

uluslararası boyut kazanmasını hızlandırmaktadır.¹⁴⁰

“Kültürleşme” sürecinde iki ya da daha çok kültür, karşılıklı etkileşim sonucu değişime uğramaktadır. Bu sayede zenginleşen ve çeşitlenen küresel kültür, küreselleşme yardımıyla, kültürel yayılım (difüzyon) sağlamaktadır. Başka bir ifadeyle küreselleşme kendi dinamiklerini, kültürel yayılımla tüm dünyaya aktarmaktadır. İşte bu durum beraberinde kültürel benzeşikliği/benzeşmeyi (homojenleşme) ortaya çıkarır.¹⁴¹ Böylece “McDonaldslaşma”, “Starbuckslaşma” dediğimiz kavramları gündeme gelmektedir. “McDonaldslaşma” aslında, hazır yiyecek alanında geliştirilen standartların toplumun her köşesine yayılması anlamına gelmektedir. Bu konu ile ilgili görüşlerini dile getiren Ritzer, “*McDonalds tarafından üretilen bu hamburgerlerin sadece fiziksel anlamda açlığı bastırarak bir yiyecek olarak yenilmediği, aynı zamanda kültürel bir görüntü olduğu*” nu da savunmaktadır.¹⁴²

Küreselleşmenin kültürel yönü, toplumların karşılıklı iletişim ve etkileşiminin sürekli olarak artması ile açıklanabilir. Bunun yanında, yurttaşlık kimliği gibi genel kimlik yapılarının yerini farklı etnik, dinsel, sosyal ve siyasal kimliklerin de almaya başladığı görülmüştür.¹⁴³ Teknoloji, kültürel etkinin daha hızlı ve geniş yayılması ile bilginin ve insanın küresel hareketini sağlar. “Kültürel küreselleşme” ve “emperyalizm” sıklıkla birçok durumda teknolojinin durdurulamaz ve açık etkisi ile oluşmaktadır.¹⁴⁴

Küresel kültür, kitle iletişim araçları vasıtasıyla dünyamızı “tek bir kültüre” mahkûm etmekle suçlanmaktadır. Bu suçlamayı yapanlar; İngilizce’nin, giderek dünya iletişim ağının dili haline gelmesine dikkat çekmekte, İngiliz sömürgeciliği ve ABD siyasi ve ekonomik gücü neticesinde

140 Ahmet Selamoğlu, “Yoğunlaşan Sosyal sorunlarıyla-Küreselleşme”, Veysel Bozkurt (ed.), *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2000, s. 49.

141 Ferzan Durul, *Küreselleşme ve İnsan Hakları*, İstanbul: Toroslu Kitaplığı, 2008, s.59.

142 Demir, a.g.e., s.30.

143 Zeynep Kıvılcım, “Ulus Aşırı Şirketler ve İnsan Hakları:Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı Örneği”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/1425/16042.pdf>. (Erişim Tarihi:19.03.2024).

144 Adıgüzel, a.g.e., s.98.

yaygınlaşan İngilizcenin bugün 320 milyon insanın ana dili, 30'dan fazla da devletin ise resmi dili olduğunu vurgulamaktadırlar.¹⁴⁵

Küreselleşmenin bir yandan evrenselleşmeyi savunurken, diğer yandan alt kültürleri, yerelleşmeyi, geleneği, göreneği ve farklılıkları öne çıkardığını görülmektedir. Bunların derinleşmesinin evrenselleşmeyi gerçekleştirmeyeceğini, ayrıca evrenselleşme ile yerelleşmenin birbiriyle çeliştiği de ortadadır. Bu noktada ise neoliberal küreselcilerin asıl niyetleri ortaya çıkmaktadır: Ulus devleti alt kültürlere, farklı inanç ve değerlere bölerek zayıflatmak ve giderek ortadan kaldırmak. Böylece kabileleşen topluluklar farklı inançlarla bilinçsizleştirilerek, her anlamda daha kolay egemenlik altına alınmış olacaktır.¹⁴⁶

Bazı sosyal bilimciler küreselleşmenin getirdiği önemli kültürel sorunlardan birinin de “milli kimlik krizi” olduğunu ifade etmektedir. Eroğlu'na göre, insan davranışlarını belirleyen çok sayıdaki faktörün bileşimleri olarak ortaya çıkan kimlik, günümüzde yalnızca aile, yakın akraba gurubu, okul, iş organizasyonları gibi çevrelerden ve bütün bunları kapsayan kültür tarafından beslenmemektedir. Bu dönemde bireylerin kişilik özelliklerine ilişkin davranış boyutlarında ve toplumların yaşama tarzında yoğun bir şekilde, küresel kültür motifleri (bol tüketim ve hedonist duygularla desteklenen yaşama biçimi) de etkili olmaya başlamaktadır.¹⁴⁷ Appadurai, “*Küresel kültürün günümüzde temel özelliğinin aynılık veya farklılığın karşılıklı birbirinden faydalanma ve böylece aydınlanmanın “muzafferane” şeklinde evrensel ve esnek bir biçimde tikel olma iki uçlu düşüncesini seve seve üstlerine aldıklarını ilan etme yönünde gösterilen müşterek politikalar*” olduğunu ileri sürmektedir.¹⁴⁸

145 Özkan, a.g.e., s.8.

146 Hacı Murat Aktaş, *Küreselleşme Sürecinde Çok Uluslu Şirketlerin Rolü: Soğuk Savaş Sonrası Dönem*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2010, s.22.

147 Mustafa Talas, Yaşar Kaya, “Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları”, <http://www.tubar.com.tr/TUBAR%20DOSYA/pdf/2007GUZ/09.talas.mustafa-kaya.yaar.kresellemenin%20kltrel%20sonular151-162.pdf>, (Erişim Tarihi:19.03.2024).

148 Robertson, a.g.e., s.106.

Küreselleşmenin sosyal hayata etkilerinden bir diğeri de bireyi yalnızlaştırmasıdır. Küreselleşme bireysel ve kültürel planda özgürlüklere ve insan haklarına dikkat çekmekle birlikte, bireyin, bireyüstü birlikliklere ilgisini azaltmaktadır. Böylece özgürleşmenin yanında yalnızlaşan bireyin, kendisini koruyacak din ya da etnik köken gibi unsurlara eğilim gösterdiği görülmektedir. Kendisini ait hissedeceği yeni birliklikler arayışı bireyi bu sürece itmektedir.¹⁴⁹

Küreselleşmenin sosyal boyutu denildiğinde çalışan insan, aile ve toplum üzerinde etkisi olduğunu söylenebilir. Küreselleşmenin iş hayatı, çalışma koşulları, gelir ve sosyal güvenlik gibi konular üzerinde kaygıları giderek artmaktadır.¹⁵⁰ Küreselleşme süreciyle birlikte sosyal güvenlik ve uygulamaları çerçevesinde çalışma hayatı küreselleşmeden etkilenmektedir.¹⁵¹

2.2. Küreselleşmenin Devlet Olgusuna Etkisi

Kapitalizmin doğuşundan bugüne kadar devam eden küreselleşme süreci, günümüzde aldığı biçimle, ulus devletin geleceğini tartışmaya açmış ve başta ekonomi olmak üzere, toplumsal yaşamın pek çok alanının hızla küreselleştiği bir ortamda, “siyasetin ulusal kalmaya devam edip etmeyeceği” sorusunu gündeme taşımıştır.¹⁵² Küreselleşme baskısı bir yandan ülkelerin ulus-üstü düzeyde ortak çıkarlarını gözeten ve koruyan örgütlenmelerde katılımlarını ön plana çıkarırken, öte yandan ulusal ve ulus altı düzeylerde yeni yönetim modellerini zorunlu kılmıştır. Özellikle 1980’lerden itibaren devletin rolü ve işlevi üzerinde büyük baskı oluşmuş ve bu baskılar devletin yeniden biçimlenmesinde belirleyici olmuştur.¹⁵³

149 Beşikkaya , a.g.e., s.32.

150 Bernhard G. Gunter, Rolphvan der Hoeven, “The Social Dimension of Globalization: A Review of The Literature”, *International Labour Review*, Vol. 143, No. 1-2, 2004, p.8.

151 Sinan Atik, *Küreselleşme ve Küresel İşletmeler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Kadir Has Üniversitesi, 2007, s.16

152 Nihat Bulut, “Küreselleşme Sosyal Devletin Sonu Mu?”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/282/2573.pdf>, (Erişim Tarihi:23.03.2024).

153 Muhittin Adıgüzel, *Ekonomik, Kültürel, Politik Küreselleşme ve Sonuçları*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2011, s.316.

Ulus devletin, ulus egemenliği çerçevesindeki tanımına ilişkin tarihsel süreç 12. yüzyıla kadar uzanmakla birlikte, Westfalya Antlaşması'nın konuya ilişkin bir dönüm noktası oluşturduğu kabul edilmektedir. 1648'de imzalanan Westfalya Antlaşması, ulus devletin uluslararası düzendeki yerini göstermesi ve kendi sınırları içinde nasıl bir güce sahip olduğuna işaret etmesi bakımından bir dönüm noktasını temsil etmektedir. Westfalya modeline göre devletler, devletlerarası hukukta eşit özneler olarak yer alan siyasi aktörlerdir.¹⁵⁴ Ayrıca Westfalya devlet sisteminde, gelişmekte olan fakir egemen devlet niteliği yeniden oluşuma ve dönüşüme neden olmuştur.¹⁵⁵

Takip eden süreçte II. Dünya Savaşı ardından dünya genelinde standartlaşan bir ulus ve ulus devlet anlayışının kabul görmesi yönünde ilerlemeler devam etmiştir. Bu noktada Max Weber'in egemenlik tanımı dikkat çekicidir.¹⁵⁶ Weber'e göre "*modern devletin ayırt edici özelliği, belirli bir sınır dâhilinde meşru şiddet tekeline sahip olmasıdır*". Küreselleşme sürecinde egemenliğe ilişkin meşru şiddet tekeline dayalı modern devletin egemenliği fikrinin hâlâ geçerliliğini sürdürüp sürdürmediği ve bu anlamda egemenlik anlayışının ne şekilde dönüşmekte olduğu konusu önem arz etmektedir.¹⁵⁷

1980'lerin sonundan itibaren uluslararası sistemde bir değişimin olduğu gerçeği, birçok çevre tarafından kabul edilmekte fakat değişimin içeriği, doğası ve yönü konusunda önemli tartışmalar yaşanmaktadır. Soğuk Savaş'tan sonra, ideolojik kutupların etkisiyle sınırlı olan etkileşim küresel bir nitelik kazanmış ve Fukuyama'nın¹⁵⁸ öncülüğünü

154 Kemal Cebeci, "Küreselleşme Bağlamında Ulus Devletin Egemenlik Gücününün Dönüşümü", <http://www.sayistay.gov.tr/dergi/icerik/der71m2.pdf>, (Erişim Tarihi:23.03.2024).

155 Earl Conteh-Morgan, "Globalization, State Failure, and Collective Violence:The Case of Sierra Leone", *International Journal of Peace Studies*, Vol. 11, Num.2, 2006, p.87.

156 Aktaş, a.g.e., s.25.

157 Cebeci, a.g.e.

158 Fukuyama, Japon asıllı bir Amerikan vatandaşıdır. CIA'nin beyin kuruluşlarından olan Rand Corporation'da görev yapmıştır. 1990-91'lerde ortalama 45 sayfalık "Tarihin Sonu" başlıklı bir makale yazmıştır. Tarihin sonu iddiasıyla "insan düşünel evrimini tamamlamış ve Batılı Liberal Demokrasi'ye (Liberal Kapitalizme)" ulaştığını iddia etmiştir. Ona göre Liberal Demokrasinin, Liberal Kapitalizmin alternatifi yoktur. İnsanlar bütün medeniyetleri denemişler, en sonunda Liberal Demokrasiye karar kılmışlardır. Liberal Demokrasi alternatiflerini yok etmiş, yenmiştir.Daha ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www>.

yaptığı liberal demokrasi ve serbest piyasa ekonomisinin alternatifinin olmadığı konusundaki tezler tartışmaya açılmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, teknolojik gelişmeler, devletler ve devlet dışı diğer aktörler arasında başta ekonomi olmak üzere birçok başlıkta giderek artan etkileşim, egemen devlet merkezli jeopolitik blokların yerini daha karmaşık bir yapıya bırakmıştır.¹⁵⁹

Küreselleşme aslında dünya düzeninde “yeni” ve “biricik” bir durumu ifade etmektedir. Küresel düzen, küresel aktörlerin giderek güçlendiği, belli bir coğrafya ile sınırlı devlet gibi geleneksel aktörlerin ise zayıfladığı bir sürece işaret etmektedir. Politik ekonomi, küreselleşmeyi toprağa dayalı ulus devlet yerine, güçlü küresel oluşumlar ve küresel ilişkiler yoluyla ortaya çıkaran süreçler olarak değerlendirir.¹⁶⁰

Ulus devletin aşılmasında iki boyut devreye girmiştir: Birincisi, ulus devlet ekonomi düzlemindeki yetkilerini giderek ulusüstü kurumlara devretme durumuyla karşı karşıya kalmıştır. Bunun bir ayağını ulusüstü küresel çapta üyesi olan örgütler çerçevesinde alınan kararlar oluşturmuştur. II. Dünya Savaşı'ndan sonra geliştirilen Dünya Bankası, IMF, OECD ve GATT gibi örgütler, başat rol üstlenmeye başlamışlardır. Ulus devlet erkinin aşılmasında ikinci boyutu, yerel yönetimlerin giderek güçlendirilmesi, merkezi devletlerin olanaklarının, yetkilerinin ve sorumluluklarının bir alt birime devredilmesi oluşturmaktadır.¹⁶¹

Başka bir yaklaşıma göre ulus devletler, ulusötesi devletin dışında değildir, fakat ulusötesi devletle birleşerek onun bir parçası haline gelmiştir. Ulusötesi devletin oluşması, her bir ulusta devletin yeniden organize olmasını zorunlu kılmış ve ulus devletlerin yeniden organize olması eş zamanlı olarak ulusötesi ekonomik ve politik kurumların yükselişini de

ttb.org.tr/kutuphane/fsayek2013_savas.pdf (Erişim tarihi:10.09.2024).

159 Erdem Özlük, *Uluslararası İlişkilerde Devlet: Tanım Teori ve Devlet İstisnacılığı*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2012, s.82-83.

160 Nezir Akyeşilmen, “Ulus Devlet, Küreselleşme ve Demokratikleşme”, <http://eogrenme.anadolu.edu.tr/eKitap/ULI303U.pdf>, (Erişim tarihi:23.03.2024).

161 Öğüz Kaymakçı, “Küreselleşme ve Ulus-Devlet”, <http://web.sakarya.edu.tr/~kaymakci/makale/kuresellesmeveulusdevlet.pdf>, (Erişim tarihi:23.03.2024).

beraberinde getirmiştir. Bu iki oluşum ulus devletin dönüşümü ve ulusötesi kurumların ortaya çıkması birbirinden bağımsız değildir. Küreselleşme altında ulus devlet sönüp gitmez, fakat fonksiyonlarında bir değişiklik olur ve geniş çaplı ulusötesi devletin fonksiyonel bir parçası haline gelmektedir.¹⁶²

Küreselleşme, ulus devlet bütünlüğünü parçalamakta, ulus devletin dayandığı siyasal topluluğun sosyolojik niteliğini ve topluluğun meşru kıldığı egemenliği de dönüştürmektedir. Bu anlamda egemenlik ve bağımsızlık hakkının yok olmasını, sosyal devlet olgusunun dönüşümünü, sömürünün sistemleşmesini ve meşrulaşmasını demokratikleşme sorununu, sosyal politika yoksunluğunu, kitlesel yabancılaşmayı, kimliklerin yok olması ve ekolojik tahribatı gibi birçok olumsuzluğu beraberinde getirmektedir.¹⁶³

Küreselleşme sürecinde devletler iki önemli meseleyle karşı karşıya kalmışlardır. Bu durum 'küreselleşmenin paradoksu' olarak adlandırılmaktadır. Bunlar; ülkeselliğin çözülmesi (deterritorialisation) ve devletin (statehood) dönüşmesidir. Küreselleşme sürecinde ulus-aşırılama her şeyden önce ülkeselliğin sosyal-politik fonksiyonunu değiştirmiştir. Bu değişim, sınırların ülkesellikle olan bağınyı zayıflatmış ve özellikle güvenlik konularında sınırların bir önemi kalmamıştır.¹⁶⁴

Küreselleşmenin motor gücünü oluşturan ekonomik küreselleşme, kapitalizmin iç dinamiğinde yatan sermaye verimliliğinin artırılmasına dayanmaktadır. Bu nedenle liberal sistem içerisinde küreselleşme, her türlü engelden sıyrılarak kendisini gerçekleştirmektedir.

Ekonomik küreselleşmenin hızının artırmasında etkili olan faktörler arasında ulaşım ve iletişim maliyetlerindeki

162 Nahide Konak , "Ekonomik Küreselleşme ve Ulus-Devlet: Kuramsal Yaklaşımlar", <http://www.edebiyatdergisi.hacettepe.edu.tr/index.php/EFD/article/viewFile/647/469>, (Erişim Tarihi: 25.03.2024).

163 Şenol Kılınçarslan, *Uluslararası Ekonomik Örgütlerin Küreselleşme Üzerinde Etkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi, 2007, s.8-9.

164 Bülent Şener, "Küreselleşme Sürecinde Ulus Devlet ve Egemenlik Olguları", *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Yıl 7, Sayı.18, s. 65.

düşüş, ticaret engellerinin kalkması, alım gücünün artması gibi faktörler etkili olmuştur.¹⁶⁵

Uluslararası sermayenin ve küresel şirketlerin kurallarını belirlediği ve piyasaları biçimlendirdiği küresel ekonomi demokratik yönetim anlayışını sarsıcı etkiler yapmaktadır. Bu konuda yapılan tartışmaların çoğunluğunda küresel ekonomi içinde ulus devletlerin iç işleyişini kontrol etme ve karar alma özgürlüklerini kaybetmeye başladıkları ileri sürülmektedir. Özellikle küresel istikrarsızların ve krizlerin yol açtığı ekonomik ve sosyal sorunları aşmada zorlanan ülkelerin vatandaşları küresel ekonominin ulusal liderleri, hükümetleri ve siyaseti yönlendirdiğine giderek inanmaktadırlar.¹⁶⁶

Diğer yandan ekonomik küreselleşme ulusötesi örgütlerinin sayısını ve rolünü arttırmış ve böylece söz konusu örgütlerin, ulus devlet üzerindeki etkileri de gittikçe artmaya başlamıştır. Ulus devletler IMF, Dünya Bankası ve WTO gibi kuruluşların etkisiyle neo-liberal politikalar izlemek zorunda kalmaktadır. Bu bağlamda IMF ve Dünya Bankası, kredi verdiği ülkelere kredi karşılığında yapısal uyum politikalarını uygulamayı şart koşmuş, ekonomik alanda reform yapma zorunluluğu getirmiş ve böylece neo-liberal politikalar, hem ekonominin hem de siyasetin küreselleşmesine yol açmıştır. WTO ise, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin uzmanlaştıkları malların ihracatını kısımaya yönelik bazı politikalar izlemiştir. Sonuçta ulus devletler para, sermaye ve dış ticaret gibi birçok alanda olduğu gibi siyaset alanında da bağımsız bir politika belirleyemez hale gelmişlerdir. Böylece ulus devletlerin görevi, ekonomik küreselleşmenin gerektirdiği politikaları uygulamak şeklinde belirlenmiştir.¹⁶⁷

Sınırların belirsiz hale gelmesi ve silinmesi, sadece ekonomi ile sınırlı kalmamıştır. David Held ve arkadaşları tarafından yayınlanan “Küresel Dönüşüm” adlı çalışmada

165 Kadir Caner Doğan, Nihat Yılmaz, “Küresel Sermayeye Dayalı Yeni Ekonomik Süzende Ulus Devlet’in Egemenlik Krizi”, *Global Journal of Economics and Business Studies (Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi)*, Yıl.2, Sayı.3, 2013, s.15.

166 Bozkurt, a.g.e., s.40.

167 Nursen Vatansever Deviren, Gülbahar Atasever, “Ekonomik Küreselleşmenin Ulus-Devlet Üzerindeki Etkileri”, *Mevzuat Dergisi*, Yıl.14, Sayı.164, 2011, s.14.

dünya ticareti, mali piyasalar ve çok milletli ortaklıklar gibi dünya politikasında barışın güvence altına alınması, organize şiddet, büyüyen iltica ve mülteci akımları yeni medya ve yeni iletişim şebekeleri, yeni melez kültür biçimleri oluşmasına neden olduğu ifade edilmektedir¹⁶⁸

Ulus devletin küreselleşmeyle birlikte değişen koşullara yanıt verme kabiliyetini yitirdiğini savunan “Liberal çoğulcu” yaklaşım taraftarlarına göre, yalnız küreselleşmenin ortaya çıkardığı sorunlar açısından değil, moderniteden kaynaklanan sorunlardan dolayı bireyin ve toplumsal grupların önemli bir bölümünün devlete ilişkin beklenti ve bağlılıkları azalmıştır. Bu görüşe göre, ulus devletin günümüzde küreselleşen ve değişen dünyada gelişen ve büyüyen duyarlılıklara yanıt verme kabiliyetinden söz etmek oldukça zorlaşmıştır.¹⁶⁹

Küreselleşme sürecinin bir diğer etkisi de küreselleşmeyle birlikte alt kimliklerde görülen canlanmadır. Ulus devletin yüzleştiği sorunlar, farklı etnik grupların yaşadığı ülkelerde üst kimlikten ayrışma çabalarını beraberinde getirmektedir. Özellikle Orta ve Doğu Avrupa’da görülen ekonomik sorunlar ve sosyal gerilemeler - mutlakıyetçi, komünist vb.- sistemlerden liberal sisteme geçildiğinde yaşanan değişime karşı ortaya çıkması doğal olan akımlara eklenildiğinde bu tür kitlesel hareketler ortaya çıkabilmektedir.¹⁷⁰ Bu noktada küreselleşmeden çeşitlilik içinde birliğin kurulması olarak bahsetmek yerine, farklılığın dünya ölçeğinde dengesiz ve eşitsiz gelişmenin söylemsel oluşumu olarak kimlik içinde eritilmesinden bahsedilmektedir.¹⁷¹

Küreselleşmenin ulus devleti aşındırması ile birlikte temel hak ve özgürlüklerinde “aşınmaya” maruz kaldığını söyleyebiliriz. “Devletin küçülmesi” olarak da ifade edilen, devletin sosyal işlevlerinin kısıtlanı hale gelmesi, devletin işlevini değiştirmiştir. Böylece ikinci kuşak olarak ifade

168 Habermas, a.g.e., s.26-27.

169 Aktaş, a.g.e., s.26.

170 Oğuz Özdaş, “Devlet”, A. Behiç Özcan, Yusuf Çınar (ed.)*Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları*, İstanbul: Hükümdar Yayınları, 2014, s.69.

171 Fuat Keyman, *Küreselleşme Devlet, Kimlik/Farklılık: Uluslararası İlişkiler Kuramını Yeniden Düşünmek*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2000, s.67.

edilen sosyal haklarda önemli kısıtlamalara gidilmiştir.¹⁷² Ulus devletin işlevi ve yapıştırıcı gücü, aynı zamanda gelir bölüşümünü düzeltme girişiminde, o sayede refahının düzeleceği beklentisine giren farklı alt kimlikli kitlelerin bütün içinde kalmasından kaynaklanmıştır. Hükümetin giderek sosyal giderleri kısıp, gelir bölüşümünü bozan politikalara zorlanması, ulus devletlerin bu işlevlerini yitirmesi demektir.¹⁷³

Küreselleşmeyle birlikte klasik sınırların ortadan kalkması ve toplumların sınırlardan ziyade ekonomik gelişmişlik düzeyi, yaşam kalitesi, evrensel insan haklarının kabulü ve liberal değerlerin benimsenmesi gibi farklı kriterlere göre tasnif edilmesi, politika inşası noktasında yeni aktörleri beraberinde getirmiştir.¹⁷⁴ Küreselleşme, özellikle kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve bilgi teknolojileri sayesinde iç-dış sorun, hatta iç-dış politika ayrımını bile anlamsızlaştırmıştır. Şili'deki bir sorundan ya da Afrika derinliklerindeki bir insan hakları ihlalinden aynı günün akşam bültenlerinde ya da internet aracılığıyla dünyanın her yerinde anında haberdar olunabilmektedir.¹⁷⁵

Küreselleşmenin devlet üzerinde etkisi konusundaki tartışmayı daha sağlıklı bir zeminde yürütmek adına, küreselleşme ve devletin arasındaki ilişkinin sıfır toplam bir ilişki olmadığı gözden hatırlanmalıdır. Küreselleşmenin devletin kapasitesi üzerinde aşındırıcı bir etki yaptığı aşikârdır, ancak Falk gibi bazı akademisyenlerin iddia ettiği gibi küreselleşme, devlet merkezli dünyanın sonunun beyanı olarak değerlendirilmemelidir.¹⁷⁶ Bu çelişkili argümanlarla ulus devletin geleceğini tahmin etmek oldukça zordur. Küreselleşmenin devletler üzerinde etkisi bir hayli büyüktür. Ancak tam entegre olmuş küresel ekonomi veya devletin

172 Zekai Savaşlar, *Küreselleşme ve Sosyal Boyutu*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2007, s.34.

173 Gülten Kazgan, *Küreselleşme ve Ulus-Devlet*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002, s.235.

174 Cebeci, a.g.e.

175 Akyeşilmen, a.g.e.

176 Özlük, a.g.e., s.87.

zayıflayacağı yönünde kesin kanıtlar yoktur. Gelecekte bağımsız ulusüstü otoriteler tarafından aşınmış olacağından 21.yüzyılın başlarında ulus devlet siyasi bir örgütlenme formu olarak kalmaktadır.¹⁷⁷ Sonuç olarak ulus devletin etkinliğini kaybettiğine yönelik eleştirilere cevap verilmesi gereken bir nokta; son kararı ulus devletlerin vermesidir.¹⁷⁸

Ancak bununla birlikte devletlerin hukuki anlamda egemen eşitlikleri, kapasiteleriyle uyumlu olmadığı için daha güçlü olan devlet, daha az güçlü olan devletin rızasını sağlamak için “sopasını” kullanır. Bir başka deyişle son kararı aslında devlet veriyormuş gibi görünse de aslında zorla oluşan bir rıza örneği sergilenmektedir. Küreselleşmenin yayılmasıyla her devlet, diğer devletin açık noktalarını kollayıp bunu gerektiği yerde kullanabilecek bir çıkar durumu haline getirmiştir. Bunun gerçekleşmiş olması, ulus devletlerin güvende olmasını engellediği gibi, artık insanların da güvende olmadığını göstermiştir.¹⁷⁹

2.3. Küreselleşmenin Dış Politika Karar Alma Mekanizmalarına Etkisi

Dış politika, bir devletin diğer devlet ya da devlet gruplarına, belli bir bölgede ya da genel olarak uluslararası sistem içindeki davranışları ile ilgilidir ve uluslararası ilişkilerin sadece bir alt disiplini olabilir. Ancak bu tanımın da yeterli olduğu söylenemez çünkü öncelikli olarak bilinmesi gereken “dış” denilen alanın neresi, politikanın nasıl olduğudur; bunun yanı sıra metodolojik anlaşmazlıkların da giderilmesi gerekmektedir.¹⁸⁰

Dış politikaya ilişkin çok çeşitli tanımlamalar mevcuttur. Bilge’ye göre dış politika, “*bir devletin kendi sınırları dışında milli menfaatlerini gerçekleştirmek için izlediği amaç hareket*

177 Nilüfer Karacasulu Göksel, “Globalisation and the State”, <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/1.-NiluferKaracasuluGoksel.pdf>, (Erişim Tarihi:24.03.2024).

178 Cihan Dura, Zerrin Kılıçarslan, “Ulusötesi Şirketler ve Ulus Devlet: Güç Kayması Üzerine Bir Araştırma”, http://sbe.erciyes.edu.tr/dergi/2011-2/5-%2085-111.%20syf_.pdf, (Erişim Tarihi:23.03.2024).

179 Gürsoy Akça, “Postmodernite ve Ulus Devlet”, <http://www.aku.edu.tr/aku/dosyayonetimi/sosyalbilens/dergi/VII2/GursoyAkca.pdf>, (Erişim Tarihi:23.03.2024).

180 Ramazan Gözen , “Dış Politika Nedir?”, İdris Bal (ed), *21.Yüzyılda Türk Dış Politikası*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2001, s.3

tarzı ve kullandığı usuller”¹⁸¹ olarak tanımlamakta iken; K. J. Holsti’ye göre dış politika, “bir devletin dış çevreye yönelik eylemlerin ve bu eylemlerin içerisinde olduğu (genellikle içsel) şartların analizi” dir.¹⁸² Charles Hermann’a¹⁸³ göre dış politika, “bir ülke hükümetinin yetkili karar alıcılarının ya da onların temsilcilerinin, kendi iç politikalarının dışında kalan uluslararası aktörlerin davranışlarını etkilemeye yönelik resmi eylemleridir”.¹⁸⁴

Dış politika karar alma yaklaşımlarının mimarları 1950’lerde faaliyet gösteren, kendilerini ulusal çıkar fikrini etkili bir şekilde ‘çalışır hale getiren’ kişiler olarak görenler, Amerikan davranış bilimcilerdir. Bunun da içinde basının etkisinden, karar alıcıların kişiliğine ve politika yapma makamının kurumsal özelliklerinden tehdit algısı hakkında sosyo-psikolojik etkenlere kadar belirli bir kararın alınmasında etkili olabilecek tüm etkenlere yer veren büyük ölçekli sınıflandırıcı şemalar geliştirerek yapmaktadırlar¹⁸⁵

Mantıksal olarak, bir aktör iç politikası ve dış politika ile ilgili analizleri ve bunlar arasında arasındaki siyasi ilişkinin biçimi olan “dış politika” , iç politikadan bağımsız olmayı gerektirir. Dış politika temel, genel ve tanımlayıcı olarak üç bileşene ayrılır. Klasik dış politika analizlerinde genellikle süreç odaklı bir yaklaşım olduğunu görülmektedir.¹⁸⁶ Dış politika, alınan bazı kararlar çerçevesinde oluşturulmakta ve yürütülmektedir. Bazıları bu süreci ülkelerin siyasal ve hukuki yapıları üzerinde yoğunlaşan analizlerle ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu türden bir analiz, devletlerin dış politikaya ilişkin kararlar olduğu ve uygulandığı, bu

181 Suat Bilge, *Milletlerarası Politika*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, 1997, s.297.

182 K.J Holsti, *International Politics, A Framework For Analysis*, 4th ed., London: Prentice-Hall, 1983, p. 19.

183 Charles F. Hermann, “Policy Classification: A Key to the Comparative Study of Foreign Policy”, *The Analysis of International Politics*, eds. James N. Rosenau, Vincent Davies, Maurice A. East, New York: Free Press, 1972, p.72.

184 Sönmezoğlu, a.g.e., s.149-150.

185 Chris Brown, Kirsten Anley, *Uluslararası İlişkileri Anlamak*, çev. Arzu Oyacıoğlu, İstanbul: Yayın Odası Yayınları, 2006, s.63.

186 Stephan Keukeleire, Simon Schunz, “Foreign Policy, Globalization and Global Governance – The European Union’s Structural Foreign Policy”, <http://www.jhubc.it/ecpriga/virtualpaperroom/102.pdf>, (Erişim Tarihi: 07.04.2024).

kararların oluşum ve uygulanmasında çeşitli derecelerde yer alan alıcıların ve bürokrasinin çeşitli kademelerindeki görevlerin konumlarının belirlendiği bir kurumsal yapı ön plana çıkmaktadır.¹⁸⁷

Küreselleşme süreci ile beraber, uluslararası sistemin artık “uluslararası” olup olmadığının sorgulandığı ve küreselleşme sürecinin etkisinde, devletlere ulusal nitelik kazandıran, “egemenlik” gibi kavramların, farklılaştığı ve hatta devlet-merkezli sistemin dönüşüm geçirdiği, kimilerine göre yok olmaya başladığı bir önceki bölümde detaylı bir şekilde incelenmiştir. Dış politika ise uygulama biçimi ve içeriğine yöneliğe ilişkin bir dönüşüm süreci yaşanmaya başlamıştır. İçinde bulunduğumuz süreçte, uluslararası sistemin halen temel aktörleri olan ulus devletler, sistemdeki diğer aktörler gibi, hem bu süreçten etkilenmekte hem de bu sürecin önemli bir parçası olarak, sistemin bütünü etkilemektedir.¹⁸⁸ Kavramsal olarak çok boyutlu ve aktörlü bir dönüşüm sürecini ifade eden küreselleşmenin, dış politikada karar alma mekanizmalarını nasıl ve hangi açılardan etkilediği izah edilmeye çalışılacaktır.

2.3.1. Dış Politika Yapımında Artan Aktör Sayısı

Uluslararası ilişkilerde aktör, uluslararası arenada az ya da çok bağımsız eylemler geliştirme yeteneğine sahip organize varlıktır. Bazı yazarlara göre uluslararası ilişkiler aktörü, diğer otonom aktörlerin davranışlarını etkileyen nispi otonom bir birim olarak tanımlanmaktadır.¹⁸⁹

Arı'ya göre uluslararası ilişkilerde bir öğenin aktör olarak dikkate alınması için kriterler sıralanacak olursa;¹⁹⁰

- ✓ Açıkça belirlenmesi,

¹⁸⁷ Sönmezoğlu, a.g.e., s.191.

¹⁸⁸ Kaan Kırtay, *Uluslararası İlişkiler Paradigmalarının Işığında Küreselleşmenin Türk Dış Politikasının Şekillenmesine Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, 2008, s.47.

¹⁸⁹ Ebru Ejder, *Dış Politika Aracı Olarak Tanıtım*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2007, s.14.

¹⁹⁰ Tayyar An, *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, İstanbul: Alfa Yayınevi, 2002, s.41.

- ✓ Uluslararası arenada belirli bir karar verme kapasitesine sahip olması,
- ✓ Az ya da çok egemen/ bağımsız eylemler geliştirme yeteneğine sahip olması,
- ✓ Diğer aktörler üzerinde etkisi olan nispi otonom birimler olması,
- ✓ Belirli bir süre var olması gerekmektedir.

Aktörlerin dış politikada hedefleri güç yapılarına bağlıdır ve yöneticiler buradaki güçlerini devam ettirmek isterler.¹⁹¹ Devletin karar alma mekanizmaları dış politikayı oluşturmakta ancak diğer politikalarından farklı olarak, uluslararası ortamda uygulanmaktadır. Bu nedenle uluslararası çevrede meydana gelen gelişmeler, mevcut güç dengeleri ile işleyen siyasi, ekonomik ve hukuki süreçler ulus devletlerin oluşturduğu dış politikaları etkilemektedir. Karar alma mekanizmaları, dış politikayı oluştururken kendi dünya görüşleri, ulusal çıkar anlayışları ve hedeflerinin yanı sıra, uluslararası ve ulusal ortamlardan gelen baskı, destek ve taleplerini de dikkate almak zorundadırlar.¹⁹²

Demokratikleşme talepleri ile beraber, günümüz dış politika yapımında dar ve elitist bir kadro etkisini yitirmeye başlamış; küreselleşme süreci, sivil toplum kuruluşları medyanın baskı gruplarının ve kamuoyunun dış politikada ağırlığını arttırmıştır. İletişimdeki küresel özgürleşme, çoğulcu bir söyleme ve temsile imkân tanımıştır. Bu nedenle günümüz dış politika ve diplomasi uygulamalarında kamuoyu ve kamuoyu algıları giderek etkileyici bir rol almış ve bu durum yalnızca dış politika yapımını değil diplomaside izlenen yöntemleri de etkilemiştir.¹⁹³

191 James L. Richardson, *Crises Diplomacy: The Great Powers since the Mid-Nineteenth Century*, Cambridge University Press, 1994, p.306.

192 Abdullah Özkan, "Küreselleşme Sürecinin Türk Dış Politikasına Yansımaları", <https://docs.google.com/document/d/1MeclV7pBbaL3HyEYReTVaTmWzJwyeDegBmtZJf4jUw/edit?pli=1>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

193 Zeynep Dağı, "Diplomasi: Çatışmanın ve İşbirliğinin Dili", Zeynep Dağı (ed.), *Uluslararası Politikayı Anlamak "Ulus-Devletten Küreselleşmeye"*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2007, s. 309.

Tablo1: Bienen, Freund ve Rittberger'e göre Toplumsal Aktörlerin Çıkar ve Öncelikleri

Toplumsal Aktörler	Temel Çıkarlar	Spesifik Amaçlar	Dış Politik Öncelikler
Siyasi aktörler	Yetkilerini genişletmek Finansal İmkanlarını iyileştirmek	Tekrar seçilme şansını garantilemek Uluslararası örgütler karşısında yetkilerini güçlendirmek	Seçmen tabanının beklentilerini karşılamak Karar yetkilerini uluslararası örgütlere aktarmamak
İdari aktörler	yetkilerini genişletmek finansal imkanları iyileştirmek	Uluslararası örgütler karşısında karar yetkisini güçlendirmek siyasi aktörlerin politikalarında yürütme organı olarak önem kazanmak	Karar yetkilerini Uluslararası örgütlere aktarmamak Organizasyonel amacını (görevini) yerine getirmek
Şirketler	Finansal imkânları iyileştirmek	Şirket kazancının maksimizasyonu	Rekabet yeteneği çerçevesinde en iyi finansal kazanç şansını getirecek hareket tarzı
Ekonomik çıkar grupları	Finansal imkânları iyileştirmek	Üye aidatlarının Maksimizasyonu	Üyelerin Finansal kazanç şanslarının Maksimizasyonu Yetkilerini genişletmek
Sosyal ve siyasi Çıkar grupları	Finansal imkânları iyileştirmek	Üyelerin ve diğer toplumsal aktörlerin finansal desteklerinin maksimizasyonu	Organizasyonel amaca uygun kazanımlar maksimizasyonu Yetkilerini genişletmek

Kaynak: Kemal İnat, Ali Balcı, “Dış Politika: Geleneksel 'den Post-Modern'e Teorik Perspektifler”, Zeynep Dağı (ed.). *Uluslararası Politikayı Anlamak “Ulus-Devletten Küreselleşmeye”*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2007, 213-286.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi varlıklarını devam ettirmek yolunda, yetkilerini genişletmeye ve finansal imkânlarını mümkün olduğunca iyileştirmeye odaklanan siyasi aktörlerin öncelikli amacı iktidarda kalmaya devam etmek ve yetkilerini korumak için seçilmeye devam etmektir. Birinci amacın dış politikadaki yansıması, bu alanda alınan kararların seçmenlerin ve özellikle de kendi seçmen tabanının beklentilerine uygun olması şeklinde kendini gösterirken ikinci amacın dış politikadaki yansıması ise siyasi aktörlerin karar verme yetkisini uluslararası örgütlere devretmeyip, mümkün olduğunca kendi ellerinde tutmak istemeleri şeklinde ortaya çıkmaktadır.¹⁹⁴ Toplumsal aktörler olarak ifade edilen

¹⁹⁴ Filiz Cicioğlu, *Sivil Toplum-Dış Politika Çerçevesinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Türkiye'nin Avrupa Birliği Politikasına Yaklaşımı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, 2013, s.25.

siyasî, yönetim, iktisadi kuruluş olan şirketler, ekonomik çıkar grupları ve sosyal ve siyasî çıkar grupları, her bir grup kendi kapsamında tekrar seçilmek ve seçicilere olanak sağlamak, yönetim/idari aktörler önemlerini korumakla birlikte; yetkilerini ve finansal beklentilerini karşılamak için güç odağı olmaya devam etmek öncelikleridir. Diğer yandan finansal beklenti öncelikleri olan şirketler ve ekonomik çıkar grupları bu gücü ellerinde tutmak için etkilerini maksimize etme pozisyonundadırlar. Ayrıca sosyal ve siyasî çıkar grupları da finansal güçlerini artırarak, üyelerinin organizasyonel yetki ve etkilerini artırmak üzere yapılanma içerisinde olmuşlardır.

Dış politikada kimlikler ve dünya görüşleri ulusal çıkarın belirlenmesinde etkili olmakta dolayısıyla dış politika oluşum sürecinde tayin edici rol oynamaktadır.¹⁹⁵ Karar alıcıların artan etkisi nedeniyle “egemen” ulus devlet, iç ve dış politikada karar alırken daha çok aktör, küreselleşmeyle birlikte bu sürece dâhil olmaktadır. Ulusal çıkar devrede olsa da, bu ulusal çıkarın korunması önemli etkenlere dayanmaktadır. Örneğin, su sorunu, nükleer enerji kullanım sorunu, küresel ısınma ve küresel teknoloji ve bilişimin artmasıyla siber saldırılar gibi konularda ulusal bir karar almak pek işe yaramamaktadır. Bu gibi durumlar devletleri zorunlu olarak işbirliğine itmektir.¹⁹⁶

Ekonomik, toplumsal ve siyasal alandaki liberalleşme ve demokratikleşmenin dış politika üzerinde izdüşümlerinin olduğunu ifade eden Rubin, “*devletin büyük oranda otonom davranarak, belirli politika ve yapıları üstten empoze ettiği eski sistemin, yerini çıkar grupları ve siyasî çoğulculuğun geliştiği, dış politikayı şekillendiren ve etkileyen farklı güçlerin ortaya çıktığı yeni bir dış politika iklimine bıraktığı*”nı söylemektedir.¹⁹⁷

195 Bülent Aras, *Küresel Dönüşüm Radikal Yaklaşımlar*, İstanbul: Q-Matris Yayınları, 2004, s.23.

196 Can Uyar, *Dış Politika Oluşum Süreçlerinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2014, s.36.

197 Barry Rubin, “Türkiye'nin Yeni Dış Politikasını Anlamak”, Barry Rubin, Kemal Kiriş (ed.), *Günümüzde Türkiye'nin Dış Politikası*, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2002, s.376.

2.3.2. Dış Politika Alanının Çeşitlenmesi ve Çok Boyutlu Hale Gelişi

Küreselleşme ile yaşanan dönüşüm ve değişimler ve bu sürecin hızı, aynı zamanda devletlerarası ilişkilerdeki iletişim yöntemlerini yani dış politikayı çeşitlendirmiştir. Küreselleşme ile birlikte devletin egemenlik alanı sorunu, küresel ticaret ve işbirliği gibi kavramlar yanında geçmişte ele alınan konuların da küreselleşmesi söz konusu olmuştur. Çevre, insan hakları, kadın hakları, bir devletin diğer devlete olan müdahalesi (ABD'nin Irak işgali gibi), bir ya da birkaç devleti etkileyen bir olgu olarak değil küresel olarak ele alınmaktadır.¹⁹⁸

Devletin resmi organlarının yansıra, çeşitli sivil toplum örgütleri, hükümet dışı organizasyonlar, iş çevreleri gibi genelde kendi çıkar ve beklentilerini gerçekleştirmek adına hareket eden yeni aktörlerle beraber, dış politika sürecinin çok aktörlü bir yapıya büründüğünü belirtmiştik. Ancak bundan öte, *“kökenleri ve sonuçları açısından yerellik ve küreselliği bir arada barındıran yeni sorunlar”* dış politika yapımını daha da karmaşık bir hale getirmiştir.¹⁹⁹

Dış politikada değişen başka bir alan ise küresel terördür. Gelişen teknoloji ve devletlerarası ilişkiler terörizmin boyutunu değiştirmiş, terörizm yerel ve bölgesel kimliğinden sıyrılarak uluslararası bir kimlik kazanmıştır. Bu süreç karşımıza küresel terör denen bir sorunsal ortaya çıkarmıştır. Küresel terör; amacı, yöntemleri ve aktörleri bağlamında 20. yüzyıl ve öncesi terör algılamasından ayrılmaktadır. Ayrıca bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelere paralel olarak, tüm dünyanın ilgi alanına hızla girmektedir.²⁰⁰

Küreselleşme sürecinde devlet otoritesini sarsan aktörlerin başında küreselleşmenin motoru konumundaki çok uluslu şirketler gelmektedir. Bu şirketler küresel faaliyetleri ve büyük ekonomik güçleri sayesinde hükümetleri etkilemekte,

198 Hasan Kösebalaban, “Yeni Amerikan Güvenlik Doktrini ve Uluslararası İlişkiler”, <http://www.2023.gen.tr/kasim02/yeniAmerikadoktrini.htm> ,(Erişim Tarihi:13.04.2024).

199 Kırtay, a.g.e., s.53.

200 Aktel, a.g.e.

toplumları yönlendirebilmekte ve uluslararası hukukta sorumsuz bir aktör olarak dünyanın her yerinde istediğini yapabilmektedir.²⁰¹

Bir başka aktör olarak uluslararası sivil toplum örgütlerinin küresel aktör olarak değerlendirilmesindeki en önemli gerekçe, sahip oldukları “uluslararası kamuoyu” oluşturma yeteneğidir. Dolayısıyla uluslararası sivil toplum örgütleri, karar alma mercilerini etkilemeyi hedef alan faaliyetlere yöneldiğinde baskı grubu olma özelliği kazanmaktadır. Ayrıca günümüzde sayıları 40.000’e yaklaşan bu kuruluşlardan Greenpeace gibi bazılarının birçok ulus devletin bütçesini aşan mali imkânlarının olması da, bu kuruluşların ekonomik güç yönüyle küresel karar alma mekanizmasına etkilerinin bundan sonra da artarak devam edeceğini göstermektedir.²⁰² Yine bazı durumlarda bir ülke içerisinde bulunan etnik gruplar ile devlet güçleri arasında meydana gelen çatışma, çeşitli koşulların etkisi altında uluslararası boyut kazanabilmekte ve ilgili devletlerin dış politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında belirli etkide bulunmaktadır. (Örneğin, Belçika’da Flaman-Volan, Hindistan’da Sih-Hindu, Kanada Quebec’te Fransız-Anglo/Sakson kökenlilik, İspanya’da ETA-ETA karşıtları ve devlet, Kuzey İrlanda’da IRA- IRA karşıtlı gruplar ve İngiltere arasındaki mücadeleler bu duruma örnek gösterilebilir.²⁰³

Hiç şüphesiz küreselleşme sürecinde ortaya çıkan çeşitli değişimler insan hakları üzerinde etkili olmaktadır. Söz konusu bu değişimler, insan haklarının hem içeriğinde ve yayılmasında hem de koruma mekanizmalarında etkili olmaktadır. Ancak küreselleşmeyi tek bir bütün olarak ele alıp insan haklarına düşman ya da insan haklarına dost bir süreç olarak değerlendirmek pek mümkün değildir. Neoliberal politikaların şekil verdiği küresel ekonomik düzenin; insan

201 Akyeşilmen, a.g.e.

202 Aktaş, a.g.e., s.36.

203 Nurcan Özgür, “Balkan Devletlerinin Dış Politika Uygulamalarında Etnik Sorunların Rolü”, Faruk Sönmezoğlu (ed.), *Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar*, İstanbul: Der Yayınları, 1998, s.201.

hakları, özellikle de sosyal haklar üzerinde olumsuz etkileri olduğu bu gün büyük oranda kabul edilmektedir.²⁰⁴ Ayrıca Avrupa Konseyi (AK) ve BM'nin oluşturulması insan haklarının giderek artan önemini vurgularken Amerika kendi değerlerini dünya dışına yaymada bu kavramın insanlar ve toplumlar üzerinde cazibesini kullanmıştır. Amerikalılar insan haklarını dış politikada kullanılmasını sağlayan bir öncü olarak ön plana çıkarken ulusal çıkar ve güvenliklerini koruma amacına insan haklarını araç etmişlerdir.²⁰⁵

Küreselleşme sürecinde dış politika, “devlet politikası” kimliğinden sıyrılarak toplumun aktif katkı yaptığı bir niteliğe kavuşmuştur. Toplum nasıl iç politikayla yakından ilgileniyorsa, artık küreselleşme sürecinde dış politika oluşumu ve gelişmeleri konusunda da kendisini sorumlu hissetmektedir. Çünkü iç/dış politika ayrımı ortadan kalktığı için, dış politik gelişmelerin sonuçları doğrudan bireyleri etkiler hale gelmiştir.²⁰⁶

Küreselleşmenin dış politika karar alma mekanizmalarına bir başka etkisi savaş olgusudur. Geçmişte olduğu gibi çağdaş dünyada devletler güvenliklerini sağlamak, güçlerini artırmak ve belli bir bölge veya ülkeyi denetim altına almak ya da var olan etkilerini artırmak amacıyla savaşa başvurmaktadır. Ancak günümüzde askeri iletişim ve teknolojisinde meydana gelen gelişmelerle uluslararası ticaret yatırım ve mali ilişkilerdeki gelişmeler devletleri ister istemez sorunların çözülmesinde ve amaçlarına ulaşmada öncelikle savaş yerine diplomasiyi tercih etmeye zorlamıştır.²⁰⁷ Ayrıca dünya genelinde “küreselleşme” ve “yerelleşme” olguları nedeniyle bireyi devlete bağlayan vatandaşlık birincil kimliğinin gücü zayıflamış, buna bağlı olarak ulusla devlet arasındaki bağın gücü azalmıştır. Artık savaş olgusu bireyler, suç örgütleri,

204 Suat Söylemez, *Küreselleşen Dünyada Yoksulluk Sorununun İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2009, s.147-148.

205 <http://web.deu.edu.tr/kibris/articles/hur.html>, (Erişim Tarihi:14.04.2024).

206 Özkan, a.g.e.

207 Arı, a.g.e., s.389.

aşırı dini akımlar, etnik şiddet yanlısı akımlar gibi farklı devlet-dışı aktörlerin etkilerine açık hale gelmiştir.²⁰⁸

Son olarak uluslararası siyasal sistemin, devletlerin dış politikalarını gerçekleştirmek için kullandıkları araçlar üzerinde bazı etkilerinden söz edilebilir. Klasik güç dengesinde devletler birbirleri ile koordineli halde diplomasi ve savaş araçlarından yararlanmaktadır. Diplomasinin “altın çağı” denilen dönemde gerek haber alma gerekse karar alma açısından büyük önem taşımakta, gerek anlaşmazlıkların savaşa başvurulmadan çözülmesinde gerekse savaş sonrasında ortaya çıkan askeri durumun siyasal haritalara yansıtılmasında büyük rol oynamaktadır.²⁰⁹ Küreselleşmenin diplomasiye nasıl etkilediğini daha ayrıntılı bir biçimde üçüncü bölümde değinilecektir.

208 Metin Gürcan, “Değişen Küresel Güvenlik Ortamının Geleneksel Savaş Olgusuna Etkisi”, http://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/31018472/BS2011-2_127- (Erişim Tarihi:15.04.2024).

209 Sönmezoğlu, a.g.e., s.718.

3. BÖLÜM: KÜRESELLEŞMENİN DİPLOMASİYE ETKİSİ

Küreselleşmenin devletlere etkisi, devlet olgusunun yeniden yapılandırılmasında ve hızla ilerlen süreç içerisinde diplomaside de uluslararası boyutları dikkate almayı gerektirmiştir. Araştırmanın ikinci bölümünde belirtildiği üzere; küreselleşme bir yandan siyasi, sosyal ve kültürel ortak değerlerin, ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılmasına neden olurken, diğer yandan da sosyal gelişmişliğin yanı sıra evrensel hukukun uluslararası boyut kazanmasına da zemin hazırlamaktadır. Küreselleşmenin dış politika alanını çok boyutlu hale getirmesi neticesinde, yeni bir diplomasi vizyonunun ortaya konulması ve gerektiğinde sık sık revize edilmesi düşüncesi çağın gereği haline gelmiştir.

3.1. Diplomatlara Etkisi

“Dış politikayla uğraşan ve ülkesini temsil etmekle görevlendirilen kimse”²¹⁰ olarak tanımlanan diplomat mesleği, bilindiği üzere tarihte ilk diplomasi yöntemi olarak ad-hoc diplomaside görülmüştür. Bu dönemde diplomatik temsilciler, belirli bir görevi yerine getirmek üzere geçici olarak ülke dışına gönderilir ve bu görevi yerine getirdikten sonra da ülkelerine geri gönderilirlerdi.²¹¹

Diplomasi tarihinde önemli yenilikler, diplomatik dokunulmazlık hakkının tanınması ve bugünkü konsolosluk

210 http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.55368b455ff799.09997201, (Erişim Tarihi:16.04.2024).

211 Tuncer, a.g.e., s.16.

kurumunun ilk örnekleri olan “*proxenos*”²¹² ların ortaya çıkması ile ilk olarak Greklerde görülmektedir.²¹³ Eski Yunan kent-devletlerinde diplomatlar haberci niteliği taşımaktan öteye geçmemiştir. Bunların başlıca görevi, kent devletleri arasında haber taşımaktır. Bu nedenle bu ilk diplomatlarda aranılan en önde özellik bunların güçlü bir sese ve iletecekleri haberleri unutmamalarını sağlayacak güçlü bir belleğe sahip olmaları gerekirdi.²¹⁴

Yunan diplomasisinin başka bir özelliği açık ve demokratik olmasıydı. Elçinin misyonları ile ilgili politika halk önünde uzun uzun tartışılır ve elçinin karşı tarafta kullanacağı argümanlar açık olarak saptanırdı. Elçilere verilen talimatlar son derece kısıtlıydı. Yunanlılar sınırlı olsa da diplomatik arşiv ve bir diplomatik dil oluşturmuştur.²¹⁵ Yunanların, “*presbys*”, “*keyrx*” ve “*prexenos*” diye adlandırılan üç çeşit temsilcileri vardı. Bunlardan sırasıyla “mesaj taşıyıcı” ve ihtiyar yani akil kişi şeklinde tercüme edilebilecek, ilk ikisi kısa ve çok amaçlı misyonlar için görevlendirilirdi.²¹⁶

Bizans imparatorları ise tarihte ilk defa uzmanlık alanı dış ilişkiler olan bir kamu birimi kurmuşlardır. Bu birim yabancı ülkelere gönderilecek elçilerin profesyonel birer görüşmeci olarak eğitilmelerini sağlamıştır. Bu eğitim çerçevesinde, elçilere görevlerini yaparken dikkat etmeleri gereken protokol, görüşme metodu gibi hususlar öğretilmiştir. Ayrıca, elçilere göreve başlamadan önce verilen yazılı yönergede dikkat edilmesi gereken genel ve özel hususlar bir kez daha vurgulanmıştır.²¹⁷

Monarklar ve hükümdarlar arasındaki ilişkinin sürdürülmesi amacıyla uygulanan elçi gönderme, eski bir gelenektir. Elçilik uygulamasının önem kazanması Kuzey İtalya şehir devletlerinin sürekli diplomasiye geçişi ile birlikte

212 Prexenos, bugünkü konsolosluk kurumunun ilk örnekleri olarak kadim Greklerde görülmüştür.

213 Alkan, a.g.e., s.7.

214 Tuncer, a.g.e., s.16.

215 Jönsson, a.g.e.

216 İskit, a.g.e., s.60.

217 Erdem, a.g.e., s.23-24.

bir ivme kazanmıştır. Rönesans İtalya'sı dış politikanın yürütülmesinde sürekli olarak iş gören diplomatik mesleğinin geliştirilmesi açısından önemlidir. Meslekten diplomatlardan oluşan elçilikler salt prestij amacıyla oluşturmakla beraber günümüzde elçiliklerin yürüttükleri pek çok görevi yerine getirmişlerdir. Sağlıklı bir dış politikanın oluşturulması açısından, diplomatların raporlarına çok önem verilmiştir. Zira diplomatlar gerek müttefikler gerekse düşmanlar açısından önemli bir bilgi kaynağı olmuştur.²¹⁸

15. ve 16. yüzyılda elçiler iki yıl süre için yabancı ülkelere atanırdı. Beraberlerinde dedikodu yaptıkları gerekçesiyle eşlerini götüremezler, fakat yabancı aşçılar tarafından zehirlenmeleri olasılıkları nedeniyle mutlaka kendi aşçılarını götürürlerdi.²¹⁹ Bu ilk sürekli diplomatlarda aranılan başlıca nitelikler; Latince başta olmak üzere, birçok dili iyi derecede bilmeleri, sabırlı hoşgörülü, sakin ve konuksever olmaları, duygularını denetleyebilmeleri ve özel yaşamlarında skandallara konu olmamalarıydı.²²⁰ Ayrıca bu dönemde diplomasi temsilcilerinin buldukları ülkelerin iç işlerine karışmaları, yıkıcı çalışmalara girmeleri casusluk yapmaları ve yalan söylemeleri gibi eylemler olağan hatta meşru sayılmıştır.²²¹

15. ve 16. yüzyılda diplomasi anlayışına İtalyanlar yön vermişse de, 18. ve 19. yüzyılda diplomaside Fransızların ağırlığı hissedilmiştir. Diplomatlık mesleği saygın bir konuma gelmiş ve meslekten kişilerin oluşturdukları diplomatlar da seçilmişler ve soyluluk aranmaya başlanmıştır. Bu yüzyılda diplomatlık bir meslek haline gelmiş, Avrupa başkentlerindeki diplomatik personel halktan ayrı imtiyazlı bir tabaka haline gelmiştir. Diplomatlık kişi ve meslek dokunulmazlığından yararlanan, vergi ödemeyen, gümrüklerden serbestçe geçebilen, debdebeli bir hayat süren ve resmi makamlardan

218 Arı, a.g.e., s.336.

219 Nicolsan, a.g.e., s.28.

220 Tuncer, a.g.e.,s.19.

221 Vefa Toklu, *Uluslararası İlişkiler*, Ankara: İmaj Yayınevi, 2004, s.342-343.

saygı gören bir meslek grubu olmuştur.²²²

Harold Nicolsan zamana ve yere göre ideal diplomatın niteliklerinin değişmesi gerektiğinin önemine dikkat çekse de diplomatın bazı niteliklerinin yer ve zamana göre değişmemesi gerektiğini savunmuştur. İdeal diplomatlarda bulunması gereken nitelikler; doğruluk, kesinlik, sükûnet, iyi huy, sabır, alçak gönüllülük ve sadakat olarak ifade etmiştir. Learche ve Said bu nitelikleri daha fonksiyonel bir anlayışa göre; “*Diplomat, çevre ve çalıştığı alanı kavramalı, kendisine tanınan eylem limitini iyi saptamalı, sorunlara yaklaşımda esnek olmalı, küçük ödünlerle uzlaşmaya yatkın olmalıdır*” şeklinde ifade etmiştir.²²³

Haberleşme telgraf ve telefonun bulunmadığı, ulaşımda motorlu araçların yer almadığı bir dönemde, diplomatlar belirli ölçüde karar alma yetkisiyle donatılmış bulunmaktaydı. Henüz kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmadığı bu dünyada devletler diğer ülkelerin kendilerine karşı ne türden niyet beslediklerini bu ülkelerin imkânlarını ve güçlerini öğrenmek açısından hemen hemen tek kaynak olarak, o ülkelerdeki diplomatik misyonlardan aldıkları istihbarata dayanmaktaydı.²²⁴

Özetle; uluslararası sistemin, dolayısıyla uluslararası ilişkilerin niteliği zamanla değiştikçe, diplomatlarda aranan niteliklerde önemli değişimler olmuştur. Diplomatların, hükümdarların özel ve kişisel temsilcisi sayıldıkları orta çağlarla, yeni çağların ilk yüzyıllarında, diplomatların fiziksel yapısından başlayarak eşinin güzelliği, zengin ve soylu bir kişi olması gibi nitelikler önem taşımıştır.²²⁵ Küreselleşmeyle birlikte iletişim çağında yaşanan baş döndürücü gelişmeler diplomatların görevleri bakımından da birçok dönüşüme ve değişime neden olmuştur. Örneğin, telgraf, radyo, uçak gibi araçlar nedeniyle, ülkelerarası iletişimin ve ulaşımının

222 Kocaoğlu, a.g.e., s.354.

223 Demek Şefika Mangır, “Küreselleşen Dünyada Diplomasi,” *dergipark.ulakbim.gov.tr/selcuksbmyd/article/download/.../5000078613*, (Erişim Tarihi: 27.04.2024).

224 Sönmezoğlu, a.g.e., s.326.327.

225 Gönlübol, a.g.e., s.134.

son derece hız kazandığı dönemde, dışişleri bakanlıklarının yabancı ülkelerdeki diplomasi temsilcileri üzerinde eskiye göre daha sıkı bir denetim kurabilmişlerdir. Modern iletişim araçlarının icadı ile dış ülkelerde görev yapan diplomasi temsilcilerinin bağımsızlıkları ve dış politikanın yapımı üzerinde eskiye göre daha sıkı bir denetim kurabilmektedir.²²⁶

Eski diplomasi denilen I. Dünya Savaşı öncesi dönemde diplomatik temsilcilikler dış politika yapımında önemli bir karar alma mekanizması iken, günümüz diplomatının “bir hattın ucundaki kâtip” konumuna geçmesine neden olmuştur. Daha önceden merkezle sınırlı ve gecikmeli bir irtibata sahip olan diplomatlar, göreve giderken sadece konunun genel çerçevesi (kırmızı çizgiler) hakkında bilgi alıp bu genel çerçeve dâhilinde kendileri yorum yapabilecekleri oldukça geniş bir özgürlüğe sahiptilerdi. Fakat iletişim teknolojisindeki sınır tanımaz gelişmelerle, gerek genel çerçeve gerekse genel çerçevenin içi anlık video-telefon görüşmeleri yoluyla merkez tarafından anbean doldurulmaya başlanmış ve bu diplomatların diplomatik özgürlük alanlarını büyük oranda kısıtlanmıştır.²²⁷

Küreselleşme çağında teknolojik gelişmeler, bir yandan diplomasi temsilciliklerinin eski dönemlere oranla çok daha etkin çalışabilmelerinin mümkün kılarken, diğer yandan klasik bilgi sağlama yollarına yeni seçenekler ihdas ederek onların nispi önemlerinin azalmasına neden olmuştur.²²⁸ Nitekim “eski diplomasi” dediğimiz dönemde diplomatların edindikleri istihbaratlara çok önem verilirken, küreselleşmenin getirdiği teknoloji devrimiyle bir ülkede olan bir durum hemen internete düşmekte olduğundan diplomatlar bu bilgileri internet ortamı üzerinden anında öğrenmektedir. Ayrıca günü gününe yerel gazeteleri incelemek, günümüzdeki elçilerin en temel görevleri arasındadır. Diplomatlar, gazetelerde yer alan haberleri buldukları ülkelerde egemen siyasal,

226 Tuncer, a.g.e., s.62.

227 Tören, a.g.e.

228 Sönmezoğlu, a.g.e., s.328.

sosyal ve ekonomik ortam çerçevesinde değerlendirmekte ve yorumlamaktadır.²²⁹

Başka bir düşünceye göre, küreselleşme ile birlikte teknoloji ve iletişim devrimi yaşanmakta bu da kamuoyunun daha fazla şeffaf olmasına sebep olmaktadır. Bu durumda diplomatların giderek iletişim becerilerini artırmaları gerektiğine vurgu yapılmaktadır.²³⁰

Küreselleşmenin getirdiği bir başka yenilik de kişisel diplomasidir. Bilindiği üzere eski diplomaside bir ülkenin elçisinin ağırlanması çok önemli bir olgu iken; yeni diplomaside bu tür merasimlere gerek kalmadığını görülmektedir. Ziyaretler, iletişim araçları ve telefon görüşmeleri aracılığıyla kişisel diplomasiyi uygulayan devlet ve hükümet başkanları, mevkidaşlarıyla doğrudan temas kurmakta, ülkelerin tanıtımına katkıda bulunmakta ve ikili resmi ve diğer ilişkileri geliştirmektedirler.²³¹ Devlet adamının ziyareti sırasında gerekli düzenlemelerde bulunan diplomattır. Ziyaretin sonunda verdiği kesin olmayan bir sözü ya da açık olmayan bir anlaşmayı gerçeğe dönüştüren yine diplomat olmaktadır. Bir Kanadalı elçinin söylediği şu sözler, günümüz diplomasisini çok güzel bir biçimde dile getirmektedir: “*Siz aylarca, sessizce ve sabırla bir şey üzerinde çalışırsınız her şey hazır olduğu zaman, bir bakan gelir ve bir kâğıt parçasını altın kalemiyle imzalar. Ondan sonra, ülkedeki herkes onun ne yetkin bir kişi olduğunu ve bir diplomatlara artık gereksinim duyulmadığını söyler.*”²³²

Diğer taraftan ulaştırma alanında, özellikle 20. yüzyılın başlarından itibaren görülen süratli gelişme, uluslararası politikadaki zaman ve mekân kavramlarına farklı bir nitelik kazandırmaya başlamıştır. Ülkelerin başkentleri arasındaki mesafelerin oldukça kısalması, önemli sorunların halledilmesi için gerçekleştirilen görüşmelere sadece

229 Tuncer, a.g.e., s.69.

230 Judit Trunkos, “Changing Diplomacy Demands New Type of Diplomat”, <http://www.hans-georg-wieck.com/data/Diplomacy%20and%20Globalization.pdf>, (Erişim Tarihi:27.04.2024)

231 Tuncer, a.g.e., s.57.

232 Tuncer,a.g.e.,s.69.

diplomatlar değil, doğrudan ülkelerin karar alıcıları olan dışişleri bakanlarının veya devlet başkanlarının katılmalarını da mümkün kılmıştır.²³³

Ayrıca bu türden gelişmeler kamuoyunun dış politikaya olan ilgi ve bilgi derecesini oldukça artırmış, bir anlamda “dış politikanın içselleşmesi” olgusunu ortaya çıkarmıştır. Bu durumun diplomasinin hareket yeteneğini sınırladığı, diploması yoluyla problem çözme imkânını daralttığı bir gerçektir.²³⁴ Diplomatlar kaldığı ülkede kendilerine gelen bilgileri ülkenin hükümetler ve parlamento nezdinde kendi düşüncelerini katarak yorumlamaktadırlar.²³⁵

Diplomatlar ülkeler arası ticareti geliştirme görevini yürütürken hem çeşitli firmaların isteklerini yanıtlayacaklar hem de yeni ticaret olanaklarını araştıracaklardır. Bu tür bir görev, geleneksel diplomatlar için çok yeni ve olağan dışıdır. Diplomatlar ticari alanda iş adamlarına yardımcı olmakta, onlara yol göstermekte ve buldukları ülkede egemen ticari koşullar konusunda onları aydınlatmaktadırlar. Ayrıca sanayi fuarları düzenlemek de diplomatların önemli işlevleri arasına girmiştir.²³⁶

Diplomatlara dair söylenen bir başka görüşe göre, “*Bir büyükelçi ülkesinin çıkarları için yalan söylemek üzere yabancı ülkelere gönderilen namuslu adamdır*”.²³⁷ Eski diplomaside diplomatların yalan söylemesi oldukça normal karşılığın günümüzde bu görüş etkisini yitirmiştir. Diploması de “ahlak” tartışması gündeme oturmuştur. ABD eski dışişleri bakanlarından Dean Acheson’a göre “*Diplomasinin önemli bir amacı devletler arasında kalıcı ilişkilerin iyi gelişmesine katkıda bulunmak olduğu ölçüde, bu ilişkiler karşılıklı güven verecek yöntemlerle yürütülmelidir. Bu sonucu sağlamak için, diplomasinin kişiler arasında güvenin yerleşmesine*

233 Sönmezoğlu, a.g.e., s.328.

234 a.g.e., s.328

235 Hans-Georg Wiecek, “Diplomacy and Globalization”, <http://www.hans-georg-wiecek.com/data/Diplomacy%20and%20Globalization.pdf> ,(Erişim Tarihi:27.04.2024).

236 Tuncer, a.g.e., s.71.

237 Sir Henry Wotton, 17.yüzyılda yaşamış bir İngiliz diplomatıdır.

sağlayan aynı ahlak ve etik ilkelerine uyması gerekir."²³⁸ Bugün diplomatların, gerçekleri yansıtmayan açıklarda bulunmaktan kesinlikle kaçınmaları temel bir kural olarak kabul edilmektedir.²³⁹

Son yıllarda, dünyada diplomatik misyonların azaltılması, özellikle büyük ülkelerin meylettiği bir konudur. Bunun nedeni, büyük ölçüde maliyetlerini azaltmak olabilir. Bu yüzden büyükelçiler misyonları korumak ve sürdürmek için büyük bir çaba içindedir.²⁴⁰

Bütün bu gelişmeler, klasik anlamda diplomasinin temel fonksiyonlarında nispi bir önem azalmasına neden olmuştur. Bir yandan diplomasi temsilcileri ülkeye siyasi bilgi sağlamakta rakipsiz konumlarını kaybetmişler, diğer yandan da diplomatların ülkenin dış politikasına ilişkin karar alma süreçlerine doğrudan katılmaları eskiye oranla azalmıştır.²⁴¹

3.2. Diplomatik Yöntemlere Etkisi

Küreselleşmenin diplomasiye etkilerinde belki de en önemli değişim, diplomatik yöntemlerde görülmektedir. 20. yüzyılda büyük totaliter devletler, diplomasi alanına kendine özgü bazı yeni yöntemler geliştirmişlerdir²⁴²

20. yüzyılın başlarına dek uygulanan diplomasi yönteminin belki de en önemli özelliği, bu diplomasinin gizli olmasıdır. Bu gizlilik, yalnızca diplomatik görüşmelerin yürütülüşünde değil, aynı zamanda görüşmelerin sonuçlarını da içermektedir. Bu dönemde ülkeleri yönetenler, çok önemli dış politika kararlarını dahi halklarına hiç danışmaksızın ve hatta onların hiç haberi olmaksızın kendi kişisel çıkar ve amaçlarına göre almaktadır.²⁴³

I. Dünya Savaşı'nın sonunda dünya artık farklı bir uluslararası yapıyla karşı karşıya kalmıştır. Teknolojinin

238 İskit, a.g.e., s.13.

239 Gönlübol, a.g.e., s.135.

240 Nevenko Vranješ, Dejan Zeljić, "Impact of Globalization on Diplomacy of Small Countries According to The Ministry of Foreign Affairs", <http://www.defendologija-banjaluka.com/defendology33/6eng.pdf>, (Erişim Tarihi: 27.04.2024).

241 Sönmezoğlu, a.g.e., s.328.

242 Tuncer, a.g.e., s.68.

243 a.g.e., s.38.

gelişmesi ile birlikte “diplomasi” ve “savaş” kavramlarının nitelikleri değişmiş; devletlerarası ilişkilere egemen ilkeler, nitelik değiştirmiş ve “gizli diplomasi” uygulaması, yerini büyük ölçüde “açık diplomasi” anlayışına bırakmıştır.

I. Dünya Savaşı sonunda, ABD Başkanı Woodrow Wilson yeni bir diplomasi anlayışını ortaya atmıştır. 8 Ocak 1918 tarihinde Başkan Wilson tarafından açıklanan “14 Nokta”nın birincisi şöyleydi: “*Açık yürütülen görüşmelerin sonucunda varılacak olan açık sözleşmeler*”. Diplomasi, bundan böyle daima kamuoyunun gözleri önünde yürütülecektir. Açık diplomasi, modern demokrasinin gerçekleşmesiyle bağlantılı görülmüştür. Ünlü diplomasi yazarı Harold Nicolson’a göre de “*yeni diplomasi iç politikada liberal demokrasinin temelleri olarak sayılan düşüncelerin, dış ilişkiler alanında da uygulanmasından başka bir şey değildi*”.²⁴⁴

Tarihte uygulanan ilk diplomasi yöntemi, “*ad hoc*” nitelik taşımaktaydı. Ad hoc, tek yanlı ve geçici bir diplomasi yöntemiydi. Başka bir deyişle, diplomasi temsilcileri belirli bir görevi yerine getirmek üzere geçici olarak ülke dışına gönderilirler ve bu görevi yerine getirdikten sonra ülkelerine geri dönerlerdi. Ad hoc diplomasi uygulamasına ilk örneklerden biri de Eski Yunan Şehir devletleri diplomasidir.²⁴⁵

Eski çağlarda görülen diplomasiyle beraber, 15. yüzyıl ile birlikte İtalyan şehir devletlerinde birbirleri nezdinde sürekli diplomatik kurullar bulundurmak anlamına gelen “*sürekli diplomasi*” ye geçiş görülmeye başlanmıştır. Bölgedeki Alp Dağlarını Kuzey İtalya’yı koruması, ulaşım, iletişim ve haberleşmenin sınırlı olmasından dolayı diğer devletlerin ortamı rahatsız etmesinin zor olması, o dönemde Avrupa’da Yüzyıl Savaşları’nın olması ve Avrupa’nın İtalya ile uğraşması ve bu şehir devletleri arasında güç dengesinin olması sürekli diplomasiyi İtalya’da görülmesinin nedenleri arasında yer almaktadır.²⁴⁶

244 Nicolson, a.g.e.,s.73.

245 Zharmukhanbetova , a.g.e.,s.22.

246 Kodaman, a.g.e., s.79.

16. yüzyılda Avrupa'nın büyük güçleri arasında sürekli diplomasi anlayışının benimsenmesiyle oluşan gelişmiş bir diplomatik sistem bulunmaktaydı. Bu ülkelerde diplomasi kurumsal ve üslup boyutlarında büyük gelişme göstermişti. Bu diplomatik sistemin dışında kalan İskandinav ülkelerinde ve İskoçya, Portekiz, Polonya, Rusya gibi periferik ülkelerde ise sürekli diplomasi anlayışının henüz benimsenmediği görülmektedir.²⁴⁷

P. P. Borstan'a göre Viyana Konvansiyonundan bu yana yeni bir diplomatik metot kullanılmaya başlanmıştır.²⁴⁸ Bugün devletler arasında ilişkilerin eskiye oranla daha girift, yoğun ve çeşitli olması iki taraflı olan diplomasinin çok taraflı olmasını gerektirmiştir. Daha 18. yüzyıla değin, diplomasi iki yönlü kalıplar arasında sürüp giderken, 19. özellikle 20. yüzyıldan itibaren diplomatik ve teknik alanda gelişen uluslararası örgütler içinde çok yanlı iletişime dönüşmüştür.²⁴⁹

Parlamentar diplomasi ya da konferans diplomasi de denilen çok taraflı diplomasi kökeni Westfalya Kongresi'ne dayansa da I. Dünya Savaşı'ndan sonra ülkelerin sayısındaki büyük artış nedeniyle, esas itibarıyla Birleşmiş Milletler sistemi çerçevesinde büyük gelişme göstermiştir. Kıtasal ve bölgesel işbirliği yapılanmalarının giderek yayılması çok taraflı diplomasinin önemini artırmıştır.²⁵⁰ Günümüzde ise ülkelerin sınır ötesi ilişkilerinin ekonomik ve sosyal olarak "Sivil Toplum Kuruluşları" aracılığıyla gerçekleşen yeni bir diplomasi türü gelişmeye başlamıştır. En ünlüleri arasında Grenpeace, Uluslararası Kızıl Haç Örgütü, Uluslararası Af Örgütü gibi kuruluşlar ekonomik gelişme, uluslararası kamuoyuna yarar sağlama gibi pek çok faaliyeti gerçekleştirmektedirler.²⁵¹

247 Erdem, a.g.e., 102.

248 <https://diplomacyoldandnew2012a.wordpress.com/2013/02/22/evolution-of-diplomacy/> , (Erişim Tarihi:17.06.2024).

249 Gönlübol, a.g.e., s.115.

250 İskit, .a.g.e., s.259.

251 <https://diplomacyoldandnew2012a.wordpress.com/2013/02/22/evolution-of-diplomacy/> , (Erişim Tarihi:17.06.2024).

Diğer yeni bir yönetim şekline de 'iyi yönetim' diploması adı verilebilir. Bu tür diploması, özellikle ülke yönetimlerinin, topluları için yeterli politikalar üretmediği veya iç karışıklıklar gibi nedenlerle yönetilemeyen ülkelere uluslararası toplumun belirli ölçüde müdahalesi veya yardımı şeklinde tanımlanmaktadır. Habitat, Rio Zirvesi vb. konferanslar, global çevre konferansları, Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası güçlerin güvenlik operasyonları ve BM çerçevesinde özel görevli komisyonların kurulması, iyi yönetim diploması yöntemine örnek olarak verilebilir.²⁵²

3.3. Diplomatik Kurumlara Etkisi

Soğuk Savaş'ın sona ermesi, komünizm çöküşü, bazı devletlerin yeni devletlere bölünmesi ve süper güçlerin güdümünde olmayan yeni devletlerin ortaya çıkması gibi gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Diploması kurumu da bu değişikliklere ayak uydurmak zorunda kalmıştır.²⁵³

Halen devletlerin dışişleri bakanlıkları ve diplomatik personelleri dışında pek çok diğer kurum uluslararası ilişkilerde rol oynamaktadır. Örneğin çalışma, adalet, içişleri, hazine ve tarım bakanlıkları kendi uzmanlık alanlarında diğer devlet adamlarıyla doğrudan ilişki yürütülebilmekte, uluslararası kuruluşlarla irtibat kurabilmektedir. Bu ilişkilerin gelişmesi bağlamında Batılı ülkelerde dışişleri bakanlıkları ve büyükelçilikler vasıtasıyla gerçekleşen temasların yerini almasından söz edilebilir.²⁵⁴

Küreselleşmenin sınırları aşması doğal bir olay olarak görüldüğü için devlet sistemi giderek küresel bir politika içinde yer almaya başlamıştır. Bu sistem içinde diplomatlar farklı politikalar içinde, bir şekilde yer alacakları, müzakerelerin yaygınlaşacağı, arabuluculuğun ise diplomatik yöntemlerin anahtarı olacağı düşünülmektedir. Diplomatların bu sistem içinde hem devlet hem de politikalar arasında arabulucu bir

252 İskit, a.g.e., s.352.

253 Tuncer, a.g.e., s.66.

254 İskit, a.g.e., s.353.

rol üstlenmesi beklenmektedir.²⁵⁵

Diplomatik temsilin geleneksel biçimi olan başkentlerdeki geleneksel büyükelçilikler halâ önemini korumakla beraber işlevleri değişmiştir. Dışişleri bakanlıklarının arabuluculuk görevlerinde gönderdiği özel görevli misyonların sayısı artış göstermiştir. Uluslararası kuruluşlardaki toplantılar vesilesiyle zirve diplomasisinin gelişmesi, diplomaside daha fazla belirleyicidir. Nitekim çok taraflı ilişkiler diplomasinin esas çerçevesi olmuştur. Multilateral bir referans olmadan ikili ilişki yürütmek neredeyse olanaksızlaşmıştır.²⁵⁶

3.4. Yeni Diplomasi Çeşitleri

3.4.1. Kültürel Diplomasi

“Kültür diplomasisi”, diplomasi bilimi içerisinde son yüzyılda ortaya çıkmış bir alandır. Kamu diplomasisine benzer şekilde, sert güç unsurlarının yeterli gelmediği ya da masraflı olduğu için tercih edilmediği durumlarda devreye girmektedir.

Kültürel diplomasi uluslararası arenada imajını düzeltmek ve prestijini artırmak isteyen devletlerin başat dış politika araçlarından biri haline gelmiştir. Geniş olarak kültürel diplomasi; *“fikirlerin, düşüncelerin, dünya görüşünün, yaşam tarzının, estetik anlayışının, zevklerin ve tatların paylaşımı suretiyle kendini doğru ifade etme ve muhatabını doğru tanıma yolu”* olarak tanımlanabilir.²⁵⁷ ABD’li siyaset bilimci Milton Cummings ise kültürel diplomasiyi, *“karşılıklı anlayışı geliştirmek için fikirlerin, bilgilerin, sanatın ve diğer kültürel faaliyetlerin ülkeler ve ülke insanları arası alışverişi, kendi dilini diğer insanlara öğretmek ve politikasını anlatmak”* olarak tanımlamaktadır.²⁵⁸

255 Iver B. Neumann, “Globalisation and Diplomacy”, http://mercury.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/45475/ipublicationdocument_singledocument/25367e80-7775-4ded-9682-0072e31af427/en/724+Globalisation+and+Diplomacy.pdf, (Erişim Tarihi:04.05.2024).

256 İskit, a.g.e., s.354.

257 Mahmut Mazlum, “Uluslararası İlişkiler ve Kültür: Kültürel Diplomasi”, <https://www.academia.edu/9064346/Uluslararası%20İlişkiler%20ve%20Kültür%20-%20Kültürel%20Diplomasi>, (Erişim Tarihi:04.05.2024).

258 Ömer Özgün, “Kültürel Diplomasi Eğitimi, Uygulamaları ve Yeni Yaklaşımlar”, <http://www.yenidiplomasi.com/2012/06/kulturel-diplomasi-egitimi-uygulamalar.html>, (Erişim Tarihi:05.05.2024).

Şekil 1: Kültürel Diplomasinin Araçları ²⁵⁹

Şekil 1’de görüldüğü üzere kültürel diplomasi, küreselleşen dünyada çeşitli enstrümanlarla ortak paylaşım alanı oluşturmuştur. Toplulukları ve doğal olarak ulusları meydana getiren din, sanat, edebiyat, gelenekler, görenekler, sosyal yapı ve yönetim şekli diğer uluslarla paylaşılmaktadır. Bu paylaşımlar sonucunda üretilen çeşitli fikirler, yaşam tarzı, estetik anlayışı ve tatlar kültürel etkiyi artırmaktadır. İfade edilen sanat, edebiyat, gelenek ve görenekler ve yaşam tarzı ülkenin moral değerlerini de yükseltmektedir. Kamu diplomasisine giden başarı yolu, kültürel diplomasiden geçmektedir.

II. Dünya Savaşı’nın ardından sürdürülebilir bir dünya barışı ve istikrarlı bir uluslararası ilişkiler sistemi için yeni yöntem arayışları çerçevesinde Birleşmiş Milletler çatısı altında UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) kurulmuştur.²⁶⁰ Uluslararası ilişkilerde yeni bir soluk olarak ortaya çıkan UNESCO, dış politikaya kültürel diplomasi anlayışını getirmiştir. UNESCO nezdinde tayin ettikleri daimi temsilciler aracılığıyla üye ülkeler, kültürel

²⁵⁹ Milton C. Cummings, “Cultural Diplomacy and the United States Government: A Survey”, *Washington, D.C.: Centre for Arts and Culture*, 2003, p. 1

²⁶⁰ 16 Kasım 1945 yılında imzalanan UNESCO Tüzüğü’nde sadece hükümetlerin siyasi ve ekonomik düzenlemelerine dayalı bir barışın uzun süreli olamayacağı, insanlığı entelektüel ve moral dayanışması sayesinde kalıcı bir barışın tesis edilebileceği ifade edilmektedir. Tüzük, UNESCO’nun kuruluş amacını toplumlar arasında eğitim, bilim ve kültür yoluyla işbirliği sağlamak suretiyle barışa ve güvenliğe katkı sağlamak olarak ortaya koymaktadır. UNESCO Constitution’ın tam metni için bkz. http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=15244&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

etkinliklerle birbirlerini tanımaya ve karşılıklı etkileşim ve işbirliğini artırmaya çalışmışlardır.²⁶¹

Kültürel diplomasi geçmişteki öz ulusal kültüre odaklanmasını ve korumasını sağlamış olurken uluslararası bir değişim sürecini de başlatmış olmaktadır. Küreselleşmeyle birlikte kültürel diplomasi sadece ulus devletlerin ilgi alanına girmemekte aksine uluslararası kültür değişim yoluyla ulusal çıkar etkilenmiş olmamaktadır.²⁶²

Kültürel diplomasi soğuk savaş döneminin iki kutuplu dünyasında önem kazanmıştır. Bu dönemde ülkelerin hangi yolla inşa edileceği ve ulusal kimliklerin nasıl ortaya çıkacağı konusunda derin bir etkisi olmuştur. Bugün toplumun ve kendimizin duygularını tanımlamada kültürel, dini, etnik faktörler daha büyük rol oynamaktadır. Gelişmekte olan Asya ülkeleri kültürün önemini anlamakla kalmamış, bilinçli bir şekilde araç olarak da kullanmışlardır.²⁶³

Kültürel diplomasi, kamu diplomasisinin kilit noktasıdır; kültürel faaliyetlerle bir ulusun fikri temsil edilir ve kültürel diplomasiyle ulusal güvenlik geniş çaplı sürdürülebilir ve ustalıkla artırabilir.²⁶⁴ Öte yandan kültürel diplomasi konusunda kamu ve sivil toplumun ortaklığına ihtiyaç vardır. Cynthia P. Schneider göre, “*kamu ve özel sektörün kültürel mübadele ve kültürel diplomasiye ilişkin bütüncül bir strateji geliştirmeleri gerekmektedir. İhtiyaç duyulan fonların sağlanması durumunda kültürel diplomasi başarılı olabilecektir*”. British Council’i bu açıdan başarılı bir örnek olarak vermektedir.²⁶⁵

Kültürel diplomasi aslında bir yumuşak güç (soft power)

261 Fırat Purtaş, “Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi”, *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt.7, Sayı.13, 2013, s.3.

262 Hwajung Kim, “Cultural Diplomacy as the Means of Soft Power in an Information Age”, http://www.culturaldiplomacy.org/pdf/case-studies/Hwajung_Kim_Cultural_Diplomacy_as_the_Means_of_Soft_Power_in_the_Information_Age.pdf (Erişim Tarihi:05.05.2024).

263 Kirsten Bounda.o., *Cultural Diplomacy*, London : Demos Magdalen House, 2007, p.17.

264 _____”Cultural Diplomacy The Linchpin of Public Diplomacy”, *Report of the Advisory Committee on Cultural Diplomacy*, U.S. Department of State, <http://www.state.gov/documents/organization/54374.pdf>.

265 Cynthia Schneider, “The Unrealized Potential of Cultural Diplomacy: “Best Practices” and What Could Be, If Only...”, *The Journal of Arts Management, Law, and Society*, Vol. 39, No.4, 2009, p.15.

aracıdır.²⁶⁶ Amerikan siyaset bilimci Joseph S. Nye tarafından literatüre kazandırılan ‘yumuşak güç’ kavramı günümüzde sıkça kullanılan bir kavram olmaya başlamıştır.²⁶⁷ Nye’ a göre yumuşak güç, “*istediğiniz bir şeyi, kaba güç kullanarak değil, başkalarının sizin hedeflerinizi kabul etmesini sağlayarak elde etmektir*”.²⁶⁸ Yumuşak güç, bir ülkenin kültürünün, siyasi değerinin ve dış politikanın cazibesinden kaynaklanmaktadır. Bir ülkenin kültür ve evrensel değerleri içerdiğinde ve kültür politikaları başkalarının da paylaştığı değerlere ve çıkarlara hizmet ettiğinde istenilen sonuçların elde edilme olasılığı artmaktadır.²⁶⁹ İşte bu gücü oluşturan kaynaklardan kültürün yanında eğitim ve hukuk paydaları yer almaktadır. Askeri güç bu hiyerarşide önemli yer tutmaktadır.²⁷⁰

Sert güç (hard power); bir güç aktörünün ekonomik ve askeri olanaklarını kullanarak, başka bir aktör veya aktörlerin davranışları üzerinde değişiklik yapabilme veya nüfuz sağlayabilme becerisidir. Bu beceri için de ödüllere (havuç) veya cezalara (sopa) ihtiyacı vardır.²⁷¹ Aktörlerin güç uygulamadaki amaçları istediklerini elde etmektir ve bazı durumlarda başarılı olabilmek için tehdit veya kandırma yollarına başvurmadan da bunu yapabilme yeteneğine sahiptirler. Joseph Nye, bir aktörün havuç ya da sopalara başvurmadan, işbirliği yaparak ya da çekicilik unsurunu kullanarak istediklerini yaptırabilmesini, yumuşak güç olarak adlandırmaktadır. Yumuşak güç, “davranış spektrumu” (davranış etki alanı) olarak gündemi oluşturma, cazibe ve yanına çekmeyi kullanır. Kurumlar, değerler, kültür ve politikalar yumuşak gücün kaynakları arasındadır.²⁷²

266 Ronit Appel, Assaf Irony, “Cultural Diplomacy: An Important but Neglected Tool in Promoting Israel’s Public Image”, http://portal.idc.ac.il/sitecollectiondocuments/cultural_diplomacy.pdf, (Erişim Tarihi: 05.05.2024).

267 Soner Karagül, “Türkiye’nin Balkanlarda ’ki Yumuşak Güç Perspektifi: “Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı”, http://gkd.comu.edu.tr/images/form/dosya/dosya_776754.pdf, (Erişim Tarihi:05.05.2024).

268 Joseph Nye, *Dünya Siyasetinde Başarının Rolü: Yumuşak Güç*, çev. Rayhan İnan Aydın, Ankara: Elips Kitap, 2005, s.12.

269 Nye, a.g.e., s.14.

270 Hüseyin Bahacan Sabuncu, *Türkiye’nin Afrika Kıtasında Yumuşak Güç Olma Potansiyeli*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ufuk Üniversitesi, 2013, s.15.

271 Nye,a.g.e.,s.14.

272 Tuba Çavuş, *Dış Politikada Yumuşak Güç Kullanımı ve Türk Dış Politikası*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi,2012, s.10.

Kültürel değerler, devletlerin yumuşak gücünü oluşturmaktadır. ‘güç’ü, devletlerin istedikleri hedefe ulaşmada karşı tarafı etkileme kapasitesi olarak tanımladığımızda, kültürel diplomasinin önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Özellikle içinde bulunduğumuz enformasyon çağında kültürel değerleriyle saygınlık kazanmış ülkelerin yaptırım gücünün daha fazla olduğu görülmektedir.²⁷³

Önceki zamanlarda kültür ve tanıtım ülkelerin imajlarında pozitif bir etkiye sahip olduğu için çok önemliydi. Kültürel diplomasi medya aracılığıyla ülkelerin yurt dışına açılmasına olanak sağlamıştır. Bu durum hem yabancıların gözünde hem de kendi vatandaşları bakımından olumlu bir kanaat oluşmasına sebep olmuştur. Bu durum, *diplomasi evde başlar*” özdeyişine uygun düşmektedir.²⁷⁴

Kültür diplomasisi, dış politikada ülkenin dünyadaki görünümünü güçlendirmenin, kültürünü tanıtmanın ve milletlerarası alanda ülkelerin asli dış politik amaçlarına ve stratejilerine destek olmanın, takviye eden bir boyutu olarak ortaya çıkmaktadır. Dış politikanın kültür diplomasisi boyutu; bu bağlamda önem taşımaktadır. Kültür alanında yeni işbirliği alanları ihdas ederek, kültürel ilişkilerin yaygınlaştırılması dış politikada her alanda kazanç sağlamaktadır.²⁷⁵ Kısaca kültürel diplomasi gelecekte çok önemli bir araç haline gelme potansiyeline sahiptir ve kamu diplomasinin önemli bir bileşeni haline gelmesi muhtemeldir. Hükümetler ise dış politika yapımında daha çok kültürel diplomasiye katkı sağlamalıdır.²⁷⁶

3.4.2. Kamu Diplomasisi

Uluslararası ilişkiler alanında yaşanan gelişmeler, diplomasi kavramının değişmesine yol açmıştır. Dünyadaki

273 Purtaş, a.g.e., s.6.

274 Marta Ryniejska, “Cultural Diplomacy as a Form of International Communication”, http://www.instituteforpr.org/wp-content/uploads/Ryniejska_Kieldanowicz.pdf, (Erişim Tarihi: 06.05.2024)

275 Berna Gürkaş, *Kamu ve Kültürel Diplomasinin Aracı Olarak Sosyo Kültürel Tanıtma Stratejilerinin Planlanması*, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009, s.22.

276 Simon Mark, “A Greater Role for Cultural Diplomacy”, http://www.clingendael.nl/sites/default/files/20090616_cdsp_discussion_paper_114_mark.pdf, (06.05.2024).

ekonomik ve politik ilişkiler birbirine daha bağımlı hale gelmekte, güçler dengesi askeri ve ekonomik faktörlerin ötesine geçmektedir. Günümüzde diplomasi çok boyutlu ve çok katmanlı bir kavram olarak 'diplomatların' icra ettikleri bir mesleğin çok ötesine geçmiştir. Bu gelişme, devletlerin dış politika faaliyetlerinde uluslararası kamuoyu içinde diğer ülkelerin vatandaşlarını da hedefleyecek iletişim stratejileri oluşturmaları gereğini doğurmuştur. Diplomasideki dönüşüm, "kamu diplomasisi" olarak adlandırılan yeni bir çalışma alanını ortaya çıkarmıştır.²⁷⁷

Soğuk Savaş sonrası dünya düzeninde devletler arasındaki diplomasi kadar, toplumlar/kamuoyları arasındaki iletişim, etkileşim, dolayısıyla '*toplumdan topluma diplomasinin*' önem kazandığı varsayımından hareket edilmiştir. "*Kamuoyunun anlaşılması, bilgilendirilmesi ve etkilenmesi faaliyetlerinin toplamı*" olan bu diplomasi şeklinin propagandanadan farklı olarak "*sadece anlatmayı değil aynı zamanda dinlemeyi; sadece bilgi vermeyi değil, geri beslemeyi de*" içermiştir.²⁷⁸

"Kamu diplomasisi" terimi 1960'larda devletlerin dış politikaya yönelik etkisi ile zamanla önem kazanan bir kavram olmuştur. Bu durum kamu diplomasisinin, geleneksel diplomasi ile çok az paralellik gösterdiğini amacın diğer devletleri etkilemek olduğunu göstermiştir. Bugün kamu diplomasisi ile ilgili çok daha geniş çapta tanımlamalar yapılmaktadır. Devletlerin ulusötesi özel aktiviteleri ile popüler kültürden, spora, internetten moda kadar toplum üzerinde kaçınılmaz ve amaçlı bir etki yaratmaktadır.²⁷⁹ Kamu diplomasisi, basitçe, bir hükümetin başka bir ulusun halkını ve aydınlarını, bu ulusun politikalarını kendi avantajına döndürmek amacıyla etkilemeye çalışmasıdır. Ayrıca kamu diplomasisi, "*kendi ulusunun düşüncelerini ve*

277 Aslı Yağmurlu, "Halkla İlişkiler Yöntemi Olarak Kamu Diplomasisi", <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/23/1819/19187.pdf>, (Erişim Tarihi:06.05.2024).

278 Yeşiltaş, a.g.e.

279 Mark Mc Dowell, "Public Diplomacy at the Crossroads: Definitions and Challenges in an "Open Source" Era", http://www.eastwestcoms.com/images/public_diplomacy.pdf, (Erişim Tarihi:06.05.2024).

ideallerini, kendi kurumlarını ve kültürünü aynı zamanda ulusal hedeflerini ve güncel politikalarını yabancı halklara anlatma amacı taşıyan bir hükümetin iletişim süreci” olarak tanımlanmıştır.²⁸⁰

Nye, kamu diplomasisini, yumuşak gücün bir kullanım alanı ve politikası olduğunu, otoriter devletlerin yerlerini demokrasilere bıraktığı bugünlerde, her ne kadar yabancı liderlerle dost olunsa da, halkın ve meclisin nezdinde olumsuz bir izlenim bırakıldığı anda liderlerin etkinliğinin kısıtlanabileceğini belirtmiştir. Nye, bu gibi durumlarda kamuoyunda hedeflenen diplomasinin, sonuçlar açısından, liderler arasındaki geleneksel küçük diplomatik iletişimlerden daha önemli hale gelebileceğine işaret etmiştir.²⁸¹

Kamu diplomasisi bir ülkenin sahip olduğu yumuşak güç kaynaklarından beslenmektedir. Bu bağlamda yumuşak güç kaynaklarına sahip ülkelerin etkin kamu diplomasisi yürütme hususunda avantajlı olacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak altı çizilmesi gerekli husus; yumuşak güç sahibi olmadan kamu diplomasisi yürütmenin (Kuzey Kore gibi) veya yumuşak güç sahibi olup da kamu diplomasisini asgari düzeyde tutmanın (İrlanda gibi) mümkün olduğudur.²⁸²

Başarılı bir kamu diplomasisi yürütebilmek için kültürel ve yerel değerlerle çelişmeyen, kendi içinde uyumlu esası ve tarzı olan bir dış politika anlayışı gereklidir. Bütün ülkeler dış politikada ulusal çıkarlarını gözetirler; ama ulusal çıkarların ne kadar geniş ve ne kadar dar kapsamlı tanımlanacağı, o ülkenin başkalarıyla ilişkilerinde kullanacağı güç formlarını da belirler. Nye' a göre; dar ve uzağı göremeyen bir perspektifi olan politikalarsa, ulusal çıkarların, geniş çaplı ve ileri görüşlü tanımlamalara dayalı politikaları başkalarının gözünde çekici hâle getirmek daha kolaydır.²⁸³

280 Emine Akçadağ, “Dünyada ve Türkiye’de Kamu Diplomasisi”, <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/emineakcadag.pdf>, (Erişim Tarihi:06.05.2024)

281 Nye, a.g.e., s.106.

282 Emine Akçadağ, “Türk Kamu Diplomasisi ve Fransız Kamuoyu”, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=2133:tu-erk-kamu-diplomasisi-ve-franz-kamuoyu&catid=70:ab-analizler&Itemid=134, (Erişim Tarihi: 06.05.2024).

283 Bekir Aydoğan, Hakan Aydın, “Güç Kavramı Kamu Diplomasisi ve Güvenlik”, https://www.academia.edu/2519975/Guc_kavrami_kamu_diplomasisi_ve_guvenlik, (Erişim Tarihi: 06.05.2024).

Kamu diplomasisi iki ana çerçevede yürütülür: Devletten kamuya ve kamudan kamuya. Devletten kamuya aktivitelerinden resmi araçlar kullanılarak devletin politikaları ve hedefleri kamuya aktarılır. Ancak kamudan kamuya faaliyetler ise STK'lar gibi sivil unsurlar, araştırma merkezleri, kamuoyu yoklamaları, medya, kanaat önderleri, üniversiteler, değişim programları, dernekler ve vakıflar aracılığıyla icra edilmektedir.²⁸⁴

Geleneksel diplomasi ile kamu diplomasisi arasındaki ilişki açıklandığında; geleneksel diplomasi genellikle gizlilik²⁸⁵ (mahremiyet) gerektiren bir süreçtir. Öte yandan kamu diplomasisi, tanımı gereği, genellikle şeffaf bir süreç referans verir. Bu şeffaf süreç, kamu diplomasisinin temel gayesidir, halkı çekmek amaçlanır; kamuoyunun bilmesi ve anlaması istenir.²⁸⁶

20. yüzyıl ile birlikte değişen diplomatik alışkanlıklar ve diplomaside karar alma süreçleri, 21. yüzyılda bir kez daha sorgulanmaya başlanmıştır. Gerçek zamanlı televizyon haberciliği veya “iliştirilmiş” gazetecilik, yeni döneme uyum göstermeye çalışan “tele-diplomasi”yi şekillendirmeye çalışsa da, artık dünya kamuoyları gelişen teknolojiye paralel bir biçimde daha farklı iletişim ve haber kaynaklarına yönelmişlerdir. İnternet ve cep telefonlarının hâkim olduğu bu yeni dünyada, kamu diplomasisi araçları da değişmektedir. Daha bireyselleşmiş, şeffaf ve etkileşime açık yöntemler ortaya çıkmıştır.²⁸⁷ Bugün kamu diplomasisi faaliyetlerinde geleneksel medya araçlarının yanı sıra, internet üzerinden yayınlanan “blog”lar, “podcast”ler ve “facebook”, “twitter” gibi sosyal iletişim siteleri veya mobil mesajlar, hatta bilgisayar oyunları oldukça etkili olabilmektedir. Mesajları gönderen karar alıcıların bu

284 İbrahim Kalın, “Soft Power and Public Diplomacy in Turkey”, *Perception*, Volume XVI, Number 3, 2011, p. 11.

285 Burada gizlilikten kasıt gizli anlaşmalar yapmaktan ziyade bir anlaşmaya, uzlaşmaya varmak için bir tür gizli sürece duyulan ihtiyaçtır

286 Begüm Kurtuluş, *21. Yüzyılda Değişen Kamu Diplomasisi Anlayışının Türk Dış Politikasına Yansımaları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2014, s.84.

287 <http://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/124-kuereselleen-duenyada-diplomasi-kamu-diplomasisi->, (Erişim Tarihi:07.05.2024).

mesajların yerine ulaşılabilirliği kontrol etme imkânına sahip olmaları ve hedef kitleleri belirleme konusunda ulaşılan isabet, mesajların etkisini ve gücünü artırmakta, bu sayede planlı bir “algılama yönetimi” uygulanabilmektedir.²⁸⁸

21. yüzyılı önceki dönemlerden farklı kılan nokta, yalnızca gelişen teknolojinin ürettiği yeni iletişim araçları değil, tüm dünyada değişen siyasetin kazandığı yeni niteliklerdir. Bugün dünyadaki ülkelerin yarısı demokrasiyle yönetilmektedir. Otoriter devletlerin yerini alan demokrasilerde kamuoyunu etkilemek önemli bir hale gelmiştir. Bilgi, güç demektir ve artık dünya nüfusunun büyük bir kısmı bu güce ulaşabilmektedir. Bilginin işlenmesinin ve dağıtımının kolaylaşması ve ucuzlaması, “bolluk paradoksu” olarak adlandırılan bir bilgi patlamasına yol açmıştır. Bu kargaşada değerli bilgileri ayırt edebilen ve ilgiyi istedikleri gibi yönlendirebilenler güç kazanacakları için, kamu diplomasisinin idaresi ve siyasete etkisi giderek artmıştır.²⁸⁹

Küresel diplomasi ile 20. yüzyılın aksine bir diplomat, bulunduğu ülkenin siyasal ve sosyal içerikli tartışmalarına katılabilmektedir. Zirveler çağı ile birlikte ülke liderleri birebir görüşmeye başladığında kamu diplomasisi etken bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Çünkü masanın iki ucuna oturan liderlerin elindeki kamuoyu desteği oyu belirleyen önemli bir koz olmuştur.²⁹⁰

Günümüzde kamu diplomasisi alanı olabildiğince genişlemiştir. Bir yandan kamu diplomasisinin aktörleri artar ve çeşitlenirken, diğer taraftan pek çok farklı alt kamu diplomasisi alanları ortaya çıkmıştır. Bugün artık müzik diplomasisi (music diplomacy), spor diplomasisi (sport diplomacy) inanç diplomasisi (faith diplomacy), yiyecek diplomasisi (food diplomacy), vatandaş diplomasisi (citizen

288 Mert Gökırmak, “Küreselleşen Dünyada Diplomasi: Kamu Diplomasisi”, https://www.academia.edu/1328947/K%C3%9CRESSELLE%C5%9EEN_D%C3%9CNYADA_D%C4%B0PLOMAS%C4%B0_KAMU_D%C4%B0PLOMAS%C4%B0S%C4%B0, (Erişim Tarihi:07.05.2024).

289 Nye, a.g.e., s.105.

290 Hatice Başar, *Türkiye'nin Kamu Diplomasisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Beykent Üniversitesi, 2011, s. 51.

diplomacy) gibi çok çeşitli alt diplomasi kollarından söz edilmektedir. Kamu diplomasisi ise tüm bu alt dalları kapsayan çok daha geniş bir çerçeveye işaret etmekte; bir şemsiye terim olarak kullanılmaktadır.²⁹¹

3.4.3. Ekonomik & Ticari Diplomasi

Küreselleşmeyle birlikte uluslararası ticari ve finansal ilişkilerin arttığı günümüzde küresel ekonomik ihracat, doğrudan yabancı yatırımlar, şirketler ve ülkeler için yeni boyutlar ortaya çıkmıştır. Piyasa ekonomisinin ilkelerini benimsemiş ulusal ekonomiler, mal ve hizmet ticaretinin büyük ölçüde serbestleştiği ve sermaye hareketleri üzerindeki kısıtlamaların azaltıldığı bütünleştirilmiş bir küresel ekonominin parçası haline gelmişlerdir.²⁹² İşte böyle bir dünyada giderek önemi artan yeni bir kavram ortaya çıkmıştır: Ekonomik & Ticari Diplomasi.

Ekonomik diplomasi, aslında diplomasinin gelişiminde yeni bir kavram değildir. Rönesans'tan beri ekonomik problemler ile politik ve siyasal görünüşleri arasında belirli bir denge sağlamak, diplomasinin acil ve önemli görevleri arasında olmuştur. O dönemdeki siyasal ve ekonomik denge diplomasisini, ekonomik diplomasi olarak adlandırmak mümkündür. Ekonomik ve güvenlik-siyasi diplomasi, tarihsel durumlara göre dönüşümlü olarak çeşitli devletlerde görülmüştür.²⁹³

“Ekonomik diplomasi” ekonomi sözlüğünde; *“belirli nesne olarak ekonomik sorunların kullanımı ile bağlantılı, modern diplomatik faaliyet alanı ve uluslararası ilişkilerde mücadele ve işbirliği”* olarak tanımlanmaktadır. Ekonomik diplomasi, devletlerin dış politikalarında önemli bir aktivite olmakta beraber, dış politika hedeflerine ulaşmak için kullanılan bütün faaliyetler, yol ve yöntemleri kapsamaktadır.²⁹⁴

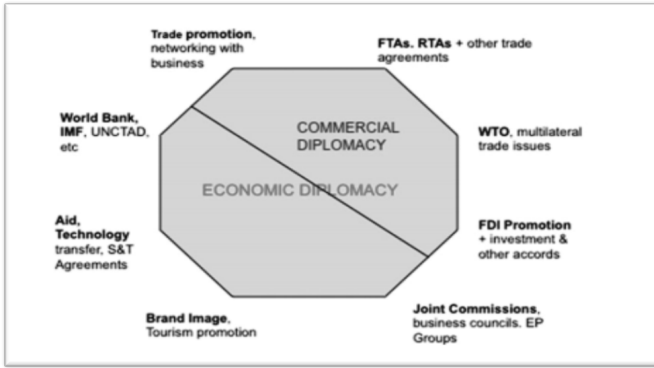
291 Kurtuluş, a.g.e., s.88.

292 Nejdət Özberk, *İhracat ve Yatırım İçin Diplomasi: Türkiye'nin Ticari Diplomasi Uygulamaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2010, s.5.

293 Vranjes, a.g.e.

294 Pavol Baranay, “Modern Economic Diplomacy”, http://www.dec.lv/mi/Baranay_Pavol_engl.pdf, (Erişim Tarihi:15.06.2024).

“Ticari diplomasi”, ev sahibi ülkenin diplomatik faaliyetlerinin bir neticesi olarak iş ve finans sektörünü desteklemesidir. Ekonomik diplomasiyle bağlantılı olmasına rağmen birbirinden farklı kavramlardır. Ticari diplomasi ticaretin yanı sıra iç ve dış yatırımın artırılmasıdır.²⁹⁵ Donna Lee ticari diplomasiyi, “*diplomatik kanallar ve süreçleri kullanarak ticari ilişkileri yöneten bir kamusal ve özel aktörler şebekesi faaliyeti*” olarak tanımlamaktadır.²⁹⁶

Şekil 2: Ekonomik ve Ticari Diplomasi

Kaynak: http://www.cuts-international.org/pdf/Chapter1_Kishan-S-Rana_and_Bipul-Chatterjee.pdf (Erişim Tarihi:15.06.2024).

Şekil 2’de ifade edildiği üzere; ekonomik ve ticaret diplomasisi, bütüncül bir yaklaşım içerisinde ele alındığında; öncelikle ticaretin tanıtımı, marka imajı ve ürün tanıtımı bağlamında küresel rol oynamaktadır. Ekonomiye ve ticarete küresel işlerlik kazandırmak için de yardım ve üretim teknolojisi ile süreci yöneten komisyonlar aktif konumdadırlar. World Trade Organization (WTO) Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) çok taraflı ticaret sisteminin yasal ve kurumsal organı olarak ekonomik ve ticaret diplomasisinde etkisini sürdürmektedir. FDI (doğrudan yabancı yatırım ve tanıtım) da küresel bir aktör konumunda rol almaktadır.

²⁹⁵ Berridge , a.g.e., p.39.

²⁹⁶ Donna Lee, “The Growing Influence of Business in U.K. Diplomacy”, *International Studies Perspectives*, Vol.5, 2004, p. 51

İlk başlarda, ticari diplomasi de dâhil olmak üzere, ekonomik meseleler esas olarak merkezi hükümetlerin dışişleri bakanlıklarının meşguliyet alanındaydı. Yakın geçmişte, diplomatik sistemlerin yeniden düzenlenmesinden sonra, merkezi hükümetlerin ticari faaliyetleri daha çok merkezileştirilmiştir. Bugün, ekonomik ve ticari diplomasi öncelikle ekonomi ve ticaret bakanlıkları tarafından yürütülmektedir.²⁹⁷

Ekonominin küreselleşmesiyle birlikte devletler dış yatırım konusunda birbirleri ile yarışmakta, ulusal şirketler, iç pazarlarını açık ya da gizli ticaret bariyeriyle korumaya çalışmaktadır. Bununla birlikte ülkeler gittikçe artan işbirliği ve uluslararası kurumlar tarafından örneğin WTO veya NAFTA gibi bölgesel ekonomik oluşumlar çeşitli kurallar koymaktadır.²⁹⁸

Ekonomik diplomasiye oldukça önem veren ülkelerin başında ABD gelmektedir. ABD parlamentosunun gücünden dolayı, rakiplerinden oldukça ayırt edici olmasının yanında, ekonomik diplomasiye paralel bir şekilde hareket edebilmektedir.²⁹⁹ Başta (eski) Başkan Clinton olmak üzere, Başkan Yardımcısı, Dışişleri Bakanı, Ticaret Bakanı; kısaca tüm yönetim, ABD firmalarına yurtdışında yeni iş ve yatırım imkânları açılmasını, mevcut engellerin kaldırılmasını ve ihracatın artırılmasını dış politikanın birinci önceliği olarak görmüşlerdir.³⁰⁰

Sadece Batılı ülkeler değil, aynı zamanda hızla sanayileşmekte olan Asya-Pasifik ve Latin Amerika ülkeleri de dış politikalarında ekonomik/ticari diplomasi kavramına stratejik ağırlık kazandırmışlardır. Serbest ticaretin ve sermayenin serbest dolaşımının erdemi üzerine söylemlerine

297 Lee, a.g.e., s.10.

298 Raymond Saner, Yiu Lichia , "International Economic Diplomacy: Mutations in Postmodern Times," *Clingendael Discussion Paper in Diplomacy 84*, The Hague, Clingendael Institute, 2003, p.2.

299 Nicholas Bayne, "Economic Diplomacy in Practice: Domestic Decision Making", Nicholas Bayne (ed.), *The New Economic Diplomacy*, England: Ashate Publising, 1988, p.51.

300 "Türkiye'de Yeni Bir Ekonomik ve Ticari Diplomasi Stratejisine Doğru", TÜSIAD, http://www.tusiad.org.tr/_rsc/shared/file/ekotdr.pdf.

karşın ülkelerin temel amacı aslında ihracatı ve dış yatırım girişimlerini mümkün olduğunca artırmaktır. Diğer yandan ülke içinde yeni istihdam olanakları ihdas edecek uluslararası açılımları özendirme ve işletmelerin siyasi destekle yurt dışında yeni iş ve yatırım olanakları elde etmesine ortam hazırlamaktadır

Ampirik olarak yapılan çalışmalarda gözlemlenen sonuçlar, ekonomik diplomasinin dünyada daha çok diplomatik aktör tarafından, daha kapsamlı ve geniş bir biçimde kullanılacağını göstermektedir. Kavramsal olarak devlet-devlet dışı aktörleri kapsayan, kamu-özel ağlar arasında ve resmi-gayri resmi süreçlerde bir dizi ekonomik diplomasi kullanılmaktadır.³⁰¹

Sonuç olarak, hızla değişen ve küreselleşen dünya ekonomisi ve buna bağlı olarak serbestleşen uluslararası ticaret neticesinde artan rekabet ortamında, ekonomik ve ticari gelişmeleri yakından takip etmek, uluslararası örgütlerin karar alma mekanizmalarında daha etkin bir rol oynamak, yeni fırsatları değerlendirmek ve oluşan tehditleri ortadan kaldırmak için, ticari diplomasinin dış politikanın hedeflerinden biri haline getirilmesi gerekmektedir.³⁰²

3.4.4. İnsani Diplomasi

21. yüzyılın başlangıcından itibaren de küresel diplomasi faaliyetleri, geleneksel diplomasi faaliyetlerini aşarak genişlemiş ve çeşitlenmiş, iklim değişimi, çevre, su, kültür, sağlık ve bilgiye ulaşım gibi yeni diplomasi alanları ortaya çıkmış, “insani diplomasi” kavramı da uluslararası arenada özellikle iç savaşların sayıca artmasıyla varlık alanı bularak gündeme gelmiştir. İnsani diplomasi kavramı son yıllarda giderek önem kazanmaktadır³⁰³.

İnsani diplomasi iç ve dış çatışmalarda ya da devletin güvenliği ile ilgili olarak yürütülen herhangi bir faaliyette

301 Lee Donna, Brian Hocking , “Economic Diplomacy”, Robert A. Denemark (ed.) *The International Studies Encyclopedia*, Vol. II, 2010, p.1224.

302 Özberk, a.g.e., s.199.

303 _____ “İnsani Yardım”, *İnsani Yardım Vakfı*, <http://www.ihh.org.tr/fotograf/yayinlar/dokumanlar/218-insani-yardim-bulteni-sayi-57-dokuman.pdf> .

kadın, çocuk ve yaşlıların ve masum sivillerin mağduriyetinin önlenmesi, kayıp kişilerin haklarının savunulması, kitle imha silahlarına karşı bilinç oluşturulması ve yetkililere sorumluluklarının hatırlatılması gibi alanlarda faaliyet gösterir. Kısacası insani diplomasi insani problemlerin diyalog, müzakere ve uluslararası kurallar yoluyla önlenmesi ve çözümlenmesi stratejisidir.³⁰⁴ İnsani diplomasi kavramı ile ilgili olarak araştırmacılar farklı tanımlamalar yapmışlarsa da, bu çalışmada Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç Federasyonu'nun (IFRC), uluslararası alanda genel kabul görmüş tanımı alınmıştır. *“Her durumda temel insani prensipleri gözeterek kanaat önderlerini ve karar alıcı mekanizmaları zarar görmüş insanların yararına harekete geçirmektedir”*³⁰⁵.

İnsani diplomasi ilk olarak 1912’de Amerika Uluslararası Hukuk Cemiyeti’nin 1912’de yapılan yıllık toplantısında “Amerika’nın İnsani Diplomasisi” olarak gündeme gelmiştir, bu toplantıda üzerinde durulan insani diplomasi kavramı, devletler düzeyinde tartışılmış ve *“insancıl amaçlar nedeniyle bir devletin diğer bir devletin iç işlerine müdahalesinin gerekçelendirilmesi”* anlamında kullanılmıştır.³⁰⁶ Türkiye de ise bu kavramı ilk defa Ahmet Davutoğlu, büyükelçilere yönelik yaptığı bir konferansta ifade etmiştir. Davutoğlu, Türk Dış Politikası’nda bazı radikal kararlar alınacağına altını çizerek, *“insana değmeyen, insani özü taşımayan, insanın vicdanına hitap etmeyen hiçbir diplomasinin artık kalıcı olamayacağı”*³⁰⁷ görüşü ile insani diplomasinin işlevini ortaya koymuştur.

IFRC’nin yayınladığı insani diplomasi politikası raporuna göre insani diplomasi aktörleri karar alıcı organlar ve kanaat önderleridir.³⁰⁸ Karar alıcı organlar; uluslararası, ulusal ve

304 http://www.tasam.org/tr-TR/Etkinlik/3739/insani_diplomasisi, (Erişim Tarihi:15.09.2024).

305 <http://www.ifrc.org/en/what-we-do/humanitarian-diplomacy/>, (Erişim Tarihi:15.09.2024).

306 Ayşe Aktaş, “İnsani Diplomasi Kavramı II”, https://www.academia.edu/7912122/%C4%B0nsani_diplomasia_kavram%C4%B1_II_-_Ayse_Akta%C5%9F, (Erişim Tarihi:15.09.2024).

307 <http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu-2012-tarihine-hizli-aktigi-bir-yildi.tr.mfa>, (Erişim Tarihi:15.09.2024).

308 <http://www.ifrc.org/en/what-we-do/humanitarian-diplomacy/>, (Erişim Tarihi:15.09.2024).

yerel mekanizmalardır. Uluslararası düzeyde faaliyet gösteren organlar başta Birleşmiş Milletler (BM) olmak üzere Avrupa Birliği (AB), Kızılay, Kızılhaç ve Oxfam gibi bir takım büyük insani yardım kuruluşlarıdır. Ulusal olarak devlet mekanizmaları ve özerk kurumlar ile iş birliği içinde faaliyet yürüten kurumlar yer almaktadır. Sivil toplum kuruluşları (STK) ve kanaat önderleri ise yerel mekanizmalar arasında yer almaktadır.³⁰⁹ Türkiye’de insani diplomasi faaliyetleri Türkiye Koordinasyon İşbirliği Ajansı (TİKA), Kızılay, Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (AFAD) ve diğer sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yürütülmektedir.

İnsani diplomasi hakkından son olarak çok önemli bir iletişim stratejisi olduğu söylenebilmektedir. Ulusal ve uluslararası alanda yürütülen faaliyetlerin meşruiyeti noktasında insan haklarına verilen önem gittikçe artmakta olduğundan insani diplomasi de önümüzdeki dönemlerde hayati derecede önemli bir diplomasi alanı haline gelecektir.³¹⁰

3.4.5. Dijital Diplomasi

Tarihin uzun gelişimi neticesinde diplomasinin içeriğinde de değişimler yaşanmıştır. Günümüzde diplomatlar pek çok konuda birbirine bağımlı hale gelmiş ve çok sayıda toplumlar arası ittifaklar oluşmuştur. Devlet dışı aktörleri uluslararası politika yapımında daha etkili ve baskın hale gelmiş, profesyonel diplomatlar seçkin bir konuma yükselmiştir. Bunun aksine dijital yenilikler ve devrimler iletişimde kurumsal hale gelmiştir.³¹¹ Diğer yandan dijital diplomasi yeni ve devrimsel bir nitelik olarak bu tepeden alta şekillenmiş, merkezi devlet süreci ve uluslararası ilişkiler alanlarındaki iletişim ağlarıyla diplomasinin içeriğinde de değişmişler yaşanmış; diplomasi, toplum tabanlı bir diplomasiye dönüşmüştür.³¹² Bu çağda internet kullanımının

309 Halil İbrahim Alegöz, *Uluslararası İlişkilerde İnsani Diplomasinin Rolü: Türkiye-Somali Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Bey Üniversitesi, 2013, s.11.

310 http://www.tasam.org/tr-TR/Etkinlik/3739/insani_diplomasisi, (Erişim Tarihi:15.09.2024).

311 Julian Slotman, “Diplomacy In The Digital Age”, <http://www.clingendael.nl/sites/default/files/Summary%20digital%20diplomacy%20roundtable.pdf>, (Erişim Tarihi:11.05.2024).

312 Amanda Clarke, “An Evaluation Of British and Canada Digital Diplomacy as Policy

hızla artması insanların bilgi ve fikirleri hızla takas etmesine yol açmıştır.³¹³

Klasik diplomasinin bir formu olarak karşımıza çıkan dijital diploması, internet üzerinden dinlemek, yayınlamak, iletişim kurmak ve değerlendirmek mümkün hale gelmiştir. Bu şekilde insanların sanal olarak iletişimlerinde gözle görünür bir artış olmuştur.³¹⁴

Son birkaç yıldır “dijital diploması” etkili bir kavram olmaya başlamıştır. Hükümetlerin ve uluslararası kuruluşların dış politikada stratejik hedeflere ulaşmak için interneti ve sosyal medyayı nasıl kullandıkları çeşitli makalelerde ve kitaplarda görülmektedir.³¹⁵ “E-diploması”, “siber diploması” ve “online diploması” olarak da adlandırılan dijital diploması, bilgi çağında diplomasinin yeni bir formu olarak ortaya çıkmıştır. Semantik nüanslarına rağmen dijital diploması geleneksel diplomasiden üç şekilde ayrılmaktadır. Daha fazla bilgi, daha fazla etkileşim ve daha fazla şeffaflık.³¹⁶

Dijital diploması; diplomatik meseleleri internet yoluyla ele alma ve çözüm geliştirme yöntemidir. Klasik diplomasiden farklı bir anlayışla uygulanan dijital diploması sayesinde, web aracılığıyla yeni ve dikkate değer yöntemlerle kitlesel dinleme, yayınlama, toplumsal etkileşime geçme ve değerlendirme mümkün hale gelmektedir. Genel olarak dijital diploması metoduyla, internet ve yeni teknolojik iletişim araçları kullanılarak, uluslararası diplomatik faaliyetlere yardımcı olunmaktadır.³¹⁷

Dijital diploması, Facebook ve Twitter başta olmak üzere sosyal ağların zihinleri kazanmasında kullanılmaktadır.

Change”, Corneliu Bjola (ed.), *Digital Diplomacy: Theory and Practice*, New York: Routledge New Diplomacy Studies, 2015, p.111.

313 Darly Copeland, “Digital Technology”, Andrew F. Cooper (ed.), *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, United Kingdom: Oxford University Press, 2013, p.455.

314 Emrah Usta, “Turkey’s New Digital Diplomacy”, <http://www.todayszaman.com/op-ed/turkeys-new-digital-diplomacy-by-emrah-usta-276527.html>, (Erişim Tarihi: 18.09.2024).

315 <http://www.digitaldiplomacyhandbook.com/why-digital-diplomacy-matters/>, (Erişim Tarihi: 12.05.2024).

316 AurelieValtat, “A Definition of Digital Diplomacy”, <http://www.digitaldiplomacy.eu/a-definition-of-digital-diplomacy/>, (Erişim Tarihi: 11.05.2024).

317 <https://envoycentre.wordpress.com/2014/01/22/what-is-digital-diplomacy/>, (Erişim Tarihi: 12.05.2024).

Dijital diplomasi, ülkelerin diğer ülkelerdeki vatandaşlarını ve dünyadaki farklı halkları dijital araçları kullanarak bilgilendirmesi, onlarla iletişime geçmesini hedeflemektedir. İnteraktif bir süreç olması, pozitif öğelerle beslenmesi ve bir strateji dâhilinde sürdürülmesi gerekmektedir.³¹⁸ E-diplomasi, sosyal medyadan çok daha karmaşık ve yapılandırılmış bir kavramdır. Gözle görünür bir role sahip olsa da anahtar role sahip değildir. Bununla birlikte pek çok devlet/hükümet Facebook, Twitter ve diğer sosyal medya araçlarını takip etmekte ve dış politika gündemlerini oluşturmak için sosyal medyayı kullanmaktadır.³¹⁹

Türkiye’de dijital diplomasi alanında önemli çalışmalara imza atan *Gökhan Yücel*, bir kategorizasyon yaparak diplomasiyi dörde ayırmaktadır. İlk diplomasi siyah takım elbiseli beyaz gömleklilerle kişiler tarafından yapılan reel politığın, ulusal çıkarların ve propagandanın mevzubahis olduğu bir iş olarak tanımlamakta ve Henry Kissenger’ın yazdığı “Diplomacy” kitabının bu kategoriye sembolize ettiğini ifade etmektedir. İkinci olarak devlet-halk ilişkilerinin merkezde olduğu “kamu diplomasisi” diyebileceğimizi ve Joseph Nye’nin yazdığı “yumuşak güç” kavramıyla daha iyi anlaşılabilirliğini belirtmektedir. Üçüncü olarak dijital diplomasi her yerde, her zaman, herkes için herkes tarafından yapılan bir diplomasi olduğunu, onun için devletin her zaman bir muhatap olması gerekmeyeceğini ifade etmektedir. Son olarak; diplomasi kullanımının döneme girdiğimizi ve bu diplomasi türünün nesnelere arası etkileşimi sağlayacak siber-diplomasi olduğunu belirtmektedir.³²⁰

Küreselleşmenin beraberinde getirdiği bilgiye kolaylıkla ulaşım bazı dezavantajları da beraberinde getirmiştir. Örneğin; İsveç merkezli bir kurum olan Wikileaks’in ABD’nin Afganistan savaşı ile ilgili 90 bin belgeyi yayınlamasıyla

318 <http://www.bahcesehir.edu.tr/icerik/4487-dijital-diplomasi-nedir> (Erişim Tarihi: 13. 05. 2024).

319 Andreas Sandre, “E-Diplomacy Beyond Social Media”, <http://opencanada.org/features/the-think-tank/comments/e-diplomacy-beyond-social-media/>, (Erişim Tarihi: 12.05.2024).

320 <http://www.setav.org.tr/internet-caginda-kamu-diplomasisi/etkinlikler/18259> (Erişim Tarihi: 11.06.2024).

uluslararası bir şöhrete kavuştuktan sonra, 28 Kasım 2010 tarihi itibarıyla Amerikalı diplomatların birbirleriyle olan yazışmalarını yayınlamaya başlamış; başta Amerika olmak üzere pek çok ülkenin gizli politikalarını ifşa etmiş; Türkiye de dahil olmak üzere pek çok ülkede diplomatik krizlere yol açmıştır

Uzmanlara göre, dijital diplomasiyi en aktif ve etkin kullanan ülkelerin başında İsrail gelmektedir. 31 Mayıs 2010'da dokuz Türk'ün ölümüyle sonuçlanan Mavi Marmara baskını sonrası uluslararası kamuoyu önünde 'makyaj tazeleme' ihtiyacı duyan İsrail, bakanlık koridorlarında sıkışan diplomatik ilişkilerini sanal ortama taşıyıp varlığını görünür hale getirmiştir. Hayfa Üniversitesi 'vatandaş diplomatlar' yetiştirmek üzere yeni bir yüksek lisans programı başlatmıştır. 'Sanal Büyükelçiler' (Ambassadors online) başlığı altında, bahar döneminden itibaren sıkı bir eğitime girecek olan öğrenciler, internet gazetelerine yapılacak yorumların niteliği, Wikipedia sayfalarına bilgi girişi ve güncellenmesi, forumlar, CHAT odaları, Facebook ve Twitter kullanımı ile ilgili dersler aldıktan sonra 'vatandaş diplomatlar' olarak sanal âlemde görülür olmuşlardır.³²¹

Dijital diplomasi araçlarını çok iyi kullanan bir başka ülke ise ABD'dir. 11 Eylül saldırılarında sonra dünya nezdinde bozulanimajını düzeltmek için kamu diplomasisi çalışmalarına ağırlık veren ABD, Facebook, Twitter, You Tube, bloglar, Myspace ve Instagram gibi sosyal medya araçlarını çok iyi bir şekilde kullanmaktadır. Şuan sadece Twitter üzerinden 11 farklı dilde yayın yapmakta, Facebook'ta 31'den fazla hesabı bulunmaktadır. Başkan Obama'nın seçim çalışmalarında sosyal medya araçlarını fazlasıyla kullanmasıyla başlayan süreç başkan olduktan sonra ABD'nin bu yeni trendlere uyum sağlamasıyla devam etmiştir. Bu iletişim kanallarından yararlanmak amacıyla ABD'nin "Public Diplomacy 2.0" adı verilen yeni bir yaklaşım benimsenmiştir. Buna göre artık

321 *Radikal Gazetesi*, 11.Mart.2012.

kamu diplomasisinde internet web 2.0 teknolojisi ön plana çıkacak, Dışişleri Bakanlığı ve Beyaz Saray web sayfalarında, audio (mp3) ve video bağlantıları bulunmakta ve bu videolar Facebook ve Twitter üzerinden paylaşılabilir. ³²²

İngiltere Dışişleri Bakanlığı bir dijital diplomasi etkinliğini nasıl kullandığı yönünde şu açıklamada bulunmuştur. ³²³

Dinle: Söz konusu meseleyi hangi blogların, grupların ve forumların hâlihazırda tartıştığını tespit et, takınılan tavrı ölç, kendi yaklaşım açımızı ve tonumuzu belirle.

Yayınla: Sahip olduğumuz global web mevcudiyetinde vermek istediğimiz mesajları haberler, blog sayfaları, videolar ve fotoğraflarla verimli biçimde ilet.

Etkileşime Geç: Soru sormaya özendir, tartışmanın olduğu yere dahil ol, ilgili organizasyonlar ve online gruplar ile ortaklık oluşturun.

Değerlendir: Yapmak istediklerimizin ne kadarına ulaştığımızı belirle. Bir dahaki sefere neyi daha iyi yapabiliriz? Hedef kitlemiz, meslektaşlarımız ve ortaklarımız kimdir?

2013 yılında dijital diplomasinin şampiyonlarından biri olan İran, Twitter kurucularından Jack Dorsey ile İran Devlet Başkanı Hasan Ruhani arasındaki tweetleşme ve ABD Başkanı Barack Obama ile Ruhani arasında yıl ortasında gerçekleşen ve 'dönüm noktası' olarak algılanan doğrudan telefon görüşmesinin iki başkanca tweetlenmesi de yılın olayları arasında yer almıştır. İran'da Facebook, Twitter gibi sosyal medya araçlarının yasak olmasına rağmen Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani'nin Twitteri etkin bir şekilde kullanması oldukça dikkat çekmiştir. 2014 yılında matematik dünyasının en prestijli ödülü olan Fields Madalyası'nı kazanan ilk kadın olan İranlı Prof. Dr. Meryem Mirzakhani'nin Ruhani tarafından Twitter üzerinden tebrik edilmesi ve yine Twitter üzerinden Meryem Mirzakhani'nin

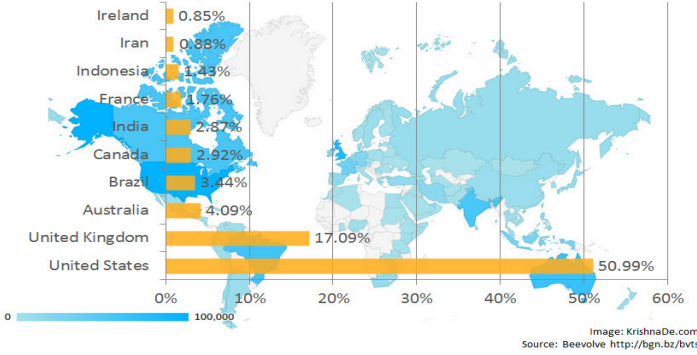
322 Emine Akçadağ, "ABD'nin Kamu Diplomasisi Stratejisi: Akıllı Güç..." <http://www.kamudiplomasi.org/pdf/abdkdstratejisi.pdf>, (Erişim Tarihi: 12.06.2024).

323 <https://yenidiplomasi.wordpress.com/2011/04/26/dijital-diplomasi-nedir/> (Erişim Tarihi: 13.06.2024).

hem açık ve hem başörtülü fotoğraflarını paylaşması pek çok tartışmaya neden olmuştur.

Tablo 2: En Yüksek Twitter Kullanıcısı Olan 10 Ülke

The Top Ten Countries With The Highest Number of Twitter Users

Kaynak: <https://nasseralkurbi.files.wordpress.com/2014/11/the-top-10-countries-with-the-highest-number-of-twitter-users.jpg> (Erişim Tarihi: 14.05.2024).

Tablo 2’de görüldüğü gibi, dünyanın nüfusa oranla en etkin Twitter kullanıcı ülkesi ABD’dir. ABD’nin bu özelliğın diğer sosyal paylaşım alanlarında da görmek mümkündür. Bu ülkeyi İngiltere takip etmektedir. Diğer ülkelerde nüfusa göre Twitter kullanıcı oranı her ne kadar düşükse de, dünyanın en yüksek Twitter kullanıcısı on ülkesi arasında bulunmaktadırlar. Tablo2’de Türkiye’yi görmek mümkün olmamakla birlikte, son yıllarda Türkiye’de de hızlı bir artış olduğu bilinmektedir.

Tablo 3: 25 Ülkede İnternet Kullanımı 2013-2018

Top 25 Countries, Ranked by Internet Users, 2013-2018						
<i>millions</i>						
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1. China*	620.7	643.6	669.8	700.1	736.2	777.0
2. US**	246.0	252.9	259.3	264.9	269.7	274.1
3. India	167.2	215.6	252.3	283.8	313.8	346.3
4. Brazil	99.2	107.7	113.7	119.8	123.3	125.9
5. Japan	100.0	102.1	103.6	104.5	105.0	105.4
6. Indonesia	72.8	83.7	93.4	102.8	112.6	123.0
7. Russia	77.5	82.9	87.3	91.4	94.3	96.6
8. Germany	59.5	61.6	62.2	62.5	62.7	62.7
9. Mexico	53.1	59.4	65.1	70.7	75.7	80.4
10. Nigeria	51.8	57.7	63.2	69.1	76.2	84.3
11. UK**	48.8	50.1	51.3	52.4	53.4	54.3
12. France	48.8	49.7	50.5	51.2	51.9	52.5
13. Philippines	42.3	48.0	53.7	59.1	64.5	69.3
14. Turkey	36.6	41.0	44.7	47.7	50.7	53.5
15. Vietnam	36.6	40.5	44.4	48.2	52.1	55.8
16. South Korea	40.1	40.4	40.6	40.7	40.9	41.0
17. Egypt	34.1	36.0	38.3	40.9	43.9	47.4
18. Italy	34.5	35.8	36.2	37.2	37.5	37.7
19. Spain	30.5	31.6	32.3	33.0	33.5	33.9
20. Canada	27.7	28.3	28.8	29.4	29.9	30.4
21. Argentina	25.0	27.1	29.0	29.8	30.5	31.1
22. Colombia	24.2	26.5	28.6	29.4	30.5	31.3
23. Thailand	22.7	24.3	26.0	27.6	29.1	30.6
24. Poland	22.6	22.9	23.3	23.7	24.0	24.3
25. South Africa	20.1	22.7	25.0	27.2	29.2	30.9
Worldwide**	2.692.9	2.892.7	3.072.6	3.246.3	3.419.9	3.600.2

*Note: individuals of any age who use the internet from any location via any device at least once per month; *excludes Hong Kong; **forecast from Aug 2014; ***includes countries not listed*

Source: eMarketer, Nov 2014

181948 www.eMarketer.com

Kaynak: <http://www.emarketer.com/Article/Internet-Hit-3-Billion-Users-2015/1011602> (Erişim Tarihi:12.09.2024).

Tablo 3'te Ağustos 2014 tarihli internet kullanıcısı 25 ülke görülmektedir. 2013-2014 yıllarındaki fiili internet kullanıcı sayısı ile 2015-2018 yılları arasındaki tahmini internet kullanıcı sayısı mukayeseli olarak verilmiştir. Türkiye 25 ülke arasında 14. sırada olarak yerini almış bulunmaktadır.

Türkiye'nin aktif dış politika adımları atması ile birlikte dijital diplomasi konusunda giderek önem kazanmaya başlamıştır. Dışişleri Bakanlığı, bilişim teknolojileri alanındaki gelişmeleri yakından izlemekte ve dış politika araçlarına yenilerini eklemektedir. Bu bağlamda dış politika öncelikleri, hedefleri ve vizyonu geniş bir kamuoyuyla dinamik ve interaktif olarak paylaşılması gayesiyle sosyal medya araçlarının kullanımı önem kazanmaktadır. Dışişleri Bakanlığı'nın resmi internet sayfasının yanısıra Twitter, Facebook, Youtube gibi sosyal medya araç ve platformlarının

takibi ile düzenlenmesi Enformasyon Genel Müdürlüğü'nün görev alanına girmektedir.

Türkiye'de son 5 yıllık dönemde geniş bir kitleye erişim amacıyla; Türkçe'nin yanı sıra İngilizce (Facebook ve Twitter), Arapça (Twitter), Fransızca (Twitter) dilleri de kullanılmaya başlanmış, resmi Youtube kanalı kurulmuş olup, Dışişleri Bakanlığı ve dış temsilciliklerin internet sayfaları yenilenmiş, resmi Twitter sayfası üzerinden de basın toplantıları düzenlenmesine başlanmıştır. Öte yandan, dış temsilciliklerin de sosyal medyada faal olmaları teşvik edilmekte olup, hemen hemen tüm temsilciliklerin Facebook veya Twitter sayfaları bulunmaktadır. Türkçe Twitter sayfasının takipçi sayısı 11 Eylül 2015 itibariyle 951 bin 160 kişidir. Diğer ülke dışişleri bakanlıklarının ülkelerinin resmi dillerindeki Twitter sayfalarına baktığımızda ABD'nin (İngilizce) 1 milyon 569 bin 333, İngiltere'nin (İngilizce), 426 bin 817, Fransa'nın (Fransızca) 665 bin 684, Rusya'nın (Rusça) 762 bin 055 takipçisinin bulunduğu görülmektedir. Bu çerçevede, Türkçe Twitter sayfasının eriştiği takipçi sayısı kayda değerdir. 2012 Ocak ayından itibaren faaliyete geçen İngilizce Twitter sayfasının takipçi sayısı 32.851'e ulaşmıştır. Türkçe Facebook sayfasını da 232 bin 472 kişi takip etmektedir. Öte yandan, Dışişleri Bakanlığı'nın YouTube kanalı faaliyete geçtiği Mart 2012'den bu yana 2.250 adet aboneye ulaşmış ve toplamda 644.994 kişi resmi YouTube kanalını ziyaret etmiştir. Bakanlığın YouTube kanalında kendi kurumsal videoları dâhil olmak üzere hâlihazırda 421 adet video yayındadır. Bu videolar yaklaşık 33 bin saat izlenmiştir. Kamu diplomasisi çalışmaları bağlamında Bakanlığın dışa açılan yüzü niteliğindeki internet sitesi de önemli araçlardan biridir. 2012 yılı başında tasarımı ve içeriği güncellenen internet sitesinin ana sayfasını 2013 yılında 3.293.436 kişi ziyaret etmiş iken, 31 Ağustos 2014-31 Ağustos 2015 tarihleri arasında 4 milyon 296 bin 555 kişi ziyaret etmiştir.³²⁴

324 bimerbilgi1@basbakanlik.gov.tr ,(Erişim Tarihi:14.09.2024).

Türkiye teknolojinin sunduğu imkânları kamu hizmetlerinde de verimli bir şekilde kullanmaktadır. Nitekim 2001 yılından bu yana Dışişleri Bakanlık teşkilatında resmi yazışmalar belge arşiv olarak adlandırılan Elektronik Belge Yönetim Sistemi (EBYS) aracılığıyla sağlanmakta, Türkiye’de bulunan yabancı ülke temsilcilikleri ve uluslararası kuruluşlar ile Dışişleri Bakanlığı arasındaki iletişim Diplomatik Portal, yurtdışında yaşayan vatandaşların konsolosluk işlemleri e-Konsolosluk Sistemi üzerinden yapılmaktadır. 17 Nisan 2013 tarihinde hizmete açılan Elektronik Vize Başvuru Sistemi (e-Vize) sayesinde Türkiye’ye seyahat etmek isteyen yabancıların vize işlemleri online ortamda gerçekleştirilmektedir. Bugüne kadar 100 farklı ülkeden yaklaşık 11 milyon yabancı bu hizmetten faydalanmıştır.³²⁵

Sonuç olarak pek çok ülkede çeşitli biçimlerde yürütülen dijital diplomasi bazı önemli stratejik hedeflere ulaşmayı amaçlamaktadır ve bunu yaparken diğer uluslar üzerinde kültürel etkiler kullanarak yapmaktadır. Dijital diplomasi araştırmalarında, bu diplomasi türünün ulusal ve uluslararası politika gündeminde daha fazla yer alacağı söylenmektedir.³²⁶

SONUÇ

“Küresel Diplomasi: Prexenos’tan Dijital Diplomasiye” adlı bu çalışma ile küreselleşmenin ortaya koyduğu iletişim ve ilişkisel değişimin, kamuoyuna yönelik diplomasi metodunun ortaya çıkmasına neden olduğu ve yeni boyutların ortaya çıkmasıyla da klasik diplomasinin yerini yeni değişim ve bakış açılarının aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmada küreselleşen dünyada bireylerin, toplulukların ve devletlerin günümüze kadar insanlık tarihi içerisinde diplomasi ile ilgili yaşanmışlıkları ve geçirilen süreçler karşılaştırmalı ve ilişkisel olarak incelenmiş ve

325 bimerbilgi1@basbakanlik.gov.tr ,(Erişim Tarihi:14.09.2024).

326 Natalia Grincheva, “Digital Diplomacy Rhetoric: International Policy Frame Transformations in Diplomatic Discourse”, *Entact Journal Of Cultural Management and Policy* , Volume 2, Issue 2, 2012, p.13

diplomasinin insanlık tarihine katkıları ve farklılıkları değerlendirilmiştir. Bütün diplomasi süreçleri, birbirinden farklılıklar taşımakla birlikte birbirini tamamlayan bir disiplin olmuştur. Dijital diplomasi sistemi şekillenirken, doğal olarak tarihi süreçten etkilenmiştir. Çalışmada diplomasinin alt boyutları, farklılıkları ve benzeyen tarafları değerlendirilmiştir. Çalışmanın bulguları ile ortaya çıkan sonuçlar irdelendikten sonra, bundan sonra yapılacak çalışmalar ve araştırmacılar için araştırmanın kısıtları dâhilinde önerilerde bulunulmuştur.

Strateji, kurum ya da kuruluşa istikamet vermek ve rekabet avantajı sağlamak amacıyla, konjektürel yapıyı sürekli analiz etme, yönetimin amaçlarını belirleme, bu amaçlara ulaştıracak faaliyetleri planlama ve kaynakları tahsis etme becerisidir. Kuruluşun amaçlarına ulaşması için organizasyon içinde eylem birliği ve rakiplerin olası tepkilerini değerlendirme sürecini gerektirir. Dolayısıyla diplomasi, bir organizasyonun amaçlarına ulaşabilmesi için etkili stratejiler geliştirmesini, bunların planlanmasını, uygulanmasını ve kontrolünü ifade etmektedir. Toplumların geleceğini ilgilendirmesi ve istikamet vermesi nedeniyle, dijital yönetim organizasyonu üst yönetimlerin çok önemli bir görevidir. Artık uluslararası ilişkiler dijitalleşme etrafında dönmektedir. Dünya gündeminin ilk maddesi olan dijitalleşme; eski diplomasinin hepsini ve geleneklerini tasfiye etmesi olanaksızsa da, diplomaside köklü değişimlere neden olmaktadır.

Diplomasinin bilinen en eski örneği Avustralya Aborjinlerinde görülmüştür. Kabile döneminden günümüz diplomasisine kadar geçen süre içerisinde diplomasinin ilk ilkeli örnekleri monark ya da hükümdarların aralarındaki ilişkiler iken, ilerleyen süreçte Venedik Cumhuriyeti, ilk elçiliklerin temellini atmıştır. 17. yüzyıl İtalya'sında gelişen diplomatik ilişkiler, Avrupa çapında yayılma olanağı bulmuştur. Diplomasi 19. yüzyılda gelişmiş ve bu dönem "diplomasinin altın çağı" olarak nitelendirilmiştir. Venedik

öncülüğünde gelişen bu süreçte, hem Avrupa Hristiyan dünyasıyla hem de Müslüman ülkelerle resmi ilişkiler kurulmaya başlanmıştır. Bizans imparatorları, tarihte ilk defa uzmanlık alanı dış ilişkiler olan bir kamu birimi kurarak diplomasinin ve diplomatlığın gelişmesine önemli katkıda bulunmuşlardır.

I. Dünya Savaşı genellikle, “eski” ve “yeni” diplomasi çağlarını ayıran bir çizgi olarak kabul edilmiştir. “Açık Diplomasi” kavramı I. Dünya Savaşı’nın sona ermesinden sonra ABD Başkanı W.Wilson tarafından ortaya atılmıştır. Böylece yeni diplomasi türü ile “yeni” veya “parlamentar” diplomasi genel kabul görmeye başlamıştır. Açık diplomasinin kabul görüşünün bir nedeni de I. Dünya Savaşı öncesinde uygulanmış ve yıkıcı özelliği ile olumsuz etki bırakmış olan “gizli diplomasi”nin toplumlarda bıraktığı kalıcı ve yıkıcı etkilerdir.

Yeni diplomasi bir nevi üye devletlerden oluşacak sistemle, özelde devleti tek başına karar verici olmaktan çıkarmıştır. Başka bir deyişle, devletler kâğıt üzerinde yanlış yaptıkları zaman uluslararası hukuk tarafından cezalandırıcı yaptırımlara maruz bırakılmışlardır. 20. yüzyıl diplomasisi sadece devlet düzeyinde temsil olarak algılanmamış, bu dönemde örgütler yoluyla ulusüstü yapılanmaların önünü açıcı bir araç olarak diplomaside etkin olarak kullanılmıştır. Bu işleyiş kamu diplomasisine giden önemli bir adım olmuştur.

Diplomasideki süreç, 19. yüzyıl parlamentolar, 20. yüzyıl kitleler yüzyılı olmuştur. 21. yüzyılın ise “kamuoyları yüzyılı” olacağı öngörülmüştür. Böylece ülkeler yumuşak güçlerini (soft power) etkili kullanarak, kendi ülkelerini cazibe ve çekim ekseninde toplamak üzere “yeni diplomasi” ve halkla ilişkiler metodunu uygulamaya başlamışlardır. Yeni diplomasi, yabancı halklarla iletişimin sağlanabildiği bir diplomasi metodu olmakla birlikte daha çok “önleyici diplomasi” şeklinde tezahür etmiştir.

İletişim ve ulaştırma alanında yer alan hızlı değişiklikler sonucunda, devlet ve hükümet başkanlarıyla (dışişleri) bakanları, giderek diplomatların görevlerini üstlenmeye başlamıştır. Bu gelişmelerin sonucunda, 'geleneksel diplomat' tipinin yerini büyük ölçüde 'uzman bürokrat'a, teknisyene ve politikacıya bırakmak zorunda kalmıştır

Günümüz diplomasisinde bir diplomatın başlıca görevinin, tarafsız ve dürüst olması; gerçekleri yansıtmayan açıklamalardan kesinlikle kaçınılması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Eskiden diplomatların çok iyi hatip olması ve soylu olması gibi özellikleri ön planda iken, günümüz diplomasisinde diplomatın çok iyi bir eğitim almış olması ve mesleki alanda tecrübesinin yanı sıra hukuk, ekonomi gibi alanlarda eğitim görmesi genel rağbet görmektedir.

Dünyada hızla yayılan teknoloji, eski dünyanın diplomasi algısının siyasal ve sosyal çerçevesinin değişimine neden olmuştur. Küresel diplomasi olarak adlandırabilecek 21. yüzyıl diplomasisi, yalnızca devletler ya da hükümetler arası bir diplomasi yöntemi olmaktan çıkmıştır. Eski diplomasi metodundan farklı olarak; çok daha kapsamlı açıdan kullanılan ve uygulanan bir tür 'sivil toplum diplomasisi' niteliğine kavuşmuştur. Aslında kamuoyunun da paylaştığı, açık, küresel, diğer bir ifade ile yeni diplomasi; kamuoyuna yönelik uygulamalarla, kamuoyunun düşünce ve uygulama alanı olarak öznel varlığını hissettirdiği bir diplomasi yöntemi olarak toplumun karşısına çıkmaktadır.

Barışçıl amaçla yürütülen resmi faaliyet olarak tanımlanabilecek olan diplomasi; bu aşamaya gelene kadar birçok dönemden geçmiştir. Eski Yunan diplomasisinde karşılaşılan ve "Prexenos" denilen konsolosluk kurumundan; küreselleşmenin getirdiği bu günkü hızlı dönüşüm ve değişim diplomasisine gelinmiştir. İletişimin küreselleştiği dünyada geleneksel diplomasi yöntemleri, yerini yeni diplomasi yöntemlerine bırakmıştır.

Küreselleşme, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda bazı ortak değerlerin yerel ve ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılması sonucunda bütün insanlıkla buluşmuştur. Küreselleşme, ayrıca dünya çapında sosyal ilişkilerin yoğunlaşması, mesafenin, mekânın, zamanın daralması ile birlikte ekonomi, teknoloji, siyaset, kültür ve sosyal olaylarda dünya çapında asimetrik karşılıklı bağımlılığın ve organik bütünleşmenin artması olarak hayat bulmuştur. Küreselleşme, bütün disiplinleri etkileyen siyasi, teknolojik, sosyal- kültürel, devlet yapısına ve dış politika karar alma mekanizmalarına etkileri şeklinde ana başlıklarıyla ifade edilebilecek bir “küresel tsunami” olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bütün bu gelişmeler, klasik anlamdaki diplomasinin temel fonksiyonlarında öneminin azalmasına neden olmuştur.

Yeni diplomasi çeşitleri olarak kültürel diplomasi, kamu diplomasisi, ekonomik diplomasi ve dijital diplomasi ortaya çıkmıştır. Bu yeni ve yaygın gelişmeler, devletlerin dış politika etkinliklerinde, uluslararası kamuoyu içinde, diğer ülkelerin vatandaşlarını da hedefleyecek iletişim stratejileri oluşturmaları gereğini doğurmuştur. Diplomasideki bu dönüşüm, kamu diplomasisi denilen yeni bir çalışma alanını ortaya çıkarmıştır.

Soğuk Savaş sonrası dünya düzeni kuruluşunda, devletlerarasındaki diplomasi kadar, toplumlar/kamuoyları arasındaki iletişim, etkileşim, dolayısıyla ‘toplumdan topluma diplomasinin’ de önem kazandığı varsayımından hareket edilmiştir. *“Kamuoyunun anlaşılması, bilgilendirilmesi ve etkilenmesi faaliyetlerinin toplamı”* olan bu diplomasi şeklinin, propagandadan farklı olarak, *“sadece anlatmayı değil aynı zamanda dinlemeyi, sadece bilgi vermeyi değil, geri besleme almayı da”* içermiştir.

Günümüzde ad-hoc, sürekli, çok taraflı ve zirve diplomasisine ilave olarak “dijital diplomasi” dediğimiz bir süreç yaşanmaktadır. Eski dönemlere kıyasla uluslararası

ilişkilerin etkileşim hızı artmış ve mesafeler kısalmıştır. Zaman ayrı bir önem kazanmış zaman ve mekân kavramı değişmiştir. Her şey internetin bir parçası olmuştur. Bu ağın kullanıcılarına ise “dijital toplum” adı verilmektedir. Küresel paylaşımda dijital diplomasinin oyuncuları gittikçe artmaktadır. Kamu diplomasisi faaliyetlerinde geleneksel medya araçlarına ilave olarak internet üzerinden yayınlanan “*blog*”lar, “*podcast*”ler ve “*facebook*”- “*twitter*” gibi sosyal iletişim siteleri ya da gönderilen cep telefonu mesajları, hatta bilgisayar oyunları oldukça etkili olmaya başlamıştır.

Artık kamu diplomasisi de dâhil olmak üzere bütün diploması seçenekleri içinde bir çözüm ortağı olarak, dijital diploması bulunmaktadır. Uluslararası ilişkiler, dijitalleşme etrafında dönmektedir. Bilim insanları içinde bulunduğumuz bu atmosferi “dijital çağın dünyası” olarak nitelendirmekte ve saklı fırsatları ortaya çıkartarak, topluma/devletlere sunduğunu ifade etmektedir. Dijital diplomasinin kullanılması kadar tüm dünya hakkında konuşmaktadır. Çünkü dijital diploması çok yeni olmasına rağmen; daha da yenilikçi yollar bularak sürekli ilerlemektedir.

Bilişim alanındaki gelişmeler, dijital diploması sürecini başlatmıştır. Dijital diploması, tarihin uzun diploması evresini klasik kalıpları içerisinde bırakarak, diplomasinin içeriğini de değiştirmiştir.

Diplomasideki köklü ve radikal değişim ülkeleri önemli diplomatik değişiklikler yapmaya mecbur bırakmıştır. Yeni küresel dinamiklerin boyutlarını hesaplamak, yeni diplomasinin önemli bir önceliği haline gelmiştir. Diploması, toplum tabanlı bir diplomasıye dönüşmüştür. “E-diploması”, “siber diploması”, “online diploması” olarak da adlandırılan dijital diploması; bilgi çağında diplomasinin yeni bir formu olarak ortaya çıkmıştır. Semantik nüanslarına rağmen dijital diploması, geleneksel diplomasiden daha fazla bilgi, daha fazla etkileşim ve daha fazla şeffaflık yönünden

ayrılmaktadır. Dijital diplomasi, Facebook ve Twitter başta olmak üzere bütün sosyal ağlar kullanılarak, zihinleri ve gönülleri kazanmaya çalışmaktadır.

Kamu diplomasisi vasıtasıyla, risk analizi yapabilen, kontrollü hareket edebilen ve yerinde risk alabilen proaktif Türk dış politikasının geçerli ilkelerle yerine oturmasının zorunluluğu ortadadır. Türkiye olarak geleneksel algılamaların yerine yenileşme, demokratikleşme ve küresel tekniklerin oluşmasına katkı sağlanması için yeni bir evreye girilmesinin gerekliliği ortadadır. Bu sayede farklı ulusal dinamiklerin birbirlerine karşı aldıkları durum ile bu dönemin kendine has hızlı gelişen küresel şartlarını bir bütün olarak anlamak mümkün olabilecektir.

Türkiye Cumhuriyeti ile her türlü ortak sahada bulunan ve kendileri için yaşamsal bir mücadele veren, süflü görüş ve hedeflerin sahibi devletler ve organizasyonlar, web kullanımında oldukça etkili konumdadırlar. Dijital yarışta kurumsal ve bireysel olarak Türkiye'nin pozisyonu olumlu olarak konuşlandırılmaz ise, daha başta yaşamsal tezler ve savlar kaybedilmiş olacaktır.

Türkiye uluslararası ilişkileri tayin eden coğrafya açısından dünyanın tam da ekseninde oturmaktadır. Balkanlar, Kafkaslar ve Orta doğu sacayağının ortasında bulunan Türkiye'nin, diplomasinin her türlü yeni enstrümanlarını içeren dijital diplomasinin bütün olanaklarından en iyi şekilde yararlanmak gibi bir mecburiyeti bulunmaktadır. Ekonomik ilişkilerin her türlü siyasi ilişkileri tetiklediği bir dünya da (petrol, doğalgaz, sıcak denizler) Rusya-Çin-Hindistan-İran bloğu ve mukabil ABD-AB ve İsrail ittifakı dijital diplomasiyi sonuna kadar kullanırken, bulunduğu bölgede etkili olmaya başlayan Türkiye'nin de uluslararası ilişkilerin bir aktörü ve parçası olarak rotasını sadece akraba topluluklara ve Müslüman devletlere çevirmesi oldukça sınırlayıcı olacaktır.

Türkiye'nin kendisini bütün dünyaya daha iyi ifade edebilmesi için dijital diplomasi araçlarından maksimum seviyede faydalanması gerekmektedir. Çünkü dijital diplomasi etki alanını gittikçe genişletmekte ve dijital ortam, iletişim teknolojisi, toplumu ve toplumsal davranışları da etkileyerek; dönüştürmektedir. İnternet, Facebook, Twitter, Instagram, LinkedIn aktivistleri toplum üzerinde karar verici etkiye sahip olabilmektedirler.

Küreselleşmenin devletin çapı ve olanakları üzerinde yer yer negatif ve aşındırıcı bir etkiye yol açtığı kabul edilen bir gerçektir. Küreselleşme kapsamında dijital diplomasinin getirileri çok daha fazladır. Dünyanın usta diplomasi oyun kurucularının yer aldığı bu disiplinde, oyunda kalmak ve oyunu kurallarına göre oynamak gerekmektedir.

İnternet sadece bilgi ve veri kaynağı değil, aynı zamanda çok kapsamlı sosyal etkileşim sağlayan ve yol haritası çizen, gündemleri tayin eden kârlı bir güç kaynağı olduğu düşünülmektedir. Tarafların olanakları birbirini etkilemektedir. Bu bakımdan dijital ortamın her safhasında müdahale ve mukabelede bulunmak önemlidir. Dijital teknolojiyi ve bu konudaki ülke stratejisini Türkiye gündemine taşımak gerekmektedir. Bütün kurumlarda yeniden yapılanmaya gidilmeli; bilişim teknolojisi alt yapısı oluşturulmalı ve ülkenin tamamı dijital bir departman olmalıdır. Bu konuda en erken davranan ülke ABD olmuştur. Erken yapılanmanın semeresini nasıl aldıkları da ortadadır. Örneğin 2014 istatistiklerine göre nüfusun %84'ü internet kullanan ABD'de 64 milyon kullanıcı, nüfusun % 47'si internet kullanan Türkiye'de 36 milyon kullanıcı bulunmaktadır. Bu istatistik ülkelerin dijital diplomasideki başarısını, aldığı sonucu ve ülke prestijini göstermektedir.

Türkiye'nin dijital diplomasi uygulamalarından etkili bir şekilde faydalanabilmesi için internet ve sosyal medya kullanım istatistiklerini göz önünde bulundurması gerekmektedir. Ayrıca uluslararası dil kriterlerine uygunluk

da dâhil olmak üzere, alt yapının tamamlanması önemlidir. E-ticaretin ülkede yaygınlaştırılması ve internet kullanımının yaygınlaşması için ülkemizde internet kullanım ücretlerinin azaltılması gerekmektedir

Küresel dünyada dijital diplomasinin ön plana çıkıp, hızla yol aldığı bu süreçte ülkemizin ve bireylerin üniversiteden ve bilimsel çalışmalardan beklentilerini esas alan kurumsal stratejiler oluşturmada bilimsel çalışmamız ve benzeri araştırmalar özel önem arz edecektir.

KAYNAKÇA

____ Diplomatic White Paper, Minister of Foreign Affairs Republic of Korea, Korea, http://www.mofa.go.kr/ENG/policy/white-paper/index.jsp?menu=m_20_160&sp=/webmodule/htsboard/template/read/engreadboard.jsp%3FtypeID=12%26boardid=761%26seqno=305440,2007.

____ “Cultural Diplomacy The Linchpin of Public Diplomacy”, Report of the Advisory Committee on Cultural Diplomacy, U.S. Department of State, <http://www.state.gov/documents/organization/54374.pdf>.

____ “Türkiye’de Yeni Bir Ekonomik ve Ticari Diplomasi Stratejisine Doğru”, TÜSİAD, http://www.tusiad.org.tr/_rsc/shared/file/ekotdr.pdf.

ADIGÜZEL Muhittin, “Ekonomik Küreselleşmenin Türkiye Ekonomisine Etkileri”, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı.35, 2013.

ADIGÜZEL Muhittin, *Bilgi Toplumu ve Küreselleşme Bağlamında Küresel Rekabet Ortamı*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2011.

ADIGÜZEL Muhittin, *Ekonomik, Kültürel, Politik Küreselleşme ve Sonuçları*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2011.

AKÇA Gürsoy, “Postmodernite ve Ulus Devlet”, <http://www.aku.edu.tr/aku/dosyayonetimi/sosyalbilens/dergi/VII2/GursoyAkca.pdf>.

AKÇADAĞ Emine, “Dünyada ve Türkiye’de Kamu Diplomasisi”, <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/emineakcadag.pdf>.

AKÇADAĞ Emine, “Türk Kamu Diplomasisi ve Fransız Kamuoyu”, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=2133:tuerk-kamu-diplomasisi-ve-fransz-kamuoyu&catid=70:ab-analizler&Itemid=134.

AKTAŞ Hacı Murat, *Küreselleşme Sürecinde Çok Uluslu Şirketlerin Rolü: Soğuk Savaş Sonrası Dönem*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2010.

AKTAŞ Ayşe , “İnsani Diplomasi Kavramı II”, https://www.academia.edu/7912122/%C4%B0nsani_diplomasi_kavram%C4%B1_II_-_Ayse_Akta%C5%9F.

AKTEL Mehmet, Muharrem Gürkaynak, “Küreselleşen Terörizm :Bir Etkileşim Çalışması”, <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/AKTEL-Mehmet-G%C3%9CRKAYNAK-Muharrem-K%C3%9CRESELLE%C5%9EEN-TER%C3%96R-%C4%B0ZM-B%C4%B0R-ETK%C4%B0LE-%C5%9E%C4%B0M-%C3%87ALI%C5%9EMASI.pdf>.

- AKSU Fuat, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık,2008.
- AKYEŞİLMEN Nezir, “Ulus Devlet, Küreselleşme ve Demokratikleşme”, <http://eogrenme.anadolu.edu.tr/eKitap/ULI303U.pdf>.
- ALEGÖZ Halil İbrahim, *Uluslararası İlişkilerde İnsani Diplomasi'nin Rolü: Türkiye-Somali Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Bey Üniversitesi, 2013.
- ALKAN Necmettin v.d., *Osmanlı Diplomasisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları,2012.
- ALKAN Necmettin, “Diplomasi Tarihi ve Geçirdiği Dönemler”, https://www.academia.edu/9965451/Diplomasi_Tarihi_ve_Ge%C3%A7irdi%C4%9Fi_D%C3%B6nemler.
- APPEL Ronit, Assaf Irony, “Cultural Diplomacy: An Important but Neglected Tool in Promoting Israel’s Public Image”, http://portal.idc.ac.il/sitecollectiondocuments/cultural_diplomacy.pdf.
- ARCHİBUGİ Daniele ,Simona Iammarino, “The Globalization of Technological Innovation: Definition and Evidence”, *Review of International Political Economy*, 9:1, March 2002: 98–122.
- ARAS Bülent, *Küresel Dönüşüm Radikal Yaklaşımlar*, İstanbul: Q-Matris Yayınları, 2004.
- ARI Tayyar, *Uluslararası İlişkiler*, İstanbul: Alfa Yayınları,1997.
- ARI Tayyar, *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, İstanbul: Alfa Yayınevi, 2002.
- ATİK Sinan, *Küreselleşme ve Küresel İşletmeler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Kadir Has Üniversitesi, 2007.
- AYDOĞAN Bekir, Hakan Aydın, “Güç Kavramı Kamu Diplomasisi ve Güvenlik”, https://www.academia.edu/2519975/Guc_kavrami_kamu_diplomasisi_ve_guvenlik.
- BALCI Ali, Roland Robetson, “Küreselleşme ve Kültür ”, *Bilgi Dergisi*, Cilt.12.Sayı.1,2006.
- BARANAY Pavol, “Modern Economic Diplomacy”, http://www.dec.lv/mi/Baranay_Pavol_engl.pdf.
- BAŞAR Hatice, *Türkiye'nin Kamu Diplomasisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Beykent Üniversitesi,2011.
- BAYAR Fırat, “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye”, <http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi32/firatbayar.pdf>.

- BAYRAÇ H. Naci, “Yeni Ekonomi’nin Toplumsal, Ekonomik ve Teknolojik Boyutları”, *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.4,Sayı.1,2003.
- BAYNE Nicholas , “Economic Diplomacy in Practice: Domestic Decision Making”, Nicholas Bayne (ed.), *The New Economic Diplomacy*, England:Ashate Publisng,1988.
- BERRİDGE Geoffrey ,Alan James, *A Dictionary of Diplomacy* , New York: Palgrave,2001.
- BEŞİKKAYA Nur, *Küreselleşme Sürecinin Ücretler Üzerinde Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2012.
- BİLGE Suat, Milletlerarası *Politika*, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları,1997.
- BROWN Chris, Kirsten Anley, *Uluslararası İlişkileri Anlamak*, çev. Arzu Oyacıoğlu, İstanbul: Yayın Odası Yayınları, 2006.
- BOUND Kirstena.o.,*Cultural Diplomacy*, London :Demos Magdalen House,2007.
- BULUT Nihat, “Küreselleşme Sosyal Devletin Sonu Mu?”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/282/2573.pdf>.
- BULL Hedley , *The Anarchial Socitey:A Study of Order in World Policits*, New York: Colombia University Press, 2012.
- CALLİERES Françeis de, *The Art of Diplomacy*, Boston: University of America, 1983.
- CAMPBELL Brian,”Roma Dünyasında Diplomasi (Yaklaşık M.Ö. 500-M.S.235)”, *Tarih Okulu Dergisi*, Sayı. 14, 2013, s.201-224.
- CEBECİ Kemal, ”Küreselleşme Bağlamında Ulus Devletin Egemenlik Gücünün Dönüşümü”, <http://www.sayistay.gov.tr/dergi/icerik/der71m2.pdf> .
- CİCİOĞLU Filiz, *Sivil Toplum-Dış Politika Çerçevesinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Türkiye'nin Avrupa Birliği Politikasına Yaklaşımı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi,2013.
- CLARKE Amanda , “An Evaluation Of British and Canadia Digital Diplomacy as Policy Change”, Corneliu Bjola (ed.), *Digital Diplomacy: Theory and Practice*,Newyork: Routledge New Diplomacy Studies,2015.
- COOPER Andrew F.,*The Oxford Handbook Of Modern Diplomacy*, United Kingdom: Oxford University Press,2013.

- COPELAND Darly, “Digital Techolonogy”, Andrew F.Cooper (ed.), *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, United, Kingdoom: Oxford University Press, 2013.
- CUMMİNGS Milton C., “Cultural Diplomacy and the United States Government: A Survey”, *Washington, D.C.: Centre for Arts and Culture*, 2003.
- ÇAVUŞ Tuba, *Dış Politikada Yumuşak Güç Kullanımı ve Türk Dış Politikası*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi,2012.
- ÇETİN Beyzade Nadir, *Küreselleşme Olgusunun Farklı Boyutlarıyla Toplumsal Yansıması: Küreselleşme Karşıtı Hareketler (Türkiye Örneği)*,Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi,2008.
- ÇINAR Yusuf , “Diplomasinin Doğuşu ve Gelişimi”, A. Behiç Özcan (ed.), *Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları*, İstanbul: Hükümdar Yayınları,2014.
- DAĞI Zeynep, “Diplomasi: Çatışmanın ve İşbirliğinin Dili”, Zeynep Dağı (ed.). *Uluslararası Politikayı Anlamak “Ulus-Devletten Küreselleşmeye*, İstanbul: Alfa yayınları,2007, s. 287-353.
- DEMİR Levent, *Küreselleşme ve Terör*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi,2009.
- DEVİREN Nursen Vatansever, Gülbahar Atasever, ”Ekonomik Küreselleşmenin Ulus-Devlet Üzerindeki Etkileri”, *Mevzuat Dergisi*, Yıl.14, Sayı.164, 2011,s.12-19.
- DOĞAN Fazlı, *Uluslararası İlişkilerde Devlet: Küreselleşme ve İkinci Devlet Tartışması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi,2010.
- DOĞAN Kadir Caner , Nihat Yılmaz,” Küresel Sermayeye Dayalı Yeni Ekonomik Süzende Ulus- Devlet’in Egemenlik Krizi”, *Global Journal of Economics and Business Studies (Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi)*, Yıl.2, Sayı.3, 2013,s.12-19.
- DONNA Lee ,Brian Hocking , “Economic Diplomacy”, Robert A. Denemark (ed.) *The International Studies Encyclopedia*, Vol. II,2010, p.1216-1227.
- DURA Cihan, Zerrin Kılıçarslan, “Ulusötesi Şirketler ve Ulus Devlet: Güç Kayması Üzerine Bir Araştırma”, http://sbe.erciyes.edu.tr/dergi/2011-2/5-%20_85-111.%20syf._.pdf.

- DURUL Ferzan, *Küreselleşme ve İnsan Hakları*, İstanbul: Toroslu Kitaplığı,2008.
- EKİZ Can, *Küreselleşme ve Ulusal Egemenlik Üzerine Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2010.
- ELYAY İlkan, *Küreselleşme Olgusu Çerçevesinde Ülkelerin Marka Değeri ve Gelişmekte Olan Ülkeler Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi,2014.
- ERDEM Ahmet Yavuzhan, *Osmanlı Diplomasinin Modernleşmesinde Tanzimat Dönemi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi,2010.
- ERDEM Gökhan, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sürekli Diplomasie Geçiş*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi,2008.
- ERDEM Gökhan, “The Emergence and Expansion of the Permanent Diplomacy”, *The Turkish Yearbook of International Relations*, Vol.41, 2010.
- ESERCAN Kemal, Soğuk Savaş Sonrası Yeni Diplomasi Anlayışı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, 2006.
- FREEMAN Chas W., *The Diplomat's Dictionary*, Washington D.C, National Defence University Press,1993.
- FRIEDMAN Thomas, *The Lexus and the OliveTree* ,New York: Farrar, Strausand Giroux, 1999.
- FUBİNİ Riccadda, ”Diplomacy and Government in the İtalian City-States of the Fifteenth Century, Daniela Frigo (ed.), *Politics and Diplomacy in Early Modern İtaly*,Cambridge:Cambridge University, Press,2000.
- GIDDENS Antony ,*Modernity and Self İdentity*, Stanford:Stanford University Press,1993.
- GRINHEVA Natalia “Digital Diplomacy Rhetoric: International Policy Frame Transformations in Diplomatic Discourse”, *Entact Journal Of Cultural Management and Policy* , Volume 2, Issue 2, 2012.
- GÖKIRMAK Mert, “Küreselleşen Dünyada Diplomasi: Kamu Diplomasisi”, [https://www.academia.edu/1328947/K%C3%9CRESELLE%C5%9EEN_D%C3%9CNYADA_D%](https://www.academia.edu/1328947/K%C3%9CRESELLE%C5%9EEN_D%C3%9CNYADA_D%9C)

- C4%B0PLOMAS%C4%B0_KAMU_D%C4%B0PLOMAS%C4%B0S%C4%B0 .
- GÖKSEL Nilüfer Karacasulu, “Globalisation and the State”, <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/1.-NiluferKaracasulu-Goksel.pdf>.
- GÖKSU Ali, *Küreselleşmenin Yoksulluk Boyutu: Türkiye Örneği(1980-2006)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde: Niğde Üniversitesi,2006.
- GÖNLÜBOL Mehmet, *Uluslararası Politika. İlkeler, Kavramlar Kurumlar*, Ankara: Atilla Kitabevi,1993.
- GÖZEN Ramazan, “Dış Politika Nedir?”,İdris Bal (ed), *21. Yüzyılda Türk Dış Politikası*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2001.
- GUNTER Bernhard G.,Rolphvan der Hoeven,” The Social Dimension of Globalization: A Review of The Literature”, *International Labour Review*, Vol. 143, No. 1-2, 2004, p.7-43.
- GÜRCAN Metin, “Değişen Küresel Güvenlik Ortamının Geleneksel Savaş Olgusuna Etkisi”, http://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/31018472/BS2011-2_127-178.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAJ56TQJRTWSMTNPEA&Expires=1429123922&Signature=8R3%2FXvT7OQQjfvw7W7xJ1RuHJMY%3D&response-content-disposition=inline.
- GÜRKAŞ Berna, *Kamu ve Kültürel Diplomasinin Aracı Olarak Sosyo Kültürel Tanıtma Stratejilerinin Planlanması*, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı,2009.
- HABERMAS Jürgen, *Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti*, Çev. Medeni Beyaztaş, İstanbul: Bakış Yayınları, 2002.
- HABİBBEYLİ Arastü,”Diplomasinin Tapınak Düğümü”, <http://politikaakademisi.org/diplomasinin-tapinak-dugumu/> .
- HERMANN Charles F., “Policy Classification: A Key to the Comparative Study of Foreign Policy”,*The Analysis of International Politics*, eds. James N.Rosenau, Vincent Davies, Maurice A. East, New York: Free Press, 1972.
- HOCKING Brian, Jan Melissen, *Futures for Diplomacy Integrative Diplomacy in the 21st Century*, *NetherlandsInstitute of International RelationsClingendael*, <http://www.lse.ac.uk/internationalRelations/dinamfellow/conf2012/HOCKING-Futures-of-Diplomacy.pdf>
- IRINA Chistian, “The Fall of the Roman Empire:A New Histoy”, <http://www.fitp.ca/articles/FITPXXII/TheByzantineEmpire.pdf> .

- İNAT Kemal, Ali Balcı, “Dış Politika: Geleneksel ’den Post-Modern’e Teorik Perspektifler”, Zeynep Dağı (ed.). *Uluslararası Politikayı Anlamak “Ulus-Devletten Küreselleşmeye*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2007, 213-286.
- İNCE Murat, “Küreselleşme ve Yerelleşme: Bir Çelişki Mi?”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt.11, No.1, 2009.
- İPEK Enes, “Diplomasinin Tarihsel Gelişimi”, http://www.dho.edu.tr/sayfalar/00_Anasayfa/11_Pusula/75/diplomasi.html .
- İSKİT Temel, *Diplomasi: Tarihi Teorisi Kurumları ve Uygulamaları*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014.
- İSKİT Temel, *Diplomasi Tarihi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013.
- JÖNSSON Christer, Martin Hall, “Communication: An Essential Aspect of Diplomacy”, http://www.cuts-citee.org/CDS02/pdf/CDS02-Session7-03.pdf?origin=publication_detail.
- KALIN İbrahim, “Soft Power and Public Diplomacy in Turkey”, *Perception*, Volume XVI, Number. 3, 2011, pp. 5-23,
- KARAGÜL Soner, ”Türkiye’nin Balkanlarda ’ki “ Yumuşak Güç “Perspektifi: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı” http://gkd.comu.edu.tr/images/form/dosya/dosya_776754.pdf.
- KAYMAKÇI Oğuz, “Küreselleşme ve Ulus-Devlet”, <http://web.sakarya.edu.tr/~kaymakci/makale/kuresellesmeveulusdevlet.pdf>.
- KAZGAN Gülten, *Küreselleşme ve Ulus-Devlet*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002.
- KEYMAN Fuat, *Küreselleşme Devlet, Kimlik/Farklılık: Uluslararası İlişkiler Kuramını Yeniden Düşünmek*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2000.
- KEUKLEİRE Stephan, Simon Schunz, “Foreign Policy, Globalization and Global Governance – The European Union’s Structural Foreign Policy”, <http://www.jhubc.it/ecpr-riga/virtualpaperroom/102.pdf> .
- KILINÇARSLAN Şenol, *Uluslararası Ekonomik Örgütlerin Küreselleşme Üzerinde Etkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi, 2007.
- KIRTAY Kaan, *Uluslararası İlişkiler Paradigmalarının Işığında Küreselleşmenin Türk Dış Politikasının Şekillenmesine Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, 2008.

- KIVILCIM Zeynep , “Ulus Aşırı Şirketler ve İnsan Hakları:Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı Örneği”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/1425/16042.pdf>.
- KİM Hwajung, “Cultural Diplomacy as the Means of Soft Power in an Information Age”, http://www.culturaldiplomacy.org/pdf/case-studies/Hwajung_Kim_Cultural_Diplomacy_as_the_Means_of_Soft_Power_in_the_Information_Age.pdf.
- KOCAOĞLU Mehmet, *Uluslararası İlişkiler: Teorileri, Hukuku, Aktörleri, Diploması, Ekonominin Rolü, Dış Politika Uyuşmazlıkların Çözümü*, Ankara,1993.
- KODAMAN Timuçin, Ekrem Yaşar Akçay, “Kuruluştan Yıkılışa Kadar Osmanlı Diploması Tarihi ve Türkiye’de Bıraktığı Miras” *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı.22,2010,s.75-92.
- KONAK Nahide, ”Ekonomik Küreselleşme ve Ulus-Devlet: Kuramsal Yaklaşımlar”, <http://www.edebiyatdergisi.hacettepe.edu.tr/index.php/EFD/article/viewFile/647/469>
- KÖSE H. Ömer, “Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü”, *Sayıstay Dergisi*, Sayı.49, 2003.
- KÖSEBALABAN Hasan , “ Yeni Amerikan Güvenlik Doktrini ve Uluslararası İlişkiler”<http://www.2023.gen.tr/kasim02/yeniamerikandoktrini.htm> .
- KURBALİJA J., “History and the Evolution of Diplomacy” <http://www.diplomacy.edu/resources/general/history-and-evolution-diplomacy>.
- KURTULUŞ Begüm, *21. Yüzyılda Değişen Kamu Diplomasısı Anlayışının Türk Dış Politikasına Yansıması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2014.
- KUTAY Nurcan, *Küreselleşme Sürecinde Çok Uluslu Şirketler ve Yoksulluk Olgusu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi,2014.
- LEE Donna , “The Growing Influence of Business in U.K. Diplomacy,” *International Studies Perspectives*, Vol.5, 2004.
- MANGIR Demek Şefika, “Küreselleşen Dünyada Diploması,” dergipark.ulakbim.gov.tr/selcuksbmyd/article/download/.../5000078613 .
- MARK Simon, “A Greater Role for Cultural Diplomacy”, http://www.clingendael.nl/sites/default/files/20090616_cdsp_discussion_paper_114_mark.pdf .

- MAYER Jörg, “Globazation, Teknology Transfer and Skill Accumulation in Low-Income Countries “, http://unctad.org/en/Docs/dp_150.en.pdf .
- MAZLUM Mahmut, “Uluslararası İlişkiler ve Kültür :Kültürel Diplomasi”, <https://www.academia.edu/9064346/Uluslararası%20İlişkiler%20ve%20Kültürel%20Diplomasi>.
- MCDOWELL Mark, “Public Diplomacy at the Crossroads: Definitions and Challenges in an Open Source Era”, http://www.eastwestcoms.com/images/public_diplomacy.pdf.
- MEHLİKA Fathima, “Globalization and its Economic Social Political and Cultural Impact”, https://www.academia.edu/4668865/GLOBALIZATION_AND_ITS_SOCIAL-CULTURAL-POLITICAL_AND_ECONOMIC_IMPACTS.
- MİLLAR Fergus , “Government and Diplomacy in the Roman Empire During the First Three Centuries”, <http://www.jstor.org/stable/pdf/40105889.pdf?acceptTC=true> , .
- MORGON Earl Conteh, Globalization, State Failure, and Collective Violence: The Case of Sierra Leone” ,*International Journal of Peace Studies*, Vol. 11, Num.2, 2006, p.87-103.
- MORGENTHAU Hans J., “Diplomacy”, *The Yale Law Journal*, Vol. 55, No. 5, 1946, pp. 1067-1080.
- MOMENGOH Nick Parfait, *Secret Diplomacy: The Practice of Back Channel Diplomacy by Liberal Democratic States*, , New Jersey: Newark ,2013.
- NATHAN James A., “Force, Order, and Diplomacy In the Age of Louis XIV”, <http://www.vqronline.org/essay/force-order-and-diplomacy-age-louis-xiv> .
- NEGİZ Muhammet”, Kültürel Diplomaside Yeni Araçlar, Modeler”, <http://www.erzincan.edu.tr/userfiles/files/K%20C3%9C-LT%20C3%9C-R%20D%20C4%B0-PLOMAS%20C4%B0-S%20C4%B0-NDE%20YEN%20C4%B0%20ARA%20C3%87-LAR,%20MO-DELLER%20VE%20C4%B0-NSAN%20KAYNAKLARI.docx>
- NEUMANN Iver B., “Globalisation and Diplomacy”, http://mercury.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/45475/ipublicationdocument_singledocument/25367e80-7775-4ded-9682-0072e31af427/en/724+Globalisation+and+Diplomacy.pdf .

- NİCOLSON Harold, *The Evolution of Diplomatic Method*, London: Cassell Publishers, 1954.
- NUTT Mart, "The Return of Byzantine Diplomacy", *Diplomaatia*, No.130/131, 2014.
- NYE Joseph, *Dünya Siyasetinde Başarının Rolü: Yumuşak Güç*, çev. Rayhan İnan Aydın, Ankara, Elips Kitap, 2005.
- ORUÇ Hikmet, "Küreselleşmenin Siyasi Boyutu Bağlamında İnsan Haklarının Korunması Sorunu", <http://www.uiportal.net/kuresellesmenin-siyasi-boyutu-baglaminda-insan-haklarinin-korunmasi-sorunu.html> .
- ÖTGÜN Ömer, "Kültürel Diplomasi Eğitimi, Uygulamaları ve Yeni Yaklaşımlar", <http://www.yenidiplomasi.com/2012/06/kulturel-diplomasi-egitimi-uygulamalar.html>.
- ÖZBERK Nejdet, *Ihracat ve Yatırım İçin Diplomasi: Türkiye'nin Ticari Diplomasi Uygulamaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2010.
- ÖZDAŞ Oğuz, "Devlet", A. Behiç Özcan (ed.), *Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları*, İstanbul: Hükümdar Yayınları, 2014.
- ÖZGÜR Nurcan "Balkan Devletlerinin Dış Politika Uygulamalarında Etnik Sorunların Rolü", Faruk Sönmezoğlu (ed.), *Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar*, İstanbul: Der Yayınları, 1998, s.197-257.
- ÖZKAN Abdullah, "Küreselleşme Sürecinin Medya ve Toplum Üzerindeki Etkileri", *TASAM Stratejik Rapor*, Rapor No:15, Mayıs 2006.
- ÖZKAN Abdullah, "Küreselleşme Sürecinin Türk Dış Politikasına Yansımaları", <https://docs.google.com/document/d/1MeclVi7pBbaL3HyEYReTVaTmWzJwyeDegBmt2Jf4jUw/edit?pli=1> .
- ÖZLÜK Erdem, *Uluslararası İlişkilerde Devlet: Tanım Teori ve Devlet İstisnacılığı*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2012.
- PİETROBELLİ Carlo, Daniele Archibugia, "The Globalisation of Technology and Its Implications for Developing Countries Windows of Opportunity or Further Burden?", *Technological Forecasting&Social Change*, 70 (2003) 861 – 883.
- POTYEMKİNİ Vladimir, *Uluslararası İlişkiler Tarihi (Diplomasi Tarihi)*, çev. Atilla Tokatlı, İstanbul: Evrensel Basın Yayın, 2009.
- PURTAŞ Fırat, "Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi", *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt.7, Sayı.13.2013.

- REİCH Simon, “What is Globalization?”, <https://kellogg.nd.edu/publications/workingpapers/WPS/261.pdf> .
- RİCHARDSON James L., *Crisis Diplomacy: The Great Powers since the Mid-Nineteenth Century*, Cambridge:Cambridge University Press, 1994.
- ROBETSON Roland, “Toplum Kuramı, Kültürel Görecelik ve Küresellik Sorunu”, Antony D. King (ed.), *Kültür Küreselleşme ve Dünya Sistemi*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1998.
- RUBIN Barry, “Türkiye’nin Yeni Dış Politikasını Anlamak”, Barry Rubin, Kemal Kiriş (ed.), *Günümüzde Türkiye’nin Dış Politikası*, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları,2002.
- RYENIEJSKA Marta Ryniejska, “Cultural Diplomacy as a Form of International Communication”, http://www.instituteforpr.org/wp-content/uploads/Ryniejska_Kieldanowicz.pdf .
- SABUNCU Hüseyin Bahacan, *Türkiye’nin Afrika Kıtasında Yumuşak Güç Olma Potansiyeli*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ufuk Üniversitesi,2013.
- SAFFORD Jeffry, Edward Hulley, “American and American Shipping Policy: An Elaboration on Wilson Diplomacy”, 1918-1919”, http://www.readcube.com/articles/10.1111%2Fj.1540-6563.1973.tb00515.x?r3_referrer=wol&tracking_action=preview_click&show_checkout=1&purchase_referrer=onlinelibrary.wiley.com&purchase_site_license=LICENSE_DENIED.
- SANDRE Andreas, “E-Diplomacy Beyond Social Media”, <http://openCanada.org/features/the-think-tank/comments/e-diplomacy-beyond-social-media/> .
- SANER Raymond, Yiu Lichi, “International Economic Diplomacy: Mutations in PostmodernTimes,” *Clingendael Discussion Paper in Diplomacy 84*, The Hague, Clingendael Institute, 2003.
- SAVAŞLAR Zekai, *Küreselleşme ve Sosyal Boyutu*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi,2007.
- SCHNEİDER Cynthia , “The Unrealized Potential of Cultural Diplomacy: “Best Practices” and What Could Be, If Only...”, *The Journal of Arts Management, Law, and Society*, Vol. 39, No.4, 2009.
- SELAMOĞLU Ahmet, “Yoğunlaşan Sosyal sorunlarıyla-Küreselleşme”, Veysel Bozkurt (ed.), *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2000.

- SKYKMAN Simon, "Diplomacy: An Historical Perspective", <http://diplom.org/Zine/S1995R/Szykman/History.html> .
- SLOTMAN Julian, "Diplomacy İn The Digital Age", <http://www.clingendael.nl/sites/default/files/Summary%20digital%20diplomacy%20roundtable.pdf> .
- SÖNMEZOĞLU Faruk, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, İstanbul: Filiz Kitabevi,2000.
- SÖYLEMEZ Suat , *Küreselleşen Dünyada Yoksulluk Sorununun İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi,2009.
- STIGLITZ Joseph E. , *Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı*, çev. Arzu Taşçıoğlu, Deniz Vural, İstanbul: Plan B Yayıncılık, 2004.
- ŞENER Bülent, "Küreselleşme Sürecinde Ulus Devlet ve Egemenlik Olguları," *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*,Yıl 7, Sayı.18. s. 51-77.
- TALAS Mustafa, Yaşar Kaya, "Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları",<http://www.tubar.com.tr/TUBAR%20DOSYA/pdf/2007GUZ/09.talas.mustafa-kaya.yaar.kresellemenin%20kltrel%20sonular151-162.pdf>.
- TRUNKOS Judit, "Changing Diplomacy Demands New Type of Diplomat", <http://www.hans-georg-wieck.com/data/Diplomacy%20and%20Globalization.pdf>.
- TOKLU Vefa, *Uluslararası İlişkiler*, Ankara: İmaj Yayınevi, 2004.
- TÖREN Deniz , "Diplomasi ve Tarih Boyunca Geçirdiği Evrim", <http://www.tuicakademi.org/index.php/kategoriler/diger/2213-diplomasi-ve-tarih-boyunca-gecirdigi-evrim> .
- TUNCER Hüner, *Eski ve Yeni Diplomasi*, Ankara: Ümit Yayıncılık,1995.
- TUNCER Tuncer, "Tarihte Ad-Hoc Diplomasi Uygulamaları", <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuhmhob/article/view/1019009290/1019008636>
- TUNCER Hüner, *Küresel Diplomasi*, Ankara: Ümit Yayıncılık,2006.
- TURAN Şuayip, *Küreselleşme Sürecinde Örgütsel Değişimi Etkileyen Bir Unsur Olarak Örgütsel Sinizm ve Karaman İli Kamu Kurumlarında Bir Çalışma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman :Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, 2011.
- USTA Emrah , "Turkey's New Digital Diplomacy", http://www.todayzaman.com/op-ed_turkeys-new-digital-diplomacy-by-emrah-usta-_276527.html.

- UYAR Can, *Dış Politika Oluşum Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi,2014.
- VALTAT Aurelie, “A Definition of Digital Diplomacy”, <http://www.digitaldiplomacy.eu/a-definition-of-digital-diplomacy/>.
- VRANJES Nevenko , Dejan Zeljić, “Impact of Globalization On Diplomacy Of Small Countries According to The Ministry of Foreign Affairs”, <http://www.defendologija-banjaluka.com/defendology33/6eng.pdf>
- WIECK Hans-Georg, “Diplomacy and Globalization”, <http://www.hans-georg-wieck.com/data/Diplomacy%20and%20Globalization.pdf>
- YAĞMURLU Aslı, “Halkla İlişkiler Yöntemi Olarak Kamu Diplomasisi”,<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/23/1819/19187.pdf> .
- YILMAZ Sadık, *Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Kuruluşların Ulus Devletlerin Ekonomik ve Siyasal Yapılarına Etkileri: Türkiye Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla: Muğla Üniversitesi,2011.
- YUMUŞAK İbrahim Güran vd.,*Küreselleşme Sürecinde Yeni Ekonomi ve İktisat Politikaları*, İstanbul :Nobel Yayın Dağıtım, 2010.
- ZERENLER Muammer, Necdet Türker, “Küresel Teknoloji, Araştırma-Geliştirme (AR-GE) ve Yenilik İnşası”, <http://my.beykoz.edu.tr/serkang/files/2011/02/K%C3%9CRESSEL-TEKNOLOJ%C4%B0-ARA%C5%9CETIRMA-GEL%C4%B0-C5%9CET%C4%B0RME-AR-GE.pdf> .
- ZHARMUKHANBETOVA Nazgul, *Dış Politika Aracı Olarak Diplomasi ve Kazakistan Cumhuriyeti Örneğinde Kurumsal Diplomasi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, 2010.
- Radikal Gazetesi*,11.Mart.2012.

İnternet Kaynakları

<http://www.ifrc.org/>

<http://www.digitaldiplomacyhandbook.com/>

<http://www.tasam.org/tr-TR/>

<http://web.deu.edu.tr/>

<http://www.kamudiplomasisi.org/>

<http://www.bahcesehir.edu.tr/>

<https://diplomacyoldandnew2012a.wordpress.com/>

<http://politikaakademisi.org/>

<http://www.mfa.gov.tr/>